

P 400(2)

Serió 23ud

KÖNYVTÁROS

TIZENHETEDIK ÉVFOLYAM/1967 NOVEMBER

OSZK
KÖNYVTÁRI ÉRTÉKELŐ
SZAKKÖZVETELŐ

11

Részletek a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár újjáalakított kölcsönzőjéből és olvasóterméből (Horváth Dezső felv.)

TARTALOM

A szovjet könyvtárak az évforduló mérlegén	635
BERECZKY LÁSZLO: Új könyvtári nyilvántartási rendszert!	638
Könyvtártudományi pályázat	642
PALDY RÓBERT: A tanácsok és a könyvtárak kapcsolatának fejlesztése Borsod megyében	643

Iskola és könyvtár

A korszerű oktatás nélkülözhetetlen műhelye (G. Daly Lenke)	647
HEGEDŰS ÉVA — TIGYI ISTVÁN: Olvasói érdeklődés — katalógusszerkesztés	650
IMRE LAJOS: Két falu — két könyvtáros	652
STAUD GÉZA: A színházi könyvtárak és múzeumok VIII. nemzetközi kongresszusa	654
DR. TOMBOR TIBOR: Új közművelődési könyvtáráépületek Hollandiában	655
TÓTHPÁL JÓZSEF: Jubileumi könyvtárosa nap Hódmezővásárhelyen	660
Könyvtárávatás Hajdúdorogon (G. Gy.)	660
Könyvtári görbe tükör (Galántai Béla)	662

Kis bibliográfiák

Technikatörténeti könyvek	663
KARDOS GYÓZÓ: Petőfi és az aszói iskola könyvtára	666
DR. REMES ELEMÉR: A közművelődési könyvtárak nyitvatartása	667
A könyvtárak életéből (Kovács Gyuláné, Tóth Imréné, Nánási Tibor, Winkelbauer Pál, dr. Gyarmathy Zsigmond)	668
Margó	672, 673
„Klubkönyvtár kiállítás 967” (Kormos Sándor)	672
Magyar könyvtárosok Bulgáriában (Somkuti Gabriella)	673
Bodrogi János 1891—1967 (T. J.)	674
Hírek	674

TÁJÉKOZTATÓ

KÖNCZÖL IMRE: Az Új Könyvek hasznáról	675
ZOLNAY VILMOS: Az olvasás iskolája — Az olvasás egyeteme	681
BÖLCS ISTVÁN: Egy diákközösség irodalmi érdeklődése	684

Könyvekről

Kézikönyvtár

A Szovjetunió 50 éve számokban (Pelejtei Tibor)	688
MOLNÁR JÁNOS: Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban (Katona Jenő)	688
Memetközi almanach 1967 (Gerő Gyula)	690
A kulturális munkára vonatkozó jogszabályok és irányadó útmutatások (dr. Takács József)	690

Könyvtári szakirodalom

A televízió hasznosítása a könyvtári munkában (Simay Norbert)	691
VÁSÁRHELYI PÁL: Gépi lyukkártyák alkalmazása (Papp István)	691
A német könyvtárosok zsebkönyve (Sallai István)	693

Bibliográfiák

Fél évszázad (Gönczl Imre)	693
A szabaidó (Somkuti Gabriella)	694
Általános könyvjegyzék 1966. (Pálvölgyi Endre)	695

Könyvtári kiadványok	695
-----------------------------	-----

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

50 лет существования советского библиотечного дела (635);
Берецкий Ласло: Новую систему библиотечной регистрации (кадастр библиотек) (638);
Палди Роберт: Связь местных советов с библиотеками в комитате Боршод (643);
Штауд Геца: VIII Международный съезд театральных библиотек и музеев (654);

Томбор Тибор: Новые здания массовых библиотек в Голландии (655);
Кенцел Имре: Рецензия бюллетеня по комплектованию книжных фондов „Уй Кеньвек” (Новые Книги) (675);
Белч Иштван: Литературный вкус одного коллектива учащихся (684).

FROM THE CONTENTS

Fifty years of Soviet libraries (635);
László Bereczky: New library census needed! (638);
Robert Páldy: Relations between councils and libraries in Borsod county (643);
Géza Staud: 8th International Congress of Theater Libraries and Museums (654);

Tibor Tombor: New public library buildings in the Netherlands (655);
Imre Kőnczöl: A review on the Új Könyvek, the review of new books from the point of view of public library accessioning (675);
*István Bölc*s: Literary interests of a student community (684).

AUS DEM INHALT

50 Jahre der sowjetischen Bibliotheken (635);
László Bereczky: Für ein neues Registrierungssystem von Nachweis der Bibliotheken (Bibliothekskataster) (638);
Róbert Páldy: Die Beziehungen zwischen den Räten und den Bibliotheken im Komitat Borsod (643);
Géza Staud: 8. Internationaler Kongress der Theaterbibliotheken und Theatermuseen (624);

Tibor Tombor: Neue Bauten der öffentlichen Bibliotheken in Holland (655);
Imre Kőnczöl: Die Auswertung der neuen Informationszeitschrift „Új Könyvek” (Neue Bücher) als Hilfsmittel des Bestandsaufbaus für allgemeinbildende Bibliotheken (675);
*István Bölc*s: Leseinteresse einer Studentengemeinschaft (684).

CIKKEINK SZERZŐI

Bereczky László, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Bölc*s *István* tanár; *G. Daly Lenke*, a debreceni Dienes László Gimnázium könyvtárosa; *Gáldnai Béla*, a Dunaújvárosi Járási Könyvtár munkatársa; *Hege*dűs *Eva*, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár munkatársa; *Imre Lajos*, a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója; *Kardos Győző*, az aszódi Petőfi Sándor Gimnázium és Szakközépiskola igazgatója; *Kormos Sándor*, a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa; *Kőnczöl*

Imre, a Várpalotai Városi Könyvtár vezetője; *Páldy Róbert*, a Könyvtáros szerkesztője; *dr. Remes Elemér*, a Nyiregyházi Járási Könyvtár igazgatója; *Somkúti Gabriella*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Staud Géza* színháztörténész; *Tigyi István*, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Tombor Tibor*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Tóthpál József*, a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Zolnay Vilmos* író.

A MŰVELŐDESÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Ebergényi Tibor, Elek Sándorné, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kliss István, Kliss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Sallai István, Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 22. Telefon: 258-066.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9–11. Telefon: 221-293.

Terjesztli a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: ¼ évre 12 forint. Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekkzámlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

67.1378 Egyetemi Nyomda, Budapest

A SZOVJET KÖNYVTÁRAK AZ ÉVFORDULÓ MÉRLEGÉN

Azokban a napokban, amikor a szovjet nép, a szocialista országok népei és az egész haladó emberiség a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* félszázados évfordulóját ünnepli, a szovjet könyvtárosok az ünnepi megemlékezés legmértöbb módját választják: végigtekintik az 50 év megtett útját, számot vetnek erőikkel és kijelölik a jövő feladatait.

A magyar könyvtárosok két okból is részt kérnek az ünnepből. Először azért, mert a *nagy forradalom* adott hitet és indítékot azoknak, akik már a *Tanácsköztársaság* idején lerakták mostani könyvtári fejlődésünk eszmei alapját, s ugyancsak ez a forradalom nyitott kaput *mai fejlődésünknek* is. Másodszor, mert a szovjet könyvtárügy közvetlen példája eddig is igen sok útmutatást adott számunkra és fejlődésének figyelemmel kísérése mindig sok tanulságot hordoz.

A forradalom győzelmével a Szovjetunióban az új társadalom építése az egész kulturális terület — s ezzel együtt a könyvtárügy — fejlődését is meghatározta. A szovjet társadalom *Lenin* útmutatásai nyomán hatalmas munkát fejtett ki mind az egész szovjet nép könyvtári ellátása, mind a termelés, a tudomány és a művészetek könyvtári megalapozása érdekében.

A megtett út nagysága akkor bontakozik ki előttünk teljes méreteiben, ha visszapillantunk, milyen volt a könyvtárügy helyzete az *október* napjait megelőző időszakban. Az 1914-es évben a mai Orosz Köztársaság területén összesen 9300 közművelődési könyvtár volt, összesen 6,7 milliónyi állománnyal (átlagosan 720 kötet könyvtáranként), 13—15 ezer lakosra jutott egy-egy könyvtár, de egyes kormányzóságokban 60—80 000-re, és minden huszadik lakosra jutott egy könyv. E könyvtárak állapotát a saját múltbeli tapasztalataink alapján is könnyen elképzelhetjük, mégis a legjobban *Lenin* szavaival jellemezhetjük. A forradalom előestéjén *Lenin* a *Pravdá*-ban megjelent, *Olcso húst a népek* című cikkében a következőket írta: „*Ha véletlenül megláttok »népkönyvtár« felirattal egy könyvtárat, örülhettek. Kapható olcsó, sőt ingyen brossúra, amelyet az orosz népi szövetség vagy a nacionalisták összorosz klubja adott ki a szellemi cenzúra gyógyító cenzurájával.*”*

Noha a tudományos könyvtárak a cári Oroszország viszonyai között sok haladó vonást is mutattak s igen értékes gyűjteményekkel rendelkeztek, a tömegektől elszigetelten, csak a tudósok és szakemberek vékony rétegei számára tarták fel kincseiket, és koruk konzervatív működési formáit követték. Nem véletlen, hogy *Lenin* az USA, Svájc, Finnország könyvtári szervezeteinek tanulmányozására hívta fel a könyvtárügy vezetőinek figyelmét. *Lenin*nek a könyvtárügyben betöltött, szinte fel sem mérhető szerepéről előző számunkban már megemlékeztünk. A Kommunista Párt követelményeinek — már a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* előtt történt — megfogalmazásával olyan lendületet adott a forradalmi ország könyvtárügyének, hogy ma méltán büszkélkednek a szovjet könyvtárosok azzal, hogy a szovjet könyvtárügy, színvonala és méretei tekintetében, a könyvtári szolgálat minden alapvető mutatójával (az olvasás százalékos arányával, a könyvtári ellátottság mértékével, az egy lakos által kölcsönzött könyvek számával) az *első helyet foglalja el a világon*. A szovjet könyvtárügynek ez a világon egyedülálló rohamos előretörése ugyancsak bizonyítéka, tanújele a Szovjetunió hatalmas fejlődésének, amely a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* következtében jött létre.

De minden saját szónál ékeesebben bizonyít a polgári világ véleménye. Elég *See-ling August* nyugatnémet könyvtárost idéznünk: „Egy keletre vetett pillantás meggyőz bennünket arról, hogy ott éppen olyan nagy jelentőségük van a könyvtáraknak, igaz kissé más értelmezésben... *A Szovjetunió irodalmilag valószínűleg éppen olyan erősen felfegyverkezett, mint katonailag*. Úgy látszik, Oroszország azon az úton van, egy nagyvonalúan tervezett és megvalósított könyvtári hálózat útján, mellyel elérik, hogy a legutolsó kolhozban is megkapják a szovjet polgárok a szellemi fegyvert ahhoz, amit politikailag és szakmailag az állam és társadalom részére végeznek” („Die öffentliche Bücherei als kommunale Aufgabe.” Bücherei und Bildung, 1965. 7—8. sz.) Elismerően szól a cikkíró a szovjet könyvtárak használatáról is: „Egy 1962-ből való statisztikai adat megmutatja, milyen nagymértékben használja a lakosság

* Ld: Sunkov, V. I.: Az ország könyvtárai a *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* 50. évfordulójának megünneplésére készülnek. (OSZK Ford. 3703.)

a könyvtárakat. Ebben az évben minden 100 szovjet polgár 479 könyvet kölcsönzött ki a közművelődési könyvtárakból, ugyanakkor az NSZK-ban 100 lakosra csak 138 kölcsönzés esett.”

És most vessünk egy pillantást a szovjet könyvtárügy mai állapotára, elsősorban a közművelődési könyvtárügyre:

A Szovjetunióban jelenleg 382 ezer könyvtár működik. (Megjegyezve, hogy általában csak az az intézmény minősül könyvtárnak, amelyben legalább egy főfoglalkozású könyvtáros dolgozik.) Ebből 120 ezer közművelődési, 182 ezer iskolai, 5 ezer gyermekkönyvtár. Sokrétű a szakkönyvtárak hálózata is: az 51 ezer szakkönyvtárból 13 ezer szolgálja közvetlenül az ipart és a közlekedést, 10 ezer a tudományos intézményeket és csaknem 10 ezer a főiskolai, technikai és egyéb szakiskolai könyvtár.

A Szovjetunió könyvtárügyének egyik legnagyobb eredménye az állami közművelődési hálózat fejlődése. E könyvtárak több mint kétharmada (87 000) és könyvállományuknak körülbelül a fele falun van.

A könyvtárügy fejlődése a nemzetiségi köztársaságokban különösen figyelemre méltó. Az orosz birodalom régi elmaradott részeiben, ahol a lakosság csaknem teljesen írástudatlan volt, s ahol a cári időkben szinte alig volt könyvtár, ma a különféle könyvtárak sűrű hálózata működik. Például a Magyarországnál valamivel kisebb népességű Kazahsztánban ma csak a közművelődési könyvtárak száma megközelíti a hatszázat, a 9 millió lakosú Üzbegisztánban a négyezret.

Hatalmas fejlődésről tanúskodnak az állományadatok. Amíg az első világháború előtti Oroszország összes könyvtárában 46 millió volt a könyvek száma, 1965-re ez a szám 2 milliárd 300 millió kötetre növekedett. Ebből a tudományos és szakkönyvtárakra egymilliárd kötet, a közművelődési és az iskolai könyvtárakra 1,3 milliárd kötet esik. De a nagy számoknál többet mondanak az ellátottsági mutatók: az 1965. év elején minden városi közművelődési könyvtárban átlagosan 16 000 kötet könyv volt (nálunk ugyanakkor 2500), a falusi könyvtárakban pedig 5400 (nálunk 1890). Minden városi közművelődési könyvtárra 3740 fő jut, falun pedig 1240 fő, tehát minden 1240 falusi lakosra legalább egy főhivatású könyvtáros! A lakosság ellátottsága falun valamivel jobb, mint városban. Falun 4400 kötet, városban 4300 kötet esik 1000 lakosra a közművelődési könyvtárak állományából. (Nálunk ugyanekkor országos átlagban 1600 kötet jutott ezer lakosra, természetesen a szakszervezeti és a tanácsi hálózatokban együttesen.)

Semmiféle adat nem bizonyítja jobban valamely könyvtárügy hatékonyságát és demokratizmusát, mint ami magára a használatra vonatkozik. A szovjet közművelődési könyvtár — ahogy ott nevezik, a tömegkönyvtár — nevéhez méltóan lassan a munkásság és a parasztság egészének leglényegesebb kulturális bázisa lesz. Az Orosz Köztársaságban a 100 millió 9 évnél idősebb lakos közül 70 millió a könyvtárak olvasója. A könyvtárak forgalmára jellemző, hogy minden egyes lakosra 9 kötet kölcsönzés jut. Városokban a családok 80, falvakban pedig 90 százaléka látogatja valamelyik közművelődési könyvtárat. Rohamos a forgalom emelkedésének üteme is. Az Orosz Köztársaság területén az 1965. évben 209 millióval (28%) több könyvet forgalmaztak, mint 1958-ban.

Egy lakosra több mint 20 kölcsönzés jut. A könyvtárak fejlődését és azt a hatását, hogy az emberek többségében felébresztették a könyvek szeretetét, *kulturális téren a szovjet állam legnagyobb eredményének tartják*. Kiemelkedő szerepet játszott az utolsó évek fejlődésében a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának 1959. évi határozata „A hazai könyvtárügy helyzetéről és a működésének javítására szolgáló eszközökről”.

A szovjet állam létrejötté óta nemegyszer foglalkozott a párt legfelsőbb fóruma a könyvtárakkal. Ha ennek a határozatnak pusztán a könyvtárak építésében mutatkozó hatását vizsgáljuk, méltányolhatjuk annak horderejét. Az utolsó hat év alatt mintegy 3000 könyvtári épületet emeltek és kb. 7000 könyvtárat jobb épületbe helyeztek át. Ezek között említhetjük a Szovjet Tudományos Akadémia Könyvtárát, az Állami Központi Orvosi, a Központi Mezőgazdasági Könyvtárat, az Össz-szövetségi Állami Külföldi Irodalmi Könyvtárat és jónéhány köztársasági (nemzeti) könyvtárat.

Áttekintve az 50 év alatt létrejött hatalmas könyvtári szervezetet, nemcsak a végzett munka hatalmas méretei a szembetűnőek, hanem hangsúlyozni kell a szovjet könyvtárügy elvi alapjainak megteremtését is. A szovjet könyvtárakat igazi demokratizmus, magas eszmeiség és a kommunizmus építéséhez nyújtott hathatós segítség jellemzi.

Az ünnepi megemlékezés méltán hangzik mindenütt a jogos büszkeség hangján. A szovjet könyvtárügy vezetői azonban ezzel nem elégszenek meg. Eppen azzal állí-

tanak emléket az évfordulónak, hogy a megoldatlan kérdésekről is szólnak. Lenin útmutatását követik, aki azt tanította, hogy az ünnepi megemlékezés legjobb eszköze, ha a figyelmet a megoldatlan feladatokra irányítják. Éppen ezért számbaveszik a könyvtári szervezet és belső munka fogyatékoságait és hibáit és velük számolva rajzolják ki a jövő útját. Erdemes és tanulságos mindezekre felfigyelnünk, mert ma *a könyvtárfejlesztés olyan nagyvonalú képe* bontakozik ki, amelyet frázis nélkül nevezhetünk a szovjet könyvtárügy határkövének.

A könyvtárügy helyzetét vázoló eddigi adatok és mutatók láttán számunkra úgy tűnik, hogy a Szovjetunióban a könyvtári hálózatok rendszere készen van, legfeljebb csak a munka minőségén kell javítani. Ezt korántsem így érzik a szovjet könyvtárügy irányítói. Az eddigi fejlesztés nagyon gyors üteme, a fenntartók sokfélesége következtében — elsősorban a közművelődési könyvtárügyben — sok *felesleges párhuzamosság* található, bizonyos helyeken elég nagy a túltelepítés, másutt, például a rohamosan fejlődő városok új részein, új ipartelepeken, a ritkán lakott és rendkívül nehéz közlekedési viszonyokkal rendelkező területeken pedig ellátatlan részek találhatók. A könyvtárak egy részében nem kielégítőek a helyiségviszonyok. Nagy a hiány az olvasótermekben: megfelelő korszerű olvasóterem a közművelődési könyvtárak mindössze egytizedében található. 650 000 olyan helyiség van, ahol a lakosság száma alig 500 fő, s ahol gyenge még a könyvtári ellátottság, noha mintegy 45 millió ember él ilyen településeken.

Ami pedig a tudományos és szakkönyvtárakat illeti, hiány van megfelelő épületekben, és ott is ugyancsak gondot okoz az olvasótermi férőhelyek hiánya vagy csekély száma! A műszaki és egyetemi szakkönyvtárak 70%-ában nincs olvasóterem. Sok a megoldatlan kérdés e könyvtárak hatósugara, szolgáltatásaik kiszélesítése tekintetében, nem kevésbé a közművelődési könyvtárakkal való együttműködés területén, különösen ami az üzemek műszaki könyvtárait illeti.

A tervbe vett fejlesztés alapcélkitűzése: Minden szovjet embernek biztosítani kell könyvvel való ellátottságát lakó- vagy munkahelyén. A hangsúly a *minden* szón van. A feladatot a közművelődési könyvtárak területén nagyvonalú és bátor racionalizálással akarják megoldani. A terv lényege: *Ki kell alakítani a lakosság könyvtári ellátásának egységes rendszerét*, ami a fenntartó hatóságtól vagy társadalmi szervtől függetlenül az egyes települési helyeken (mind a városokban, mind a falvakban) központi könyvtárak kijelölésével, ezek kibővítésével, erős módszertani, illetve irányítási centralizálással, a település könyvtárainak szinte fiókrendszerre alakításával, a felesleges könyvtárak megszüntetésével vagy más helyre való áttelepítésével történik. A centralizálás a városokban általában az állománygyarapítás központosítását, egységes irányítását és tervezését is magában foglalja. *A fenntartási elkülönültségben* igen súlyos hibát látnak, amely nagy károkat okoz a könyvtárügy szervezetének, nagyfokú pazarlással jár, alacsony forgási sebességhez és az olvasók elégtelen kiszolgálásához vezet. (Az üzemeken belüli könyvtárak működtetését nem tekintik párhuzamosságnak a területi feladatokat ellátókhöz képest.) A közművelődési könyvtárnak egy városban csak egy módszertani központja lehet; ez a legnagyobb, legfejlettebb könyvtár, függetlenül attól, hogy hatóságilag hova tartozik.

E nagyvonalú terv eredményeként 1970-ig minden szovjet embernek biztosítják a könyvvel való korszerű ellátottságot. 1970-ig pl. 15 000 új közművelődési könyvtár megszervezését tervezik, ebből az Orosz Köztársaság területén 5200 állami és 1700 szakszervezeti könyvtárat nyitnak (főleg Szibériában, a keleti Kaukázusban és az Ural területén). Minden járásban önálló járási gyermekkönyvtárat, a nagyobb városokban pedig önálló ifjúsági könyvtárakat hoznak létre.

Mind a tudományos és szakkönyvtárakban, mind a közművelődési könyvtárakban továbbfejlesztik az *olvasótermek rendszerét*. Lényegesen bővítik a Tudományos Akadémia könyvtárainak, a műszaki, a mezőgazdasági és orvosi könyvtáraknak hálózati rendszerét, és fiókjaitak gazdagon ellátják a szükséges tájékoztató kiadványokkal. A kis települések lakosságának ellátására nem szándékoznak állandó könyvtárakat létrehozni. Ez nem is volna célszerű. A nagyon apró falvakat, valamint a kolhozok, állami gazdaságok, illetve ezek távoleső telepeit letéti vagy fiókkönyvtárakkal látják el. Ma kb. 300 000 fiók és letéthyely van az országban, de ez még mindig kevés. A letéti könyvtári ellátási rendszer további hatalmas felvirágzása várható.

Az Októberi Forradalom 50. évfordulójának megünneplése során széles körű társadalmi mozgalmat indítanak a könyvtárak anyagi bázisainak megszilárdítására. A könyvtárak fejlesztésére, de különösen az építés és a berendezés anyagi feltételeinek javítására az eddiginél sokkal jobban igénybe veszik a vállalatok, a kolhozok, a szakszervezetek és más társadalmi szervezetek pénzügyi kereteit.

Nem elég azonban pusztán a szervezeti kérdésekről szólnunk. Ha röviden is, rá kell világítanunk a könyvtárpolitika leglényegesebb céljára, központi tartalmi kér-

désére: eszerint minden könyvtárat a *szocialista kultúra valódi otthonává* kell átforgatni. Emelni a szolgáltatások eszmei-politikai színvonalát, tökéletesíteni a könyvpropaganda módszereit. Minden könyvtár a párt politikájának vivője, a tudomány és technika eredményeinek központja. A politikai irodalmon belül különös hangsúly esik *Lenin műveire* és a Leninre vonatkozó munkákra. Elhangzik a jelszó: „Lenin könyveit minden családba, minden ifjúnak, minden munkásnak és parasztnak.”

A kiszélesedett keretek, az egységes rendszerű könyvtárak új olvasók millióit hozzák. Elsősorban a *vezető beosztású dolgozók*, a szakemberek tökéletes ellátásáért küzdenek, s ennek megfelelően a szakirodalmi ellátás megszervezését tűzik célul.

Az a nagy megbecsülés, amely a Szovjetunióban a könyvtárakat körülveszi, tanúsítja, hogy a szovjet könyvtárak igen fontos helyet harcoltak ki a társadalom életében. Sikerük oka nem kis mértékben az, hogy sohasem tekintik befejezettnek a szocialista eszmék, a szocialista kultúra terjesztése érdekében folytatott harcot. Sohasem csökkentik erőfeszítésüket az olvasók tömegeinek megnyeréséért. Mostani munkáik és terveik is mutatják: a Nagy Október ünnepi fényét is arra használják, hogy további hatalmas lépést tegyenek Lenin eszméinek minél tökéletesebb megvalósításáért.

Új könyvtári nyilvántartási rendszert!

Ha az illetékes szakembereket megkérdezzük, hogy hány általános iskola van az országban, akkor azok rövid időn belül és tökéletes pontossággal válaszolnak a kérdésre. Ugyanilyen biztosan tudják az érdekeltek az általános iskolák tanárainak és tanulóinak, de talán még az italtoltoknak a számát is. Az adatok hajszálpontos ismeretét természetesnek tartja a kérdező is, a válaszadó is.

A könyvtárügyet érintő hasonló kérdésekre már korántsem adunk ilyen egyértelmű feleleteket. Általában azzal kezdjük, hogy „a múlt év könyvtárstatisztikai adatai szerint...” Teljesen őszinték akkor lennének, ha azt válaszolnánk: „nem tudjuk”. Nem tudjuk, hogy hány könyvtár van, s ebből következőleg nem ismerjük a könyvtárosok, de a könyvtári dokumentumok számát sem. Természetesen ez a bizonytalanság nem egyedül a magyar könyvtárügy sajátossága. A nemzetközi statisztikában néha egyik évről a másikra elképesztő változáson mennek át egy-egy ország bejelentett könyvtári adatai.

A számok nagyarányú ingadozásának oka, hogy sem nemzetközileg, sem pedig az egyes országokban nincsenek egyértelműen és valamennyi könyvtár típusra kiterjedően meghatározva a könyvtárra minősítés feltételei. Bizonyára azért sem, mert a meghatározás nem olyan egyszerű, mint más közintézmények esetében. A könyvtár mibenléte felől faggatva, a legtöbb ember nem tud mást válaszolni, mint hogy „ott olyan könyvek vannak, amelyeket nem árusítanak”. A magyar könyvtárstatisztika is hajlott arra egy időben, hogy ezt a nem túlságosan árnyalt meghatározást tegye a magáévá. A mennyiségi sikerek hajhászásának ebben az időszakában — önálló könyvtárként tartván számon a kisebb kölcsönzőhelyet is — a közművelődési könyvtárak száma jóval meghaladta az USA hasonló adatait. A számok bővölete egyébként mindmáig tart. Így például jelenleg is több mint 6600 iskolai könyvtár szerepel a statisztikai összefoglalóban, noha az általános iskolák ún. könyvtárainak átlagkötetszáma alig haladja meg a 200-at. Ugyanilyen jelenségekkel találkozunk a tudományos és szakkönyvtárak statisztikáiban is. Például az 1964-es hivatalos kiadványban 1505 tudományos és szakkönyvtár szerepel, s közülük 389-ben ezernél kevesebb könyvtári egység volt, sőt 60 „szakkönyvtárban” a kötetszám nem érte el a 200-at sem. Ugyanakkor a hálózatba nem tartozó, sokszor százezer kötetes nagyságrendű, több dolgozót foglalkoztató könyvtárakról a statisztika nem vesz tudomást. Tehát a működő hálózatok legapróbb gyűjteményeicskéit is számon tartjuk, a többiekkel viszont egyáltalán nem törődünk, bármilyen nagyok és bármilyen fontosak legyenek is.

Nyilvánvaló tehát, hogy valamilyen formában rendezni kell ezt a kérdést. S ez nem elsősorban statisztikai probléma. Az adatfelvétel szempontjainak helyessége nem önmagáért fontos. A megbízható statisztika csupán eszköz ugyan, de fontos eszköz. Nélküle egy ország könyvtárügyéről nem lehet helyes képet nyerni, s a társadalom igényeit figyelembe vevő könyvtári tervezés továbbra is ábránd marad. Természetesen a magas követelményeknek megfelelő statisztikai számbavételhez meg kell teremteni a feltételeket. E feltételek legelsőbbje a könyvtár fogalmának olyan egyértelmű és pontos meghatározása, amely a statisztika gyakorlati céljainak megfelel.

Mit tekintünk könyvtárnak?

A Sallai—Sebestyén kézikönyv meghatározása szerint: „a könyvtár a könyveknek olvasására (művelődésre, kutatásra, gyakorlati tájékoztatásra) szánt és e célra alkalmassá tett gyűjteménye”.

A meghatározás a fogalom általános tisztázása szempontjából kifogástalan, de a statisztikai számbavétel céljára tovább kell szűkítenünk. A fenti meghatározás fogalmi körébe például a magánkönyvtárak is beletartoznak, bennünket pedig csak a társadalom (állam) vagy annak különböző intézményei, szervezetei stb. által fenntartott közkönyvtárak érdekelnek. Az elméleti jellegű meghatározás azonban még ezzel a szűkítéssel sem felelhet meg gyakorlati céljainknak. Sajnos, a könyvtári törvény és végrehajtási utasítása is csak aszerint minősíti a könyvtárakat, hogy melyik szerv vagy intézmény a fenntartójuk, szakmai jegyeket nem közöl. Csupán a közkönyvtárak feladatainak felsorolásából következtethetünk — általánosságban — a könyvtár meghatározó ismérveire.

A meghatározások bizonytalansága minden alkalommal más-más szempontok alapján történő adatszolgáltatást eredményezett. A könyvtárak eddigi legnagyobb, teljesnek szánt, 1957-es statisztikai számbavételének szervezői például különböző címűárak alapján mindazoknak az intézményeknek, vállalatoknak, szervezeteknek, egyesületeknek stb., amelyek feltételezhetően könyvtárakat tartanak fenn, megküldték a kérdőíveket. A címzettek egyrésze különböző, korántsem elvi megfontolások alapján döntött, hogy igennel vagy nemmel válaszoljon arra a kérdésre: van-e könyvtára. (Mellesleg: a felmérés legelképesztőbb adata, hogy a 18 777 könyvtár 82,2%-ában 1000 kötetnél, 95,8%-ában 5000 kötetnél kisebb volt a könyvvállomány.)

Lényegében hasonló módszerrel dolgoztak a Könyvtári Minerva anyaggyűjtői, s így a kapott válaszok egyrésze is hasonlóan bizonytalan értékű.

A könyvtárosok már régóta próbálkoznak a könyvtárra minősítés kritériumainak kidolgozásával. Különösen az angol és amerikai könyvtárügy ért el ilyen vonatkozásban komoly eredményeket, kidolgozva a közművelődési könyvtárak részletes elhelyezési, személyzeti és működési szabványait. Angliában például a községek által fenntartott könyvtárak állami támogatásának feltétele ezeknek az igényes követelményeknek az elérése. A magyar könyvtárügy is előrehaladt a közművelődési könyvtárak ismérveinek a meghatározása terén. Az 1964-ben megjelent 164/1964. MM sz. utasítás 7—9. pontja meghatározza, hogy a tanácsi közművelődési hálózatban mi tekintendő könyvtárnak, könyvkölcsönzőnek, fiókkönyvtárnak. Eszerint:

„7. *Könyvtárnak tekintendő* az a könyvgyűjtemény, amely a Művelődésügyi Minisztérium által külön meghatározott minimális könyvvállománnyal rendelkezik, kizárólag, vagy elsősorban könyvtári célt szolgáló helyisége van, rendszeresen nyitva tart és kölcsönöz, feladatait főfoglalkozású, mellékfoglalkozású (részfoglalkozású), vagy tiszteletdíjban részesülő könyvtárosok látják el.

8. *Könyvkölcsönzőnek tekintendő* az a könyvgyűjtemény, amely a Művelődésügyi Minisztérium által a könyvtárakra meghatározott kötet számnál kisebb állománnyal rendelkezik, működését tiszteletdíjas, vagy társadalmi munkás könyvtáros biztosítja, rendszeresen nyitva tart és kölcsönöz.

9. A *fiók* (-könyvtár, -kölcsönző) olyan könyvtári egység, amelynek fenntartásáról a tanácsok az azonos államigazgatási területen levő könyvtár költségvetésében gondoskodnak. A fióknak főfoglalkozású, tiszteletdíjas, vagy társadalmi munkás könyvtárosa van, rendszeresen nyitva tart és kölcsönöz.”

A meghatározás elsősorban az állomány nagyságát figyelembe véve tesz különbséget az egyes kategóriák között. Hivatkozik egy később kiadandó rendelkezésre, amely meghatározza azt a legkisebb könyvvállományt, amelynek elérésével a könyvgyűjtemény könyvtárra minősítendő. Az új statisztikai kérdőív ezt az állományminimumot 1000 kötetben jelöli meg. Véleményünk szerint az állomány egyszerű nagyságrendje, azaz csupán a kötetek száma — mindegy, hogy milyen köteteké — nem határozhatja meg egy-egy intézmény rangját, különösen akkor nem, ha ez az előírt kötetszám ilyen csekély. Az *Új Könyvek* 1965-ben és 1966-ban összesen mintegy 600 művet jelölt falusi törzsanyagoknak. Persze e művek fele már egy vagy több alkalommal megjelent, de így is a két év alatt körülbelül 300 könyvet kellett volna megvásárolnia minden falusi könyvtárnak. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában megjelenő összesített törzsanyagjegyzék (az 1959—1964 között megjelent művekről) két kötete mintegy 1200, falusi törzsanyagként jelölt művet tartalmaz. Tehát egy 1959-ben alapított, s kezdő állománnyal nem rendelkező könyvtár az évek folyamán — egy példányos beszerzés esetén is — jelenleg már legalább 1500 művet (ennél jóval több kötetet) mondhatna a magáénak. Ezzel a néhány adattal azt szeretnénk bizonyítani, hogy egy mindössze néhány éve létesített és kevés könyvet vásárló könyvkölcsönző is könnyedén túlhaladja az ezerkötetes könyv-

állomány minimumot, de ez még egyáltalán nem biztosíték arra, hogy akárcsak könyvanyagával is ki tudja elégíteni az „igazi” közművelődési könyvtárral szemben támasztott, egyébként nem túl magas követelményeket. A könyvállomány nagyságának minőségétől elvonatkoztatott számszerű minimuma helytelen útra tereli mind a fenntartókat, mind a könyvtárosokat.

Az utasítás az elhelyezés és szolgáltatások vonatkozásában határozott és helyes követelményeket állít fel. Ugyanakkor a könyvtári személyzettel kapcsolatban túlzottan engedékeny. Szerencsésebb lett volna a szigorúbb álláspont: könyvtárnak csak az tekinthető, ahol legalább egy főfoglalkozású könyvtáros működik. Véleményünk szerint ebben a kérdésben nem lehet megalkudni, hivatásos könyvtáros nélkül nincs könyvtár. Érdekes módon a legújabb közművelődési könyvtári statisztikák már ki is igazították az idézett utasításnak ezt a fogyatékoságát, bevezetve a „kiemelt községi könyvtár” kategóriáját, amely főfoglalkozású dolgozóval működő intézményt jelent.

A másik nagy közművelődési hálózatban, a szakszervezeti könyvtárakéban még nem végezték el a könyvtárak minősítését. Így az 1966-os statisztikai összesítésben is „intézmények és fokok” megnevezéssel együtt szerepelnek az összes szakszervezeti könyvtárak, tekintet nélkül arra, hogy van-e főfoglalkozású könyvtárosuk, mennyi a könyvállományuk stb. Így aztán 1966-ban 3342 szakszervezeti „könyvtár” tartottak nyilván, ami összes könyvállományukat tekintve azt jelenti, hogy egy-egy intézmény átlagos kötetszáma nem éri el az 1500-at sem. (A tanácsai könyvtárak hasonló adata 1966-ban 4268 kötet.) Nyilvánvaló tehát, hogy a közeljövőben a szakszervezeti könyvtárak kategorizálását is el kell végezni, a testvérhálózatával azonos minősítési feltételek alapján.

A tudományos és szakkönyvtárak esetében még ilyen eredményekről sem tudunk beszámolni. Pedig ezen a területen is már hosszú évek óta kísérleteznek a megoldással. Különböző minimum-tervezetek készültek, s azokat az érdekeltek meg is tárgyalták. A viták vagy hangos elutasítással vagy csendes elhallgatással végződtek. Azóta sincs semmiféle változás. (A tudományos és szakkönyvtárak jelenlegi nyilvántartási visszásságait már bevezetőben ismertettük.) Pedig a tervezetek, a hazai helyzet felmérése révén, a főbb adatok ismeretében s a külföldi szakirodalom széles körű felhasználásával készültek. A határozott elutasítást egyik tervezet sem érdemelte meg.

Erdemes a szakkönyvtári minimum követelmények ellenzőinek legfőbb érveit felsorakoztatni.

A legelső ezek sorában az, hogy *nincs olyan egységes viszonyítási alap* — mint a közművelődési könyvtárak esetében az ellátandó lakosság száma —, amely közös kiindulópontként szolgálhatna a főbb mutatók meghatározásához. Nem tekinthetjük ilyennek — bármennyire is alkalmasnak tűnik — a szakkönyvtár *lehetséges használóinak* számát, mivel a szakirodalmi igény szakonként, szakmánként, a szolgált intézmény profilja stb. szerint lényegesen módosul.

Nem lehet egységesen megszabni a szakkönyvtár *minimális állományát* sem — érvelnek tovább —, mivel a mai specializált világban néha egy-egy szakterület teljes világirodalmi termése alig néhány száz könyv, s tán egy tucat folyóirat. Tehát például egy alig ezres kötetszámú biometriai gyűjtemény — tartalmát és teljességét tekintve — inkább tekinthető könyvtárnak, mint a tízezres nagyságrendű, de főleg történeti anyagot tartalmazó másik, amely szakterülete legújabb irodalmi termésének csak töredékével rendelkezik.

Ebből következően nem lehet általános követelményeket támasztani a könyvtár *elhelyezése* tekintetében sem. Egyetlen kis szobában is elhelyezhető egy-egy szakterület olyan értékes könyvtára, amely tökéletesen kielégíti a használóit.

Ugyancsak félrevezető — mondják — a *szolgáltatások* felőli megközelítés is. Akadnak például kutatóintézeti tudósok, akiket tökéletesen kielégít, ha a könyvtár állományából — minden előzetes feltárás nélkül — maguk keresik ki az őket érdeklő irodalmat. Az általános tájékozódás tekintetében sem kell a könyvtár információs szolgáltatására hagyatkozniuk, hiszen a szakterület nemzetközi szemléje révén szinte tökéletes eligazítást kaphatnak a tudomány jelenlegi állásáról és irányzatairól.

Szakképzett *könyvtárosra* sincs feltétlenül szükség, hiszen a manuális munkát és a kevés adminisztrációt egy ügyes titkárnő vagy gépíró is nagyon jól ellátja.

Eddig az ellenérvek. El kell ismernünk, hogy mindegyikben van valamelyes igazság, viszont így, csokorba szedve ellenkezést váltanak ki belőlünk. Legtöbbjüket eredetileg tudósok, szakemberek, tehát a könyvtárak használói fogalmazták meg, a könyvtárosok csupán lefordították könyvtári nyelvre. Tény, hogy az eddigi minimum-meghatározásokat a fenti érvek alapján az illetékesek elvetették, s célként „differenciált megoldások kidolgozását” tűzték ki. Ezzel az igénnyel azonban megoldhatatlan feladat elé állították mindazokat, akik megpróbálkoztak a szűkebb

könyvtártípusok meghatározásával. Mert igaz ugyan, hogy az *általános* megközelítés sem vezethet eredményre a *speciális* szakkönyvtárak esetében, de a típusalkotás sem járható út. Nem kell különösebben magyaráznunk, hogy a más vonatkozásban olyan egyértelmű könyvtártípusok, mint a kutatóintézeti, vállalati stb. könyvtár, a könyvtárrá minősítés szempontjából túlságosan bő kategóriák. Minél több szempontot kívánunk érvényesíteni a pontos meghatározás érdekében — például a szolgált szaktudomány sajátossága, a szolgált intézmény jellege, a történeti múlt, a szakemberek kutatási szokásai, a szakterület információs helyzete stb. — annál tovább kell szűkíteniük az azonos típusba tartozó könyvtárak körét. Az ilyesfajta szűkítésekkel azonban logikusan egészen az *egyedi* könyvtárig jutunk el.

A könyvtárak katasztere

A kérdés megoldása — úgy hisszük — csakis egyetlen módon lehetséges: *gondos, egyedi vizsgálatok alapján kell könyvtárrá minősíteni az erre a rangra méltó intézményeket, felállítva országos kataszterüket.*

Ki kellene tehát mondani, hogy az az intézmény nevezhető könyvtárnak (könyvtárnak), amelyet az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács erre a célra alakított bizottsága annak minősített, s az országos könyvtári kataszterbe felvett. Ezzel a módszerrel elkerülhetők a sokat és bizonyos joggal támadott sommás megítélések, s végre tiszta képet nyerhetünk a magyar könyvtárügy jelenlegi helyzetéről.

A javasolt eljárás természetesen egész sereg elméleti és gyakorlati problémát vet fel.

Először az *elméleti* jellegűeket kell tisztáznunk. Mindenekelőtt felvetődik a kérdés, hogy az említett bizottság vajon milyen alapon kategorizálná a könyvtárakat? Mi lenne a mérce? Látszólag kezddhetjük előlről, a minimumok megállapításával. Véleményünk szerint azonban a bizottságnak semmiféle minimumra nincs szüksége a helyes véleményalkotáshoz. Helyette inkább a szolgált intézmény tényleges illetve várható igényeinek lehető legjobbban megfelelő könyvtári modell kidolgozását javasolnánk. A bizottságnak ehhez az eszményi modellhez kellene viszonyítania a vizsgált könyvtár teljesítményeit, mikor annak besorolásáról dönt. A bizottság természetesen nem vállalkozhat arra, hogy minden könyvtár esetében írásban rögzítse ezt az elképzelt könyvtár-modellt, de erre nincs is szükség, elegendő, ha csupán ehhez az elméletileg elképzelt eszményhez méri a tanulmányozott valóságos könyvtárat. Tehát a helyi adottságokat és lehetőségeket rugalmasan figyelembe véve, merev megkötöttségek nélkül hozhatják meg döntésüket. Egyetlen merev feltételt javasolnánk, azt, hogy a könyvtárban *hivatásos könyvtáros* működjék, mert nélküle — megítélésünk szerint — nincs könyvtár.

Nem kevésbé fogas kérdések jelentkeznek a könyvtári kataszter felállításának *gyakorlati lebonyolításával* kapcsolatban is. A legkönnyebben megoldható a bizottság tagjainak kijelölése. Az OKDT hozzon létre egy különbizottságot, olyan könyvtárosokból, akik a szerzteágazó és sok szakmai ítélőkészséget követelő problémákat meg tudják oldani. Jóval nehezebbnek tűnik maguknak a könyvtáraknak a besorolása. Mindenekelőtt felvetődik, hogy kiket „idézzen” meg a bizottság. Szerintünk: minden olyan intézményt, amely igényt tart arra, hogy könyvtárnak tekintessék. Jó segédeszközként szolgálhat ehhez a munkához a Könyvtári Minerva, az egyetlen olyan jegyzék, amelyben a könyvtárak megnevezésükkel és legfőbb adataikkal szerepelnek. A bizottság a Minerva alapján a könyvtárak egyrészét — különösebb vizsgálat nélkül — besorolhatja a kataszterbe. A többi intézmény, a matematikusabbak esetében az eljárás kétféle lehet. A hálózatba tartozó könyvtárakról a bizottság javaslatot kér az adott könyvtár hálózati központjától. E javaslatot a hálózati központ, a bizottság által kidolgozott, adatszerűség nélküli követelményeket figyelembe véve, egyedi megítélések után teszi meg. A bizottság a továbbiakra is kétséges esetekben helyszíni vizsgálódás után dönt. A hálózaton kívüli könyvtárak besorolása alkalmával viszont — a vitán felül álló könyvtárak kivételével — minden esetben szükség van az egyedi vizsgálatra. Úgy hisszük azonban, hogy a befektetett — nem csekély — munka eredménye megéri a fáradságot.

Természetesen felvetődik az a veszély is, hogy a Könyvtári Minervában nem szereplő jónéhány arra érdemes könyvtár kimarad a kataszterből. (Többek között azért is, mert a Minerva anyaggyűjtésének lezárása óta újabb könyvtárak alakultak.) Véleményünk szerint ez sem megoldhatatlan probléma. A minősített könyvtárak első *hivatalos* jegyzékének közzététele után bizonyára jónéhány könyvtár fogja kérni felvételét a jegyzékbe. A kataszter különben is állandóan mozgásban lesz. Egyes könyvtárak — esetleg beolvadnak más könyvtárba — kikerülnek belőle, mások — felfejlődve — helyet követelnek benne.

A kataszterrel kapcsolatban további két kérdést kell tisztáznunk. Az első az, hogy ki vezesse, adminisztrálja a katasztert? Véleményünk szerint a bizottság, amely elvi kérdésekben dönt, ezzel a folyamatos adminisztrációval nem terhelhető. Ezt a feladatot a Könyvtártudományi és Módszertani Központra kellene bízni. Nem hinnénk, hogy túlzott megterhelést jelentene számára, mivel hozzávetőlegesen 1500 körül lenne a kataszterbe vett könyvtárak száma. A kartotékrendszer egyúttal az „élő” Minerva szerepét is betöltené. A másik, jóval fontosabb kérdés, hogy a könyvtárügy irányító szervei milyen kedvezményeket tudnak biztosítani a kataszterben szereplő könyvtárak számára? Csak akkor várható el ugyanis a könyvtáraktól és fenntartó szerveiktől, hogy erőfeszítéseket tegyenek a jegyzékbe való felvételük érdekében, ha ez nemcsak kötelezettségekkel, hanem előnyökkel is jár.

A nyújtandó előnyök és kedvezmények ösztönző rendszerének kidolgozása nem lehet e cikk feladata. Csupán javasoljuk, hogy az új gazdaságirányítási rendszerben a Művelődésügyi Minisztériumban rendelkezésre álló kulturális és tudományos alaptól — több egyéb mellett — rendszeresen központi állami támogatást kellene adni az arra érdemes, közérdekű szolgáltatásokat nyújtó (tehát a kataszterben szereplő) könyvtáraknak. Az ilyen rendelkezés szilárd alapot teremtene a szakfelügyeleti jog gyakorlásához is.

A kataszter felállítása egycsapásra tiszta helyzetet teremtene a legtöbb jogi vonatkozású kérdésben is. A jogszabályok, utasítások általában a könyvtárakra vonatkoznak, de ha valamelyik intézmény fenntartószerve sérelmesnek vagy csak terhesnek is érzi egynek-egynek a végrehajtását, akkor egyszerűen nem veszi tudomásul. Amennyiben felelősségre vonják, akkor kijelenti, hogy az ő könyvtára pedig nem közkönyvtár.

Ezért is szükség van a könyvtárak kataszterének felállítására. Ezután a jogszabályok első paragrafusában pontosan meg lehet határozni azoknak a körét, amelyekre a rendelkezések vonatkoznak, kimondván: „... az utasítás hatálya kiterjed a könyvtári kataszterben szereplő közkönyvtárakra”. Ebben az esetben lehet csak a végrehajtást ellenőrizni. Különösen akkor, ha tényleges „büntető” eszközök — az állami támogatás és a közkönyvtári jellegből fakadó egyéb kedvezmények megvonása — állnak a szakfelügyeleti szerv rendelkezésére.

Úgy véljük, hogy a könyvtárak kataszterének felállítására megérett az idő. A végrehajtás nem kis munkájához a megfelelő eszközök és a kellő szakértelem rendelkezésre áll. Bízhatunk tehát abban, hogy ezt a feladatot a magyar könyvtárügy a közeljövőben sikeresen megoldja.

Bereczky László

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI PÁLYÁZAT

A társadalomtudományi, politikai irodalom fokozottabb népszerűsítése érdekében, valamint a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. jubileumának megünneplésével kapcsolatban a Művelődésügyi Minisztérium közművelődési főosztálya nyilvános könyvtártudományi pályázatot hirdet egyének és munkaközösségek számára az alábbi témákról:

1. A társadalomtudományi-politikai állomány forgalmának elemzése, egyes műfajok illetve adott művek olvasottsága, kihasználási foka a különböző típusú közművelődési könyvtárakban (községi, városi, szakszervezeti könyvtár stb.).
2. Egyes rétegek — főképp a munkásság, parasztság, ifjúság — társadalomtudományi irodalom iránti igényeinek vizsgálata.
3. A társadalomtudományi, politikai irodalom ajánlásának, népszerűsítésének tapasztalatai, bevált módszerei. (Vetélkedők, előadássorozatok, kapcsolódás a különböző oktatási formákhoz, a marxizmus—leninizmus esti egyeteme, a közép- és szakmunkásképző iskolákban folyó KISZ-oktatás, politikai vitakör, fórum segítése, a röpbibliográfiák hatékonysága stb.)
4. Hogyan készült fel a könyvtár a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50 éves jubileumának megünneplésére? (Eredmények, módszerek ismertetése.)

Pályázni csak publikálatlan tanulmánnyal lehet. A pályázatok benyújtásának határideje 1968. február 1. A pályamunkát jelíggel az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ címére (Budapest, VIII., Múzeum u. 3. sz.) kell eljuttatni két példányban. A pályázatokat az Országos Könyvtártudományi és Dokumentációs Tanács bírálja el.

Pályadíjak: I. díj 3000 Ft, két II. díj 1500—1500 Ft, két III. díj 1000—1000 Ft.

A tanácsok és a könyvtárak kapcsolatának fejlesztése Borsod megyében

Borsod-Abaúj-Zemplén megye közművelődési könyvtárainak lendületes fejlődéséről az elmúlt évben beszámolót közöltünk. (*Gerő Gyula*: Sárospatak és a többiek... *Könyvtáros*, 1965. 5. sz.) Akkori írásunk ismertette a könyvtárépítési tevékenység útját, eredményeit. Megállapította, hogy a megye 8 járási könyvtára már megújult, korszerű elhelyezést kapott s a fejlesztés a fontosabb községi könyvtárak sorában folytatódik.

A folytatás valóban nem maradt el. Olaszliszka, Karcsa, Révleányvár, Fancsal, Mezőnyárád, Rakaca, Ragály, Borsodszentgyörgy, Csernely, Zádorfalva, Nagycséc, Bükkszentkereszt, Torna-szentjakab, Szalonna, Lak, Ládbesenyő községi és körzeti könyvtárai, Ároktő, Fügöd, Detek, Berzék, Finke klubkönyvtárai jelzik az építés újabb eredményeit. Miskolcon megkezdődött a *megyei könyvtár új telkén* a régi épületek bontása, az építés előkészítése. Hogy nagy utat tett meg az utóbbi években a megye könyvtárügye, azt Encs példája is igazolja. Hét évvel ezelőtt készült el itt a járási könyvtár épülete. A járás vezetői akkor túlzottnak tartották az épület méreteit és berendezésének minőségét, utóbbi miatt fegyelmet akartak indítani a könyvtár

vezetője ellen. Ma a járás vezetői ugyanennek a könyvtárnak bővítését, továbbfejlesztését határozták el és kezdték meg.

A jövő évben *új gyakorlat* érvényesül a tanácsok gazdálkodásában. Bővül a helyi hatóságok jogköre, maguk döntenek az anyagi erők elosztásáról, felhasználásáról. Kevésbé érvényesülhet az alapok megyei központi kezelése, amely korábban Borsodban jó eredményeket hozott.

Vajon milyen hatással lesz a tanácsok gazdálkodásának új rendje a könyvtárak fejlődésére? Nem akad-e el Borsodban a könyvtárak szépen indult fejlődése? Hogyan készülnek fel a megye könyvtári életének irányítói az új helyzetből adódó feladatokra?

Ezekre a kérdésekre kerestünk feleletet legutóbbi Borsod megyei körutunk során. A tájékozódást a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban kezdtük meg, ahol *Szónyi László* könyvtárigazgató és *Győri Erzsébet*, a megyei művelődésügyi osztály könyvtárügyi előadója adott felvilágosítást a tanácsok és könyvtárak kapcsolatának újabb fejleményeiről.

— *A Pénzügyi Közlöny június 5-én megjelent száma közölte a Minisztertanács 2025/1967. (V. 28.) sz. határozatát a*

A Mezőkövesdi Járási Könyvtár felnőtt részlege (MTI Fotó — Birgés Árpád felv.)

tanácsi tervezés és költségvetés új rendjéről. Ez a jogszabály többek között megállapítja, hogy a tanácsok határozzák meg az intézmények ellátási színvonalát, maguk gondoskodnak a költségvetés intézmények közötti felosztásáról (2. c. pont). Ezek a mondatok arra készítettek bennünket — mondja Szőnyi László —, hogy megfelelő tájékoztatással igyekezzünk megnyerni a járási tanácsok végrehajtó bizottságait a könyvtárfejlesztés ügyének. Elhatároztuk, hogy a megyei művelődésügyi osztály könyvtárügyi előadójával együtt felkeressük valamennyi járás illetékes elnökhelyettesét, hogy velük személyesen tárgyalhassunk a könyvtári problémákról.

A járási tanácsok tájékoztatása

— A tárgyalásokra igyekeztünk felkészülni. Négy probléma kifejtését tartottuk fontosnak: 1. a hálózatfejlesztés kérdéskörét, ezen belül elsősorban a körzeti könyvtárak és a klubkönyvtárak szervezését; 2. a művelődési intézmények közös fenntartásából adódó lehetőségek kihasználását; 3. a könyvtárak folyóirat-ellátásának ügyét; 4. a könyvellátás megfelelő színvonalának megalapozását.

— Az előkészületekhez tartozott, hogy járásonként elkészítettük azokat a legfontosabb dokumentumokat, amelyek a fenti szempontok szerint a könyvtárak helyzetének és terveinek megismeréséhez szükségesek. Így kimutattuk: a) a járasok területén levő települések nagyságrend szerinti megoszlását; b) a harmadik ötéves terv könyvtári előirányzatát járasok szerint, ebben az olvasók számának, a könyvforgalomnak terveit s a

megvalósításhoz szükséges könyvvállomány és könyvbeszerzési hitel meghatározását; c) a költségvetési könyvbeszerzési keretek alakulásának terv- és tényszámait, az 1965-ös bázis évhez viszonyítva; az előirányzott és a tényszámok közötti különbséget 1966-ban, valamint az 1967. évi szükségletet, szembeállítva a jóváhagyott előirányzattal, kimutatva az elmaradást; d) írásbeli tervezetet a megyei tanácsi könyvtárhálózat továbbfejlesztéséről. Magunkkal vittük továbbá e) a Borsodi Könyvtáros 1967. évi első számát, melyben szintén információs anyagok és tervek voltak.

— Ezek a dokumentumok nagyon tanulságos adatokat tartalmaztak. Minde nélkülött világossá tették a megye falusi könyvtárügyének nagyfokú elaprózottságát. A 364 település közül csak 40 lakossága haladja meg a 3000 főt, 262-nek lélekszáma pedig 1500 alatt van. A könyvbeszerzésre fordított összeg 1965-ben 1 636 000, 1966-ban 1 853 000 Ft volt, az 1967. évi költségvetési jóváhagyás viszont csupán 1 233 000 Ft, a hiány ebben az évben a szükséglethez mérten 1 077 000 Ft. Az elmúlt évek könyvtárfejlesztési tevékenységének eredménye, hogy a megyében 90-re tehető azoknak a könyvtári egységeknek száma, amelyeket korszerűsítettek, tehát ahol szabadpolcos kölcsönzés és helybenolvasási lehetőség van. E könyvtárak közül azonban csak 40 maradna önálló intézmény (járási, városi, önálló községi, körzeti könyvtár), a többi fiók jelleggel működik majd. Viszont a tervek szerint 50–60 községben kell önálló intézményt létre hozni, hogy teljessé legyen a körzeti könyvtári hálózat. Így kb. 90–100 teljes funkciójú könyvtára lesz a megyének.

Kedvező fogadtatás

— A tárgyalásokat a jövő évi költségvetés előkészítésének idejében, július 12. és augusztus 28. között tartottuk meg a 8 járási tanácsnál a művelődésügyi felügyeletét ellátó elnökhelyettesekkel. Eredményes tárgyalások voltak — állapította meg Győri Erzsébet —, alkalom nyílt a problémák érdemi megvitatására, a megyei és járási tervek összevetésére. Az elnökhelyettesek mindenütt örömmel fogadták a tájékoztatást, a megyei könyvtár elgondolásait általában helyeselték. Szép számmal merültek fel gondok és további tárgyalásokat igénylő problémák is. Minden járásban kérték, hogy folytassuk az ehhez hasonló, részletes tájékoztatást. Megértették a körzeti könyvtári rendszer kiépítésének szükségességét, és valamennyi járásban helyeselték mint a kis falvak ellátásának célszerű módját. Antal

A Csernelyi Körzeti Könyvtárban

Béla ózdi járási elnökhelyettes javasolta, hogy alkalmas időben újra ülünk össze s vizsgáljuk meg, mit sikerült megvalósítani az eddigi tervekből. Az encsi járásban, Sváb Antal elnökhelyetttel legalaposabban az apró falvak ellátásának problémáját vitattuk meg, hiszen a járás 82 települése közül 74-nek 1500 alatt van a lakossága, 35-nek még az 500 főt sem éri el. Ő állapította meg, hogy ezeknek a kis községeknek könyvbeszerzési keretét célszerű körzetenként összevonni, ez nem ellentétes a tanácstörvény rendelkezéseivel.

— A járási megbeszélések légkörét kedvezőbbé tette az a körülmény, hogy a hosszabb ideje működő elnökhelyettesek nem most foglalkoztak első ízben a könyvtárak problémáival, az új elnökhelyettesek közül pedig többen — így például Dobog Béla edelényi, Jaskó Sándor sátoraljaújhelyi, Tusai Dénes mezőkövesdi elnökhelyettes — korábban évekig községi könyvtárosok is voltak, tehát a könyvtárak életét közvetlen tapasztalatból ismerték.

— A megyei könyvtár igazgatója az augusztus 4-én tartott tanácskozáson a járási könyvtárak igazgatóit is tájékoztatta az akkor folyamatban levő tárgyalásokról és kérte, hogy ők is keressék fel a községi tanácsok vezetőit hasonló jellegű megbeszélések végett.

A szerkesztőség munkatársainak a látogatás során alkalmuk volt számos könyvtárban és tanácsházán tapasztalatot szerezni arról, hogyan foglalkoznak a tanácsok a könyvtárakkal.

Sátoraljaújhelyen Jaskó Sándor járási elnökhelyettes adott tájékoztatást a könyvtári tervekről. Örömmel hallottuk, hogy milyen jól ismeri a könyvtári élet gondjait, mennyire tisztában van a járás minden községének könyvtári helyzetével, s a járási tanács a tennivalókra már készíti is a közeljövőben megvalósítható vagy a távlati terveket. A jövőben biztosítani akarják a megyei könyvtár által javasolt könyvbeszerzési keretet.

Folytatni az eszmecserét

— Véleményem szerint tervszerűséggel, rendszeres munkával és valamivel több pénzzel megoldható a könyvtárfejlesztés — mondja Jaskó Sándor. — Tegnap a községi tanácselnökök járási értekezletén ismertettem a könyvtárak fenn tartásával kapcsolatos feladatokat. Tárgyalásaim során állandóan emlékeztetni fogok a tennivalókra, a járási népművelési munkásoktól minden héten beszámolót kérek a községekben tapasztalt helyzetről, s egy idő múlva újra végig látogatom a könyvtárak érdekében a köz-

A Borsodszentgyörgyi Községi Könyvtár

ségi tanácsokat. A megbeszéléseken nemcsak a feladatot körvonalazzuk, hanem módszert is igyekezzünk adni a végrehajtáshoz.

Közismert, hogy Sátoraljaújhely könyvtára kiindulás és minta volt a megyei könyvtárfejlesztésben. Újabban azonban már a községekben is számos mintaszerűnek mondható könyvtár működik. Karcán például nemcsak a gyönyörű árpád-kori műemléktemplomra büszke a lakosság, hanem szép könyvtárára is. Legutóbb az Amerikából hazalátogató rokonok körében arattak általános elismerést ezzel a művelődésügyi intézménnyel. Olaszliszkan elmondotta Megyeri Gyuláné könyvtáros, hogy a régi könyvtárban alig tudta fegyelmelni a gyermekolvasókat. Sokszor pedagógus férjét kellett segítségül hívnia, hogy rendet tudjon tartani. Az új könyvtár életében nincs ilyen probléma. A szép intézmény pusztá létevel fegyelmeli, kultúraltabb magatartásra ösztönzi a fiatalságot. Közvéleménnyé lett a községben, hogy ebbe a könyvtárba csak tisztán, rendes öltözékben illik jönni, s ott a művelődés és a másik embernek kijáró tisztelet követelményei szerint kell viselkedni.

A szerencsi járásban figyelemre méltó kezdeményezésről szereztünk értesülést. A járás 10, általában 2—3000 lakosú községében megszüntették a tiszteletdíjas művelődési otthon igazgatók (vagy népművelési ügyvezetők) és könyvtárosok megbízását, tiszteletdíjukat összevonták s az így nyert kb. 7—900 Ft tiszteletdíj-keret segítségével egy személyt, rendszerint fiatal, nemrég érettségizett, helyben lakó lányt bíztak meg a népművelési és könyvtárosi teendők ellátásával. Az új munkatársak augusztus 1. óta dolgoz-

A Sárospataki Községi Könyvtár gyermekrésztételében (MTI Fotó — Kovács László felv.)

nak, előzőleg egyhetes tanfolyamon vettek részt. A járási tanács újabb 3 községben készített elő hasonló személyi váltózatot.

A megyei könyvtár módszertani munkatársai községről községre járva vizsgálták az új intézkedés hatását. Megállapították, hogy ez a szervezeti megoldás távlatban valószínűleg eredményes lesz, és ezért a kísérleteket helyeselni

lehet. A cseréket azonban túlságosan gyorsan, sok esetben mechanikusan hajtották végre. Nem mindenütt került alkalmas személy a tapasztalt, évek óta megbízhatóan dolgozó pedagógus művelődési munkások helyére. Több helyen elmulasztották idejében tájékoztatni a pedagógusokat, akiket meglepetésszerűen kész helyzet elé állítottak. Emiatt néhány községben zökkenők tapasztalhatók, itt-ott számítani lehet visszaesésre. Ez arra int, hogy a szervezeti és személyi cseréket csak fokozatosan és jó előkészítés után szabad megvalósítani.

Ezek voltak a borsodi látogatás legfontosabb tapasztalatai. Tanulságuk az: nem szabad tétlenül várniuk a könyvtárosoknak, hogy mit hoz könyvtáraiknak az új gazdasági irányítás. Van lehetőség kezdeményezésre, a működési feltételek kedvező alakítására. Borsodban folytatni akarják a néhány éve szépen indult fejlesztést. Ennél a megállapításnál azonban nem hallgathatunk el egy megjegyzést.

Lapunk múlt havi számában adtuk közre az Alkotmány ünnepé alkalmából kitüntetett könyvtárosok névsorát. Utunkról hazaérve borsodi könyvtárosok nevét is kerestük a névsorban. Nem találtunk egyet sem, mert Borsod egyike volt annak a két megyének, ahonnan a művelődésügyi osztály nem javasolt kitüntetésre könyvtárost. Lehetséges, hogy ilyen fejlődő könyvtárügy mellett nem volt kitüntetésre alkalmas személy, vagy egyszerűen csak elfeledkeztek a könyvtárosokról?

Páldy Róbert

NEMZETKÖZI KONFERENCIA volt a tudományos tájékoztatás munkájának oktatásáról a Queen Elizabeth College rendezésében Londonban, 1967 áprilisában. A megvitatásra elfogadott előadások összefoglalásait a konferenciát rendező College egy 284 lapos sokszorosítványban adta a résztvevők kezébe. Összesen 28 referátumot vitattak meg. A konferencia egyetlen magyar résztvevője, *Szentmihályi János* egyetemi adjunktus, az Orsz. Széchényi Könyvtár osztályvezetője „The fundamental core of the curriculum” c. előadásának anyagával vett részt az oktatás elvi kérdéseivel foglalkozó III/a tagozat vitájában. Az előadók — köztük jó néhány nemzetközileg ismert nevű dokumentalista — együttesében jelen voltak Anglia, Franciaország, az USA, Lengyelország, Csehszlovákia, Dánia, Magyarország és Izrael képviselői; egyes országok népes küldöttséggel és természetesen több referátummal vettek részt a konferencia munkájában. Kiadványuk címe: International Conference on Education for Scientific Information Work. Papers, accepted for discussion. London 1967. Queen Elizabeth College.

AZ IFJÚ KOMMUNISTA „Írók, könyvek, olvasók” c. mellékletének szeptemberi száma közli Taksás Imre: *Olvasó ifjúságért c. írását. A cikk a KISZ-szervezetek és a könyvtárak, illetve a KISZ és a könyvbarát-mozgalom kapcsolatával, a magángyűjtés pedagógiai irányításával, az ifjúsági klubokban folyó olvasónevelés módszereivel foglalkozik.*

A korszerű oktatás nélkülözhetetlen műhelye

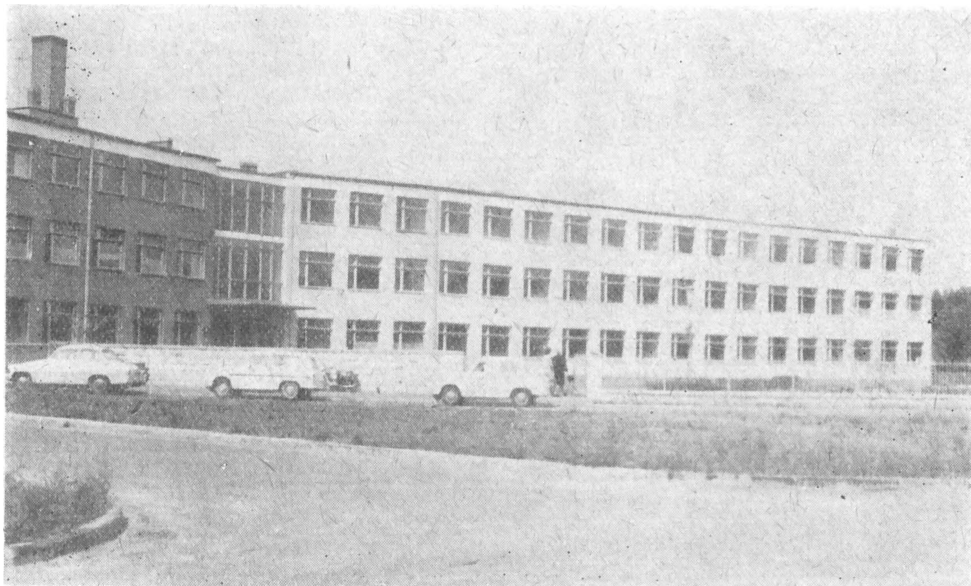
Dienes Lászlótól kapta nevét Debrecenben az egy éve épült 20 tantermes szakközépiskola és gimnázium. Dienes László — a Tanácsköztársaság idején a főváros egyik népbiztosa és a munkáshatalom forradalmi könyvtárpolitikájának vezetője, majd 1946-tól 53-ig a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója — *Debrecenben nevelkedett*. A Nagyerdőhöz vezető úton lakott családjá, közel ahhoz az iskolához, amely e névadással kötelezettséget is vállalt a könyvtárügy komolyan vételére.

Valóban: pár hónappal az iskola megnyitása után megkezdte működését a „száz-ezer forintos” könyvtár az épületnek e célra tervezett helyiségében. Most, az iskola második tanévében 135 ezer Ft értékű, 6 ezer kötetes állománnyal, szabadpolcos rendszerrel, a helyben olvasás szerény lehetőségével, szép új bútorok között működik az együtt kezelt tanári és ifjúsági könyvtár.

Nem varázslat volt ez, hanem példája annak, hogy egy ügy fontosságának megértése az illetékesek részéről és az anyagi eszközök előteremtése hogyan hozhatja létre rövid idő alatt a *korszerű oktatás nélkülözhetetlen műhelyét*, a betűk, képek és hangok szertárát: az iskolai könyvtárat.

Hivatalok és összegek

A könyvtár története akkor kezdődött, amikor az épület falai éppen hogy kinőttek a földből. A városi tanács *művelődésügyi osztálya* már ekkor 20 ezer forintért kötelező olvasmányokat vásároltatott. Ez az állomány természetesen már induláskor sem elégíthette ki azt az igényt, amit a szakközépiskolai tagozatok (elektroműszerész, autó-, motorszerelő, felvásárló) szakkönyvszükséglete jelentett, a gimnáziumi osztályokról nem is beszélve. S a tanév harmadik hónapjában csaknem egyszerre történt a főhivatású könyvtáros kinevezése és a *pénzügyi osztály* részéről 100 ezer Ft póthitel juttatása könyvek beszerzésére. Azok a középiskolai könyvtárosok, akik évi 5—6 ezer forinttal „gazdálkodnak”, tudják igazán, mit jelent ez az összeg. A vásárláshoz az *Országos Pedagógiai Könyvtár* munkatársai elvi és gyakorlati segítséget adtak; így sikerült megteremtteni a szakkönyvek és a szépirodalmi művek helyes arányát, és így lehetett a túl friss ÁKV-készletet antikvár anyaggal, értékes művészeti albumokkal, lexikonokkal gazdagítani. A városi tanács pénzügyi osztálya 1967-re további 26 ezer Ft-ot adott könyvek beszerzésére, s jóváhagyta az 51 fajta folyóirat

A debreceni Dienes László szakközépiskola és gimnázium

és újság előfizetésére tervezett összeget is. A felszerelések vásárlása közben gondunk volt arra is, hogy bőven szerezzünk be hanglemezeket, magnószalagokat, diafilmeket.

Nevelők és tanulók

Nehéz lenne már kikutatni, hogy az első lépést ki tette meg; hogy a fiatal iskola lendülete, az új típus: a szakközépiskola határozottan jelentkező igénye ragadta-e magával a hivatalbelieket, vagy a rendelkezésre bocsátott anyagi lehetőségek váltak ekkora erővé. Bizonytalán a kettő együtt — szerencsés kölcsönhatásban. Az igazgató, aki maga is volt iskolai könyvtáros, meggyőzően kérhetett a hivatalokban, szakszerűen adhatott tanácsot és mozgósíthatott iskolájában.

A nevelőtestület magáénak érzi a könyvtárat és ötleteivel, munkájával segíti. A tanári szoba és a könyvtár folyóiratfalát, amely lehetővé teszi a lapok esztétikus és célszerű elhelyezését és csak falfelületet foglal el, például a műhelyfőnök tervezte, s a folyósói tárlóval és a könyvtámaszokkal együtt a műhelyek szakoktatói készítették el.

A tantestület a könyvtárat azért is érzi első perctől kezdve a magáénak, mert az alapállományt a szakmai munkaközösségek jegyzéke alapján állították össze. Az első nagy beszerzés óta is minden tanár rendszeresen ad javaslatot a vásárláshoz, figyeli az új beszerzéseket. S — ami a legfontosabb — a tanulónak olyan feladatokat adnak, amelyeket csak a könyvtárban megtalálható művek segítségével oldhatnak meg. Gyakran láthatók a könyvtárban autószerelő szakközépiszkolások kis csoportjai, amint szakkönyv vagy folyóirat alapján készítenek el egy-egy rajtot vagy végeznek számításokat. Az idegen nyelvi szakkörösök innen látják el magukat segédanyaggal, a nagy szótárak mindig kézben vannak. A rádiókapcsolások szakkönyveit tankönyvszerűen használja az anyaghoz a szaktanár. Az I. osztályosok, énekórák után, kisebb csoportokban — mert egy egész osztály nem fér be egyszerre — a könyvtárban hallgatják meg azt a lemezt, amelynek a lejátszására nem volt idő az óra alatt. Mások a Világatlaszban nyomoznak egy-egy földrajzi adat után. Az irodalmat tanítóktól is gyakran kapnak egyes tanulók vagy kisebb csoportok megbízást olyan munkák elkészítésére, amelyekhez a források a könyvtárban találhatók.

ez azt mutatja, hogy a nevelők nemcsak a rendszeres olvasásra igyekeznek rászókratni a tanulókat, hanem a *kutató megközelítésre*, a kapott feladatok *önálló megvalósítására* is. Dienes Lászlónak 1919. július 2-án a Közoktatásügyi Népbiztosság könyvtáros-tanfolyamán elhangzott mondatai válnak itt valósággá: „... a kommunista társadalomnak a nevelési alapelve az kell, hogy legyen, hogy jobban önállóságra neveljük az embereket. Márpedig az önállóságra nevelésnek azt hiszem, legfontosabb eszköze a könyv.”

Öröm nézni, hogy a tanulók mennyire otthon érzik magukat a könyvtárban. Válogatnak, böngésznek a nyitott polcokon, az asztalokhoz telepedve újságot, szaklapokat olvasnak, képzőművészeti albumokat, lexikonokat bújnak — Bach vagy Bartók muzsika mellett. A könyvbarát-kör tagjai segítenek a könyvek feldolgozásában, a rend fenntartásában. Különösen nagy az érdeklődés az idei I. osztályosok részéről: a tanév első hónapjában 62%-uk lépett be a könyvtár olvasótáborába; és a legbiztonságosabban is ők mozognak a könyvek között. Ez, a több középiskolai könyvtáros által is megfigyelt tény azt mutatja, hogy az utóbbi években előnyös változás történt az általános iskolákban is a könyvvel való hasznos kapcsolat megteremtésében, az olvasásra nevelésben. S talán történt változás az iskolai könyvtárakkal kapcsolatos hivatali és iskolán belüli szemléletben is.

Az iskolai könyvtár nélkülözhetetlen

Egyre több fővárosi és vidéki iskolánkban válik az iskolai könyvtáros munkája a tantestület tevékenységének szerves részévé. Ezekben az iskolákban a könyvtár sajátos eszközeivel hozzájárul az iskolareform megvalósításához. Különösen *követelik* a jól elhelyezett és jól felszerelt *könyvtárakat a szakközépiszkolák*, ahol az általános és szakmai műveltség alapjainak párhuzamos megszerzéséhez, a továbbművelődés igényének felkeltéséhez és eljárásainak megismeréséhez differenciáltabb eszközök kellenek.

A sok jó kezdeményezés ellenére mégis azt kell mondanunk, hogy az iskolai könyvtárak körüli tisztázatlan kérdések miatt nem mutatkozik tervszerűség sem az új iskolák építésénél, sem az anyagi eszközök biztosításában, s nincs egységes követelmény például a könyvtár pedagógiai tevékenységét illetően sem. Ezért olyan tarka

a kép akár csak egy városon belül is. Igaza van *Páldy Róbertnek*, aki a balatonfüredi gimnáziumban talált helyzetet „könyvtári nyomorúság”-nak nevezi. (Könyvtáros, 1967. 6. 322. l.) S bizonyára találnánk ilyen helyzetet másutt is. Ez van a mérleg egyik serpenyőjében. De a másikban ott a *monori* gimnázium könyvtári „övezet”-e három helyiséggel, az egyedi tervezésű bútorzattal felszerelt, új tágas termekbe költöző *gyulai* középiskolai könyvtár és még jó néhány „könyvtári gyönyörűség”.

A kiragadott példákat vizsgálva úgy tűnhet, hogy a jó könyvtárak kialakításában és működésében sok a *szubjektív elem*, az *esetlegesség*: szinte a „megszállottság”-on, a személyi kapcsolatokon múlik a siker. Ha van helyiség, ha követel valaki, ha „kigazdálkodnak” pénzt, ha van valamelyest is hozzáértő személy — akkor van iskolai könyvtár. S ha egy tényező hiányzik? Akkor ezer és ezer tanuló kerüli ki az iskolákból úgy, hogy az alkotó és művelt emberré válás fontos eszközeit nem kapja meg útravalóul.

A feltolakodó kérdést — mit kellene tenni az iskolai könyvtárak nagyobb stabilitásáért — több oldalról közelíthetnénk meg. (S kellene is megfelelő formában, minden oldalról megközelíteni!) Véleményem szerint a sok esetlegesség felszámolásához az egyik lépés az lenne, ha *valamennyi oktatási vezető* jelentőségének megfelelően *foglalkoznék az iskolai könyvtárak munkájával*; ne legyen például olyan szakfelügyelői vagy igazgatói továbbképzés, melynek anyagából hiányzik a könyvtár oktatást-nevelést segítő tevékenységének elemzése. Ezzel és a közművelődési könyvtárak segítségével, a módszertani kultúra emelésével — egyáltalán a *nagyobb ráfigyeléssel* — el lehetne érni, hogy az oktatásügy szervezesebb részévé, jól hasznosítható intézményévé váljék az iskolai könyvtár.

G. Daly Lenke

A Dienes László középiskola könyvtára

AZ ESEMÉNYNAPTÁR 1967/4. számát ünnepi számnak is nevezhetnénk, mert legfőbb útmutatásai, továbbá bibliográfiai és kiállítási segédanyagai nagyobbrészt a jubileumi év eseményeihez kapcsolódnak. Miként a „Könyvtáraink és az októberi ünnepek” című bevezető is utal rá, úgy rendezték a 4. szám anyagát, hogy az emberiség történetének e nagy fordulatóról tartalmazsan, a meggyőző dokumentumok feltárásával, a tények helyes értékelésével, színesen, érdekesen emlékezhessenek meg.

Értékes anyagot tesz közzé a „Magyar feltalálók, tudósok” című rész: a Segner János, Küzdényi Szilárd, Schwarz Dávid, Zipernowsky Károly és Ganz Ábrahám munkásságáról szóló irodalmat tárja fel. Az Eseménynaptár az írói évfordulók közül Swift születésének 300 éves (november 30) és József Attila halálának 25 éves (december 3) évfordulójáról emlékezik meg.

A „Tanulmányozzuk, ismertessük a IX. pártkongresszus határozatait” című sorozat második része a hazaszeretettel és nemzetköziséggel foglalkozó pedagógiai műveket és a sajtóban megjelent tanulmányokat ismerteti.

A „Könyvből — filmsiker” a televízió és a filmszínházak műsoraihoz ad irodalmat és közli az 1964—1967-es összesített *tartalommutatót* (a *Filmek betűrendes mutatójá-t* és a Megfilmesített könyvek címjegyzéké-t).

Az Eseménynaptár szerkesztősége (Bpest, VIII., Múzeum utca 3. KMK) és kiadóhivatala (Bpest, VII., Gorkij fasor 45. Népműv. Prop. Iroda) kéri a régi és a most jelentkező új előfizetőket, hogy az 1968-as évre szóló megrendelésüket november végéig küldjék el a kiadónak. 1968-tól a Népművelési Intézet is közül a propagandamunkára vonatkozó útmutatásokat az Eseménynaptárban, melyre ettől kezdve a könyvtárakon kívül az iskolák és a művelődési házak vezetőinek is szükségük lesz.

Olvasói érdeklődés — katalógusszerkesztés

Tapasztalatunk szerint az olvasóknak mintegy 20—25%-a használja a katalógusokat. További 25% határozott igénnyel keresi fel a könyvtárat, az olvasóknak több mint fele pedig csak vaktában keresgél a polcokon. Viszolyog a cédulakatalógustól, nem is gondol arra, hogy emiatt a legkeresettebb irodalom nem kerül a kezébe, mert a polcon nem található.

Az olvasók többnyire nem tudják, hogy a szakkatalógusból milyen sok kérdésre kaphatnának választ. Például, ha csak a polcon keresnek könyvet egy bizonyos tárgyról, a rendelkezésre álló anyag túlságosan leszűkül. Nem tudják azt sem, hogy *a könyvnek a polcon csak egy szakcsoportban lehet helye*, de a katalógusban a vegyes tartalmú, több szakba tartozó művek minden szükséges helyen megtalálhatók.

A kis könyvtárak tájékoztatási munkájának is legfontosabb segédeszközei a helyi könyvanyagot feltáró katalógusok. A *közművelődési könyvtárak katalógushelyzete* azonban *nem kielégítő*. A megyei könyvtári hálózathoz tartozó könyvtárakban — a hálózati központon kívül — alig van katalógus: néhány könyvtáros szerint az olvasók nem használják a katalógust. *Az olvasó soha nem fogja szóvátenni a katalógushíányt*, ha azt sem tudja, hogy a katalógus mennyire segítheti a könyvkiválasztásban. A katalógus kiépítése nagy munkát igényel, s úgy tűnik, ez a munka nem áll arányban az eredménnyel.

Miért használják kevesen a katalógusokat? Miért nem felelnek meg ezek az olvasóknak? Milyen igényt támaszt az olvasó a katalógusokkal szemben? — e kérdések megválaszolására a *Székesfehérvári Megyei Könyvtárban* foglalkozási kategóriák szerint kiválasztottunk 100 olvasót úgy, hogy közöttük minden korosztály képviselve legyen. A száz olvasó foglalkozás szerinti megoszlása: fizikai munkás 30; értelmiségi 25; tanuló 25; egyéb 20.

Nézzük meg, hogy az őket érdeklő *szakkönyv* milyen adatait ismerik ezek az olvasók? Csak a szerzőt ismeri 6, csak a címet 15, a szerkesztőt, szerzőt és címet 34, egyéb adatokat is ismer 8, csak a témát ismeri 19, nem keresett szakkönyvet 18. Az olvasók fele tehát elég adatot ismer ahhoz, hogy a könyvet a katalógusban megtalálja.

A szakkatalógusban általában nehezebb eligazodni, mégis ezt használják többen. A 100 megkérdezett olvasó közül 46 szívesebben használja, mint a betűrendes katalógust. 37-en a betűrendest részesítik előnyben, 17-en mindkettőt egyformán szívesen használják.

Az olvasók indokolása szerint azért használják a szakkatalógust, mert benne esetleg ismeretlen, de a célnak megfelelő olvasmányra bukkannak, mert egy helyen találják az őket érdeklő könyveket, mert helyettesítő könyvet találhatnak, mert egy-egy témacsoportban a könyvtárnak a témára vonatkozó teljes anyagát megtalálják stb., stb. Más-más formában megfogalmazva majdnem mind ugyanazt mondta: *a témára vonatkozó irodalmat együtt találja és egyszerre látja*.

Az előnyök mellett azonban nehézségeket is magában rejt a szakkatalógus. Jól kell ismernie az olvasónak, ha el akar igazodni benne. Az olvasónak például egyáltalán nem természetes, hogy a 629-es számszám után a 63-as következik. Sokan nem értik ennek az okát.

A szakkatalógus áttekinthetőbbé tételére és megszerkesztésére a legjobb szerkesztési mód a *csoportképzés*. A csoportok osztólappjai továbbra is mechanikus sorrendben maradhatnak, a csoportokon belül pedig bármilyen rend lehet. Az osztólapon a számszámok csak arra kellenek, hogy a könyvtárost és a betűrendes mutatót használókat eligazítsák. Itt a mutatónak mindig arra az osztólappra kell utalnia, amely mögött az illető fogalomhoz kapcsolódó könyvek kartonjai találhatóak. A lakásépítés számszáma 728, de ha csak 72-es feliratú osztólappunk van, akkor a mutatóba a „lakásépítés” kartonjára ez kerül. Mechanikus rend esetében ezt a gyakorlatot nem követhetjük.

Nem jelentéktelen azoknak az olvasóknak a száma sem, akik főleg ezrakozást keresnek a könyvtárban. E kategória igényével is számolni kell, bár az igényei sokfélék, és nem is tűnnek nagyon fontosnak. Ahány olvasó, annyiféle érdeklődés jellemzi őket. Közülük többen kérték, hogy a regényeket tovább csoportosítsuk történelmi, életrajzi, kaland-, társadalmi, detektív- stb. regényekre. Erre a szakkatalógus nem ad lehetőséget. Ilyen esetben helyes, ha az idevágó *ajánló bibliográfiákat* (A kaland mesterei, A humor mesterei, Szerelem, házasság, család a világirodalom regényeiben, A világtörténelem regényekben) a katalógus mellett helyezzük el.

Hasonló problémával találkozunk az életrajzok esetében is. Az olvasók nemcsak határozott személyekhez kötve keresik az életrajzokat, hanem általában életrajzokat keresnek, és nem is kevesen. Ezért helyes lenne az életrajzokat valamilyen formá-

ban csoportosítani. Például úgy, hogy a 92 szakszámhoz hozzá kapcsolnánk annak a tudománynak a számát, amelyben az illető tevékenykedett. Körülbelül egy éve ez a nyomtatott cédulákon is így van. Az olvasóknak azonban ezzel kapcsolatban több problémájuk van. Nézniök kell a neveket, s a sokféle szám zavarja őket.

A kisebb állományú könyvtárakban zavarja az olvasót, hogy az irodalomtörténet és az irodalomelmélet közé — mechanikus szerkesztés esetében — beékelődik a szépirodalom. Az azonos szakokban pedig gyakran keveredik többféle és különböző értékű anyag. Az irodalomtörténetben például egyforma szakszáma van Tersánszky J. Jenő: Nagy árnyakról bizalmasan c. könyvének és a Tanulmányok a magyar szocialista irodalom történetéből című műnek.

A földrajzi kérdések iránt érdeklődők első csoportjába a turisták, kirándulók, vagyis azok tartoznak, akik csak általánosságban akarják megismerni egy-egy ország tájait és idegenforgalmi nevezetességeit. A másik csoportba azok tartoznak, akik tanulmányútra mennek, előadást tartanak vagy valamilyen más okból behatóbban meg akarják ismerni egy-egy ország vagy vidék életét, gazdaságát, múltját és jelenét. Mindkét csoportnak szüksége van földrajzi katalógusra. Az első csoport igénytelenebb. Ezt látszólag kielégítjük a szakkatalógussal. A 308-as, a 908-as és a 910.4-es szakcsoportok a megfelelő földrajzi alosztással kiegészítve mutatják, hogy van-e a keresett csoportból könyve a könyvtárnak vagy nincs. Ha később kiderül, hogy az olvasót érdekelné az illető ország művészete, zenéje stb. is, a felsorolt szakcsoportok átnézése már nem elégséges. A másik csoport számára a szakkatalógus már első tájékozódásra sem alkalmas. Itt az egész katalógus minden szakját át kell nézni, ha a kérdéses ország vagy tájegység irodalmát az illető át akarja tekinteni. A földrajzi katalógus szerkesztésének egyszerű és nagyon jó módszere, hogy a könyvtáros a földrajzi alosztást húzza alá, és eszerint sorolja be a cédulákat. A közművelődési könyvtárak legegyszerűbben úgy járhatnak el, hogy azoknak a műveknek katalóguscéduláiból, amelyeknek földrajzi vonatkozásuk van, eggyel többet rendelnek. A nyomtatott katalóguscédulákon feltüntetik annak az országnak illetve tájegységnek a nevét, amelyet a könyv bármilyen vonatkozásban tárgyal. Például Zukrowski: A millió elefánt országában című könyve esetében a katon bal alsó sarkában található a Laosz név. Ezt húzza alá, és így osztja be a betűrendes katalógusba. Így az anyag ugyan szétszóródik, a Párizsról szóló könyvek cédulái messze kerülnek a Franciaországról irottaktól, de olcsón és viszonylag jól összeállítható a földrajzi katalógus.

A könyvtárak, ha az ilyen igényeket ki akarják elégíteni, nagy munka előtt állnak, mert a nyomtatott katalóguscédulákon csak néhány éve található meg a földrajzi fogalom tárgyszóként kiírva. A régebbi cédulákra rá kell gépelni a földrajzi neveket, s ezeket beépíteni a betűrendes katalógusba.

Olyan igény is jelentkezik, hogy a hiányzó könyvek helyett ajánljon a könyvtár megfelelő cikkeket. Amíg broszúra illetve könyv nem jelent meg az új gazdasági mechanizmusról, több olvasó szóvátette, hogy az újság- és folyóiratcikkek céduláit miért nem építjük be a katalógusba. Előfordult az is, hogy olyan országról kértek tőlünk irodalmat, amelyről még könyv nem jelent meg, vagy a rendelkezésre álló munka csak egy vonatkozásban tárgyalja az illető országot. Értékes cikksorozatok jelennek meg a heti- és napilapokban, amelyeket jól felhasználhatnának az olvasók, ha tudnák, hogy van ilyen. A cikkek földrajzi nevek szerint beépíthetők lennének a betűrendes katalógusba. Az ilyen esetekben azonban mégis célszerűbbnek látszik külön témakartoték készítése a kérdésről, mintsem a különböző értékű és többnyire rövidebb érvényű cikkanyag céduláinak beépítése a katalógusba. Ritkán fordul elő, hogy olyan művet keresnek a katalógusban, amely gyűjteményes kötetben található. Horváth Jánosnak egyik tanulmányát kereste az olvasó, s méltatlankodott, hogy nem találja. A másik eset nehezebb volt. Az olvasó emlékezett rá, hogy látta valamelyik könyvben Simenon egyik novelláját. A katalógus nem segített, mert mutatta ugyan a francia elbeszélés antológiákat, de Simenon annyira a francia irodalom periferiáján van, hogy az antológiák nem vették fel. Hosszas keresés után derült ki, hogy a kérdéses elbeszélés a 24 izgalmas novella című kötetben van. A harmadik esetben az olvasó állította, hogy a könyvtárnak van valamilyen szakkönyve a jógáról. E című szerint valóban található egy Univerzum füzet cédulája, s a füzetben egy tanulmány a jógáról. Az természetesen tiszta véletlen, hogy a címlapon és a címléírásban is szerepel a jóga szó. Az olvasó által bementett adatok legtöbbször sejtetik, hogy részről van szó. Legjobb a gyűjteményes művek analitikus feltárása, de ennek hiányában is messzemenő segítséget kell nyújtani az olvasónak.

Sokan nem érdeklődnek különösebben egyik vagy másik tudományág iránt, hanem mindenképp egy kicsit szeretnének tudni. Például a Stúdium könyvek sorozatában sok könyv jelent meg. Az olvasók szeretnék tudni, melyek azok, és megvannak-e a könyvtárban.

A sorozati katalógus megépítése nem kis munka; és sok könyvtárban nincs rá mód. A sorozati katalógus hiányát kis részben pótolja a *Könyvkiadók és Terjesztők Tájékoztató Központja* által kiadott sorozatok jegyzéke. Hátránya, hogy 1964-ben — illetve pótfüzete 1965-ben — jelent meg, és ebből az olvasó nem tudja meg, hogy a könyv melyik szakcsoportba tartozik, sem azt, hogy megvan-e a könyvtárnak. A sorozati jegyzéket jól látható helyen, a katalógus mellett helyezzük el. Hasonló segítséget jelentenek az ajánló bibliográfiák is. Kiegészítői a katalógusnak és mellette a helyük.

Gyakori probléma, hogy az olvasó nem ismeri a rendszőt, amely szerint a betűrendes katalógusba a szerző neve bekerült. Ez néha összefügg az utaló hiányával is. Ilyen eset például, amikor Saint-Exupéry könyvét nem találja az olvasó a betűrendes katalógusban az Exupéry név alatt, s ott nincs a l. Saint-Exupéry utaló. Hasonló problémát okoz Roger Martin du Gard és Tomasi di Lampedusa neve is. Az előbbi gyakran a Roger, az utóbbit Lampedusa név alatt keresik. Mivel ezek eltérnek a szokásos névalaktól, az ilyen és hasonló esetekben utalót kell készíteni, akár előírja a szabvány, akár nem.

A könyvtárosnak kötelessége minden segítséget megadni az olvasónak, akit nem szabad magára hagynia. A könyvtáros minden esetben segítsen, de a keresésbe az olvasót is vonja be. Így elérheti, hogy az olvasó *egy idő után önállóan* tudja használni a katalógust még ilyen esetekben is. Ha sikerül állandó katalógus-használóvá nevelnie az olvasókat, munkája sokkal hatékonyabb lesz.

Hegedűs Éva — Tigyi István

Két falu — két könyvtáros

Boltozatos koponyája, vidám tekintete, szapora beszéde magára vonja az ember figyelmét. Olyan fajta ember, aki bármiről szól, figyelni kell rá. Ő maga is megszokta ezt: hosszú évtizedeken át mindig úgy kellett beszélnie, hogy szavai maradandók legyenek. Ez volt a hivatása.

Ha valaki beiratkozik a könyvtárba — asszony, gyerek férj — s diktálja, hogy például a Bocskai utcában lakik, vallatóra fogja: ki volt Bocskai? Talán maga sem veszi észre, hogy már bele is került az előadásba. Azután odalép valamelyik polchoz, és átad egy könyvet: olvassa csak ezt el! Ebből még többet megtud!

Egyedül maradt ember, odahaza üres ház várja, mégsem magányos az élete. Ismeri a falu minden fáját, minden portáját, minden lakóját. 1920-ban — éppen hogy férjivá edzették a csatateret — itt kezdte meg tanítói pályafutását. Erdélyből vetődött ide, de úgy meghonosodott a homokos, szikes tájon, mint az akácfa. Kislányok, kisfiúk szemében rég eltűnt gyerek-tekinetekre ismer: apjukat, anyjukat, nagyanyjukat is ő tanította. De nemcsak arcukról és nevükről ismeri az embereket, hanem a lelkükről is. Nálánál jobban senki sem tudhatná, hogy kinek milyen könyv való a kezébe, kinek milyen leckét kell feladni. Szükségük van rá az embereknek. Estéként nem tudja a naplót lezárni, mert mindig akad egy-két látogatója: olyanok, akik éppen azt várták, hogy ki-

ürüljön a könyvtár, mert bizalmas, fontos beszélni valójuk van. Ő ugyanis mindenben el tud igazodni, senkinek nem lehet olyan ügye-baja, melyhez ne lenne okos szava. Igaz, gyakran ott üldögél még akkor is, amikor nem jön senki. Ha megállnak az ablak alatt, kiszól: beljebb is lehet beszélgetni!

Egyszer nagyon haragudott. Évekkel ezelőtt úgy adódott, hogy hosszú ideig nem ő vezette a könyvtárat. Mikor újra átvette, egész tömeg könyv hiányzott. Ez szíven ütötte. Kiabált:

— En nem vagyok kíváncsi arra, hogy kik loptak innen. Nem is a könyv érdek, hanem az, hogy amiatt a könyv miatt ne legyen senki tolvaj! Nyitvahagyom az ablakot, dobják be, mikor nem vagyok itt!

S mivel szemben van a templom, s ezeknek az embereknek egy része oda is jár, hozzátette:

— Hiába gyónják meg, a pap sem bocsátja meg, míg vissza nem hozták!

S az eltűnt könyvek lassan megkerültek. Valóban volt olyan is, amelyik az ablakon át repült vissza, a legtöbbet azonban szépen a polcokra dugdosták. Naponta szedegette ki a politikai művek közül Jókait, Mikszáthot, Móriczot. Egyszer azonban örült is a lopásnak: addig mesélte és ajánlgatta Puskin Pugacsovját, míg a könyv vándorútra indult. Nem lehetett hozzájutni. Végül valaki úgy beleszeretett, hogy örökre elvitte, s csak az üres kötetet hagyta ott.

Válogatós ember: a pusztá rendelő-

jegyzékkel nem elégszik meg. Tudja, hogy mi kellene éppen az ő olvasóinak. Olykor Szolnokra, Pestre utazik, s könyveket hajszol a könyvesboltokban, antikváriumokban. Munkáját igazán nehéz számokkal értékelni, de mégis sokat mond néhány adat. A 4500 lakosú faluban 1964-ben 640, 1965-ben 752, 1966-ban 806 olvasója volt a könyvtárnak. Eleinte csak magyar írók műveit vitték, most Tolsztoj, Dosztojevszkij, Turgenyev és még sokan mások is a legkeresettebb írók közé tartoznak.

Besenyszög, a hajdan szegénységéről híres falucska, mely sovány földjeivel csak tengődött a Jászság és a Kunság gazdag rónái között, ma jómódú község: lakóinak szorgalma, okossága, esze tette azzá. Ebben része van Wesniczky Antal tanítónak is, aki generációról generációra osztogatta itt a jó szót és a dorgálást, a jó tanácsot és a szidást. Egykor olvasni tanította az embereket, s ma is arra tanítja őket — csak magasabb fokon. Munkája izgalmas kísérlet: kezdeni az abc-vel, s végezni Tolsztojjal.

Magasabb osztályba léptetni a hatéves nebulót ötvenéves korában is. Ezért vidám, ezért nem fárasztotta ki a vállára nehezéd hetven év sem. A nyugdíjazás nem jelentett törést az életében. Teljes tartalmat ad neki ez a kétféle, de egynemű, egycélú munka.

Nemrég felkutatta és megírta a község történetét. Megmentette a veszendő adatokat és emlékezőket. Nevét ez a kis munka, s a megyei könyvtár helytörténeti gyűjteményének katalógus cédulája őrzi. Ennél azonban sokkal több az, ami neve nélkül él tovább az élő és a jövőendő generációkban.

*

Világos szemű, kedves tekintetű aszszony Dóra Józsefné, a zagyvarékasi községi könyvtáros. Egyszerűség, rend és tisztaság van körülötte, s ez a környezet olyan magától értetődik, mint a levegő: a könyvtáros természetes közege. Anynyira szerény, hogy az ember el sem hinné, mi mindennel foglalkozik. Évek óta tagja a községi tanácsnak és a tanács végrehajtó bizottságának. Az iskolában ő a szülői munkaközösség elnöke, pedig a legfiatalabb szülők közé tartozik. Mindenütt számítanak rá, mindenütt igényt tartanak — talán nem is annyira a munkájára, mint a lelkiismeretességére.

Tíz éve van a könyvtárnál, s e tíz év során az egyszerű emberek is, a vezetők is megszokták, hogy ha szótartó, komoly emberre van szükség, a könyvtárosnőre mindenkor számíthatnak. Nem „kiemelték”, hanem a gondok és tennivalók közepette egyszerűen csak rászorultak. Így lett Dóra Józsefné közéleti ember.

Nem volt könnyű útja. Mikor az általános iskolát elvégezte, osztályfőnöke súlyos vitákat folytatott a szülőkkel, akik nem akarták a gimnáziumba adni; végül mégis a szolnoki Varga Katalin Gimnáziumba került. Az érettségi után rögtön könyvtáros lett odahaza, majd férjhez ment. Két kisgyermekke van.

Van azonban még sok „gyereke” rajtuk kívül. Hetedik, nyolcadik osztályos gyerekekből ifjúsági könyvbarát-köröket alakított. Nagy gondal állítja össze számukra a munkaprogramot, s még nagyobb élvezettel foglalkozik velük. Arra törekszik, hogy a foglalkozások anyaga az iskolai tananyaghoz kapcsolódjék. Ezzel pedagógiai célja van: a gyerek valóban érezze, hogy a könyvtár segít neki, gazdagabbá teszi, az ott szerzett tudástöbblettel kiemelkedik társai közül. A játékos foglalkozásoktól az irodalmi előadásokig, anekétokig jutnak el. Ezek a kis könyvbarát-körök adják az utánpótlást az irodalmi színpadnak is. Tudja, hogy az olvasóvá nevelést gyermekkorban kell kezdeni.

Munkájának tanulsága, hogy a könyvtáros hivatástudatához elengedhetetlenül hozzá tartozik a pedagógiai hajlam és az erős közösségi érzés, vagy még pontosabban: a közéletiség. Mivel mindig e hivatásodat szellemében élt és dolgozott, a könyvtárnak is, neki is tekintélye van a községben. A tanácsvezetők elismerik munkáját: ezt bizonyítják az új, tágas helyiségek, melyeket a könyvtár kapott, s melyek hosszú időre megoldják Zagyvarékason a könyvtár helyiség-problémáit.

Bizonyítja azonban más is: a Szocialista Kultúráért kitüntetés, melyet nemrég kapott a könyvtáros.

— Csak üzentek értem, hogy menjek a tanácsülésre, engem várnak. Mondták, hogy itt van a megyétől a népművelési csoportvezető is, hozzám jött. Ott is volt, nagy elegánsan. Én meg azt sem tudtam, mit akarnak... Még csak nem is voltam úgy öltözve... Imre Lajos

A TUDOMÁNY ÚJDONSÁGAI MINDEN OLVASÓT ÉRDEKELNEK!

Amit a könyvekben még nem talál meg, arról tudósít októbertől, havonta 48 oldalon képekben és írásban a DELTA tudományos-technikai magazin

A színházi könyvtárak és múzeumok VIII. nemzetközi kongresszusa

A Könyvtárak Világszövetségének, a FIAB-nak egyik szakosztálya, a Színházi Könyvtárak és Múzeumok Nemzetközi Szövetsége 1967. szeptember 20-tól 24-ig Budapesten tartotta VIII. kongresszusát.

A kongresszust Molnár János miniszterhelyettes nyitotta meg a Fészek Klubban, majd a Magyar Könyvtárosok Egyesülete részéről Mátrai László elnök, a Nemzeti Múzeum részéről Füleper Ferenc főigazgató, a vendéglátó Színháztudományi Intézet nevében pedig Székely György igazgatóhelyettes köszöntötte a világot minden tájáról érkezett vendégeket.

A szakosztály életrehívója, szervezője és agilis irányítója, André Veinstein, a párizsi Arsenal Könyvtár osztályvezetője, a budapesti megbeszélések is tevékeny szerepet játszott. Ő vezette a bizottsági üléseket, így az ikonográfiai bizottság, a dokumentációs bizottság és a bibliográfiai bizottság tárgyalásait is, amelyekben sok érdekes határozat született. Többek között elfogadták René Hainaux belga küldött javaslatát egy nemzetközi színházi bibliográfia szerkesztésére és kiadására, amelyhez már az UNESCO támogatását is sikerült megnyerni.

A kongresszus fő témája — *A dokumentáció az élő színház szolgálatában* — a könyvtárak és múzeumok egyik fontos újképletű ténykedésére hívta fel a figyelmet. A témáról elhangzott 14 igen színvonalas előadás a dokumentáció különböző válfajjaival és módszereivel foglalkozott.

Az előadások nyomán két irányzat bontakozott ki: az egyik a hagyományos könyvtári tevékenység jegyében színházi szakbibliográfiák kiadását sürgette, a másik csoport a könyvtárakban és múzeumokban őrzött egyéb színházi dokumentumok — rendezőpéldányok, feljegyzések, színlapok, grafikus és fényképanyagok stb. — megőrzési, rendszerezési és újrafelhasználási problémáival foglalkozott.

Más irányban is bizonyos kettősség volt megfigyelhető az előadásokban. Egyesek kizárólag tudományos, mindenekelőtt történeti jellegű dokumentációs kérdéseket tárgyaltak, mások viszont a könyvtári és múzeumi anyagoknak a gyakorlati életben, a színház, rádió és televízió produkcióiban való felhasználásáról értekeztek.

Érdekesen nyilatkozott meg az eltérés a nagy könyvtárak és múzeumok színházi anyagának dokumentációs módszerei és az olyan gyűjtemények dokumentumainak mozgatási elvei között, ame-

lyekben a gyűjtés és a rendszerezés már eleve a későbbi újrafelhasználás szemmel tartásával történik. A nagy könyvtárak és múzeumok színházi anyaga mindig csak mellékes és esetleges még akkor is, ha olyan méretű gyűjteményeket foglal magába, mint a bécsi Nemzeti Könyvtár színházi gyűjteménye, vagy a párizsi Arsenal Könyvtára. Ezzel szemben homogénebbek és folyamatosabbak azok a gyűjtemények, amelyek közvetlenül dokumentációs célokat szolgálnak, mint pl. a Francia Rádió és Televízió archívuma vagy a budapesti Színháztudományi Intézet dokumentációs központja.

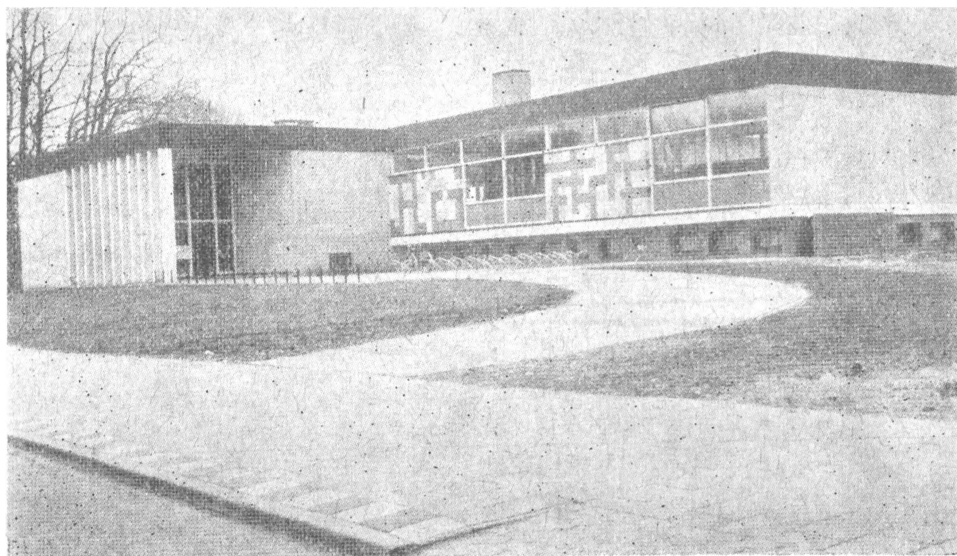
A legérdekesebb előadásokat a párizsi Rádió és Televízió képviselői (Mme Fauquenot, M. Cluny), a párizsi Arsenal Könyvtár könyvtárosai (Mme Christout, Mme Besson) és a szovjet színházi múzeum munkatársai (Livia Bikovszkaja és Nina Minc) tartották. Sor került az OSZK színház történeti osztályának és a Színház tudományi Intézet dokumentációs központjának bemutatására is.

A kongresszus előadássorozata érdekes bizonyosságul szolgált arra, hogy a felmerülő problémák sokaságában, az állandó időhiánnyal küzdő színházi alkotóknak csak jól szervezett tudományos intézmények tudnak bizonyos kérdésekre választ adni. A tudományos intézmények dokumentációs szolgáltatásaira a színházak ma már intenzíven igényt tartanak.

Ugyanakkor azonban az is nyilvánvalóvá vált, hogy a múzeumok és könyvtárak színházi gyűjteményei nem elégedhetnek meg a gyűjtés, a megőrzés és rendszerezés többé-kevésbé „passzív” tevékenységével, hanem kapcsolatot kell keresniük az élő művészettel és a dokumentáció segítségével szolgálniuk kell a művészi alkotómunkát.

Ezzel a ténykedéssel egyúttal a művészi hagyományok fenntartását és továbbépítését is szolgálják. *Staud Géza*

Az almelői városi könyvtár épülete. A bejáratától jobbra eső épületrész az ifjúsági és gyermekkönyvtár

Új közművelődési könyvtárépületek HOLLANDIÁBAN

Hollandiában 1892 óta működnek korszerű közművelődési könyvtárak, korábban csak szétszórt, jelentéktelen állományú „népkönyvtárak” látták el az olvasókat. A közművelődési könyvtárak száma a legújabb adatok szerint 304, s e könyvtáraknak összesen kb. 320 fiókkönyvtár van. Annak ellenére, hogy Hollandiának csak 11 megyéje (provinciája) van, 21 ún. „megyei típusú” közművelődési könyvtárt jelölnek meg ezzel az elnevezéssel. Az állomány összesen 7,2 millió kötet, s ez a szám a 12,5 millió lakoshoz képest alacsony. (A könyvtárakban 1103 főfoglalkozású könyvtáros dolgozik.) A jelentékeny állományú tudományos könyvtárakon kívül számos szakkönyvtár, valamint iskolai könyvtár is működik.

A „gazdag” Hollandia könyvtári vonatkozásban még jelenleg is elég zavaros képet mutat. A különböző típusú könyvtárak nem valamely tervszerű könyvtárpolitika következtében, hanem helyi elképzelések szerint alakultak ki, napjainkban könyvtári törvény alkotásával keresik az egység megvalósításának lehetőségét.

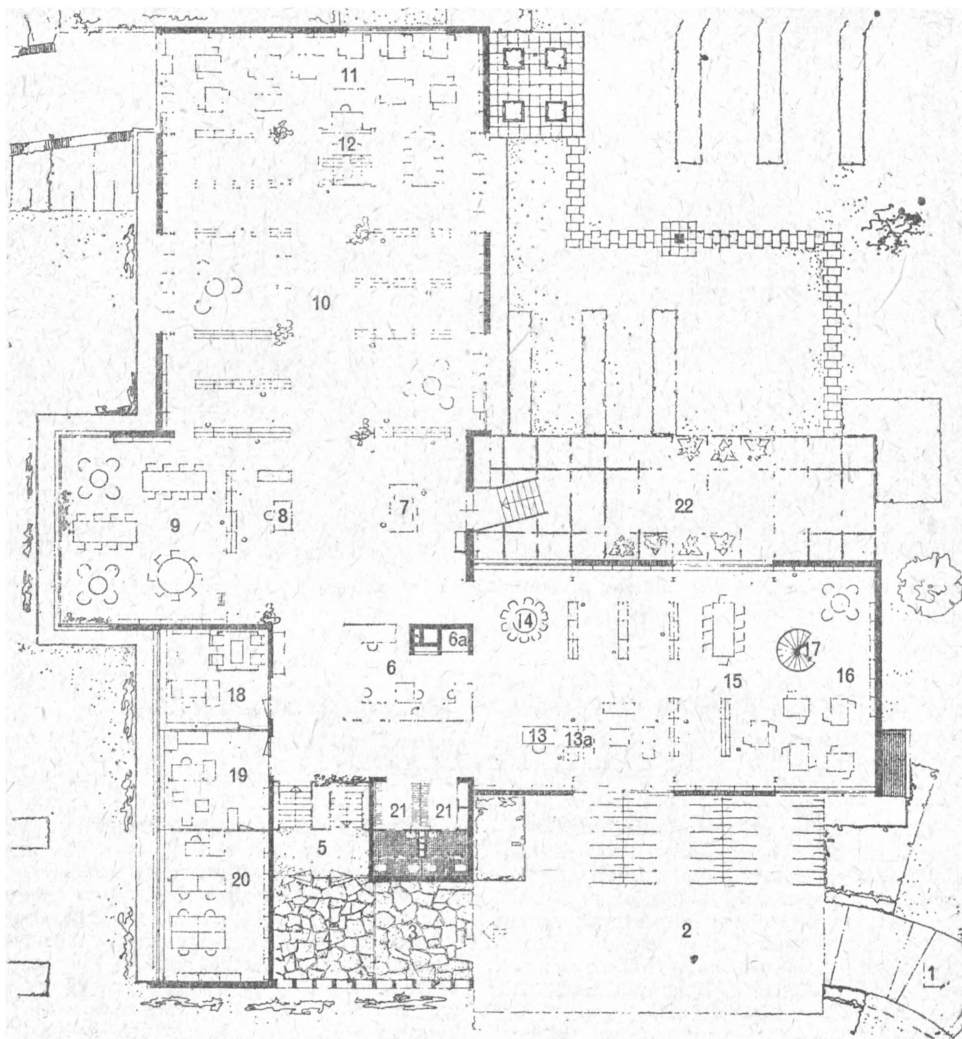
A zavaros, szervezetlen, ösztönös fejlődés következtében a rendkívül gazdag állománnyal rendelkező könyvtárak zö-

me elavult, nagy részük korszerűtlen épületben helyezkedik el.

Változás ezen a téren csak néhány éve mutatkozik, elsősorban a kis és a közep nagyságú könyvtárak vonatkozásában. Figyelemre méltó, hogy csak 1965-ben nem kevesebb mint 41 önálló könyvtárnak juttattak új épületet, a fiókkönyvtárak közül 18 kapott új, korszerű otthont. Ezenkívül számos könyvtárt helyeztek el igen korszerűen nem könyvtári célra létesített, új épületben.

Egy közepes nagyságú város érdekes példája

Az 57 ezer lakosú Almelo város hatalmas textilipari vidék központja az ország keleti szegélyén. Közművelődési könyvtárának új épületét 1965 februárjában avatták fel. A szabadon álló épület a város szívében, szép parkban fekszik. Voltaképpen megemelt földszintes, kiegyensúlyozott homlokzatú épület. (Ld. a képet.) Beépített alapterülete 953 m². A felnőttek részlegében 26 ezer, az ifjúsági részlegben 10 ezer kötet áll az olvasók rendelkezésére szabadpolcon. Tekintsünk az olvasói tér alaprajzára, és gondolatban lépünk be a könyvtárba.

Az almélói könyvtár olvasói terének alaprajza

A feljáró út (1) a bejárati tereskéhez vezet (2), ahol kerékpármegőrző van, érthető módon, hiszen minden második hollandus kerékpáron közlekedik. Fedett részen (3) át jutunk el a voltaképpeni előtérbe (4), mely a szélfogó szerepét tölti be. A lépcsőtérből (5) az egyik lépcső a nagy olvasói térbe (6—17), a másik az alsó részbe vezet.

Figyelemre méltó a felnőtt és az ifjúsági, tehát kettős funkció kifejezése az egységes olvasói tér alaprajzán. Központi beíró-kölcsönző pult (6) áll (ld. a 3. képet is) szigetszerűen a két funkció találkozási pontján. Szervesen kapcsolódik hozzá a könyvlift (6a), mely összeköttetést teremt az alsó részsel, ahol a hagyo-

mányos raktárak vannak. A pult előtérében helyezkedik el az önkiszolgáló ruhatar és a WC csoport (21).

A bejárattal szemben a tájékoztatás (8) és a katalógus (7) között elhaladva jutunk el a folyóirat- és hírlapolvasótérbe (9), ahol 300 féle folyóirat található szabadpolcon. Még beljebb van a szabadpolcos könyvkiválasztó és lapozgató (10), melynek legcsendesebb szegélyén az olvasó-kutató övezet (11) helyezkedik el kétszemélyes asztalaival.

E térből lépcsőn (12) az alsó rak-tárakhoz jut el a szolgálat. A felnőtt olvasói térből nyitott lépcső vezet a kertolvasóba (22).

A főbejárati lépcsőtől balra a könyv-

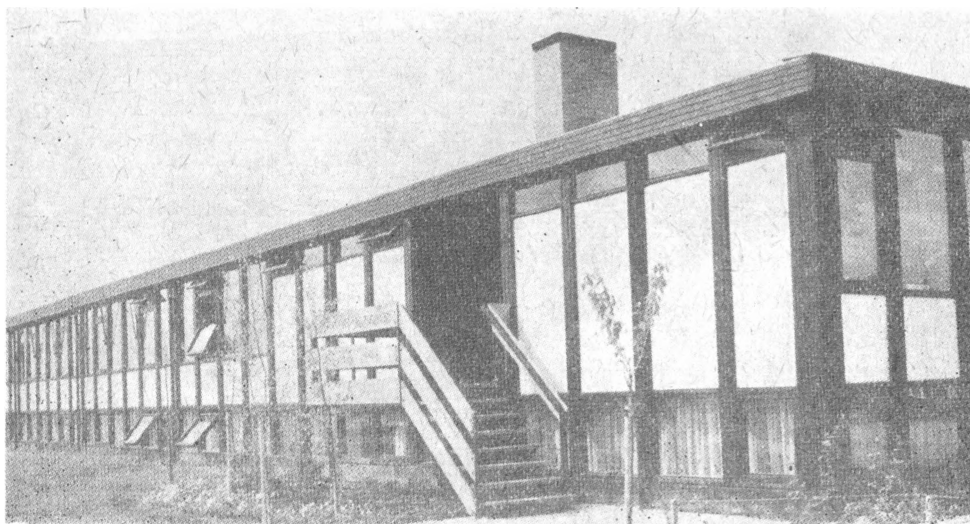

Az almelói könyvtár központi kölcsönzöpultja, mely felett érdekes, rácsszerkezetű, a térbe eresztett, függesztett világítómennyezet van. A pulthoz kapcsolódik a könyvlift faburkolatú háza

tárosok munkahelyeinek egyik része van (18—20). Az ifjúsági- és gyermekrészleg (13—17) a központi pulttól (6) jobbra nyílik. A tanácsadó szolgálat (13) közvetlen közelében van a katalógus (13a), szemben vele az alsó korcsoport számára szolgáló nagy, kerek asztal (14), a hozzátartozó állománnyal. Az ifjúsági részleg „idősebb” korcsoportjának könyvkiválasztója (15) és olvasója az övezet belső részében kapott helyet. Egy csigalépcsőn (17) át az alagsori rész előadó és mese-

szobájába jutunk, melynek elfüggönyözött székraktára is van.

Az alagsori részben található az előadóterem a filmvetítő kabinnal és filmraktárral, valamint a kiállítási terem, a kávézó-büfé, a személyzeti étkező, a könyvtári feldolgozó munka helyisége a könyvtárral, garázzsal és a letéti raktár. Az alagsori ruhatáron, a két mosdó-csoporton, valamint a zuhanyozón kívül itt adott helyet a tervezés az önműködő olajtűzelésű hőközpontnak is.

A groningeni megyei könyvtár épülete

A kétszintes almelói könyvtár telepítése, belső tereinek elosztása, térkiképzése, bútorzatának, berendezési tárgyainak kialakítása és elhelyezése minden tekintetben megfelel a közép nagyságú közművelődési könyvtár korszerű, funkcionális tervezési alapelveinek. A tér teljesen flexibilis, merev fala alig van, fix pontot csak a néhány lépcső, a lift és WC csoport jelent. A tér tehát bármikor tetszés szerint átalakítható a bútorzat, a berendezés megfelelő átcsoportosításával. Az „L”-alakú elrendezés igen célszerűen valósítja meg a korszerű könyvtári üzemelet, lehetővé teszi a két főrészeleg (felnőtt és ifjúsági) elszigetelését. A beiratás, ellenőrzés, kölcsönzés tennivalóinak gazdaságos, biztos ellátása kevés munkával valósítható meg.

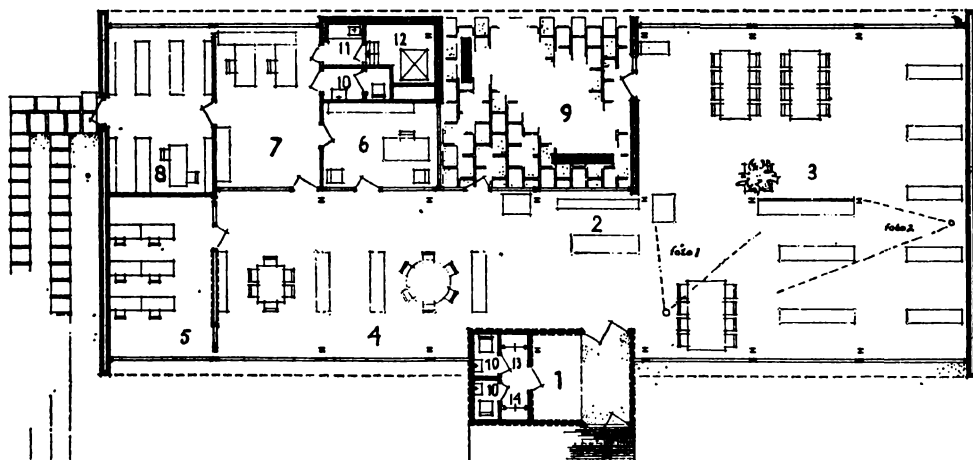
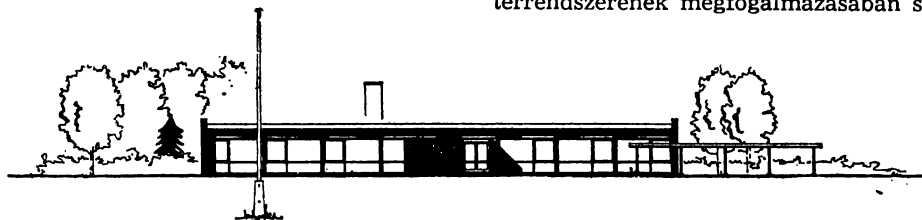
Ter Apel, Groningen, Hoensbroek ...

Hollandia északi részének keleti határövezetében kis helyiség a 17 ezer lakosú Ter Apel. Közművelődési könyvtárának új épületét 1963-ban adták át a használatnak.

A földszintes, egyszerű, fém- és betonvázás épület két hosszanti homlokzata üveg, az épület két végén a fal hagyományos jellegű. Az olvasó a bejáraton

illetve szelfogón (1) átjutva szembetalálja magát a kölcsönző-tájékoztató pulttal (2), mely a felnőtt részleget (3) a gyermekrésztől (4), illetve annak zárt olvasóhelyiségétől (5) — ahol mesdélutánokat is tartanak — funkcióban elválasztja. A vezető szobája (6) mellett van a két könyvtáros munkahelye (7) s a zárt raktár (8), melyben két kutatóhely van. A fűtést, szolgálati mosdót stb. (10—12) zárt tömbben helyezte el a tervezés. Az épületből olvasókertbe (9) léphet az olvasó. Az épület egyszerű elrendezése voltaképpen e könyvtár esetében is „L”-alakú, a jól elhelyezett pult (2) itt is lehetővé teszi mind az ellenőrzés, mind a kölcsönzés és tájékoztatás gazdaságos ellátását.

A 120 ezer kötetes Groningen-i Megyei Könyvtár új épülete (Ld. az előző képet) 1965 nyarán készült el. (Ennek az észak-hollandiai megyének a lakossága 290 ezer lélek.) A déli, félszigetszerű „csücsökben” fekszik a 24 ezer lakosú Hoensbroek város, könyvtárának új épületét négy évvel ezelőtt avatták fel. Ennek földszintjén a felnőttek kölcsönzőszolgálat, könyvkiválasztója és lapozgatója, valamint olvasóterme kapott helyet, ugyanitt van a könyvtárvezető és néhány könyvtáros munkahelye is. Az emeleti részen helyezték el a gyermekkönyvtárt. Ez a könyvtár belső térrendszerének megfogalmazásában sok-

A Ter Apel-i könyvtár homlokzati és alaprajza

A deventeri (Közép-Hollandia) közművelődési könyvtár gyermekrezslegének szépen formált kölcsönzőpultja

kal inkább hagyományos jellegű, annak ellenére, hogy egy térrész (terem) belső kialakítása, berendezése e könyvtárban is rendkívül modern.

A fejlődés elvi alapjai

Egybevetve a hazai fejlődést a hollandddal, az volt a benyomásom a látottak s a szakértőkkel folytatott megbeszélések alapján, hogy a könyvtárépítésnek Hollandiában éppúgy, mint nálunk, nincsenek érett hagyományai. Am a jelek arra mutatnak, hogy a fejlődés útját már az első kísérletsorozat alapján megtalálták. A könyvtárépítés nagy lendülettel halad előre, ugyanúgy, mint egész Nyugat-Európában. Hollandia közművelődési könyvtárügye ugyan ennek a nagy fejlődésnek ma még csak a kezdetén van. A fejlődés alapelveit még nem tisztázták minden részletében, de a legfontosabbakat megvitatták, leírták, s ezek a következők:

1. megfelelő eszményi telek nélkül nem engedélyeznek tervezést;
2. a főhatóság előírászerűen *minden tervet felülbírá*, a Közművelődési Könyvtárak Központi Szövetsége kebelében működő Könyvtárépítési Bizottság látja el a szakmai-funkcionális tanácsadás feladatait;
3. nincsenek még kidolgozott könyv-

tárépítési és berendezési normák, csak elvileg szabják meg, hogy az új könyvtárépület jól megközelíthető, otthonos legyen, jól szolgálja a tárolást a kölcsönzést. Különösen a helybenolvasás és főleg a kutatás számára biztosítanak kényelmes körülményeket, s nagy gonddal tervezik meg a könyvtárosok munkahelyeit is.

Nyugodtan megállapíthatjuk, hogy új könyvtáraik közül számos kitűnő tervezésű, az új holland könyvtárépületek jól szolgálják az adott funkciókat, és architekturális, esztétikai szempontból is korszerűen, jól, szépen fejezik ki a könyvtárakban folyó igényes kulturális munkát. Tárnyilagosan megállapíthatjuk azt is, hogy nálunk a könyvtárépítési elvek kiforrottabbak, előbbre jutottunk az általános és részletes normák kialakításában. Az elvi tisztázottság következtében az elvek következetesebben és maradéktalanabban segítik gyakorlati szempontból is a jó épületek kialakítását. Az épületek kivitelezése, megformálása, a berendezés, bútorzat, épületgépészet, világítástechnika, szellőztetés, műanyagfelhasználás, szindinamika szempontjából azonban a holland színvonal alatt maradjunk. Ebben a vonatkozásban kell lényegesen előbbre lépnünk.

Dr. Tombor Tibor

IRODALOM

Libraries and documentation centres in the Netherlands. The Hague, 1965.
Bibliotheekbouw — Dutch public library buildings. = De Openbare Bibliotheek, 1966. 6. 177—232.

Jubileumi könyvtáros nap Hódmezővásárhelyen

Fennállásának 15. évfordulója alkalmából jubileumi könyvtáros napot és irodalmi estet rendezett Hódmezővásárhelyen a Csongrád Megyei Könyvtár. A program keretében október 5-én délután „Merre tart a világ közművelődési könyvtárügye?” címmel *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ főosztályvezetője tartott igen érdekes előadást, este *Kirschner Márton* megyei könyvtárigazgató mondott megemlékezést.

Az irodalmi est egyben a *vásárhelyi hetek* kulturális rendezvény-sorozatának megnyitása is volt. Az ünnepségen, melyen *Sajti Imre*, a városi tanács vb-elnöke mondott beszédet, részt vettek a város és a megye párt- és állami vezetői is.

Az évfordulóra fejeződött be a megyei könyvtár épületének és berendezésének általános felújítása. Az alkalom lehetőségét nyújt a visszatekintésre is. Hódmezővásárhelyen éppen 60 éve, 1907 májusában nyílt meg a városi közkönyvtár, ennek bázisán épülve alakult meg 1952-ben a Csongrád megyei Könyvtár. Az első statisztikai adatok szerint 1953-ban 9347 kötetnyi könyvvel kezdte el működését, s 1989 olvasónak 63 889 könyvet kölcsönözött. Ma a város területén a központi könyvtáron kívül 5 fiókkönyvtár, 6 bel- és 38 külterületi (tanyai) könyvkölcsönző működik, az állomány 106 243 kötet, s az elmúlt évben 9729 olvasó (a város lakosságának 18,5%-a) 281 875 kö-

tetnyi könyvet kölcsönzött. A fenti számokat aligha kell kommentálni.

Az utóbbi időben azonban sürgetővé vált a megyei könyvtár szűkös helyiségviszonyainak megszüntetése, elsősorban az olvasószolgálat területének bővítése és korszerűsítése. A könyvtár épületének és berendezésének felújítására az idén februárban a Csongrád megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 450 ezer Ft-ot bocsátott rendelkezésre, a Művelődésügyi Minisztérium pedig 50 ezer Ft-ot adott a felszerelés pótlására.

A felújítási munkálatok nyomán egyes olvasószolgálati tér alakult ki, az alapterület 115 m²-ről közel 240 m²-re növekedett. Így a könyvkiválasztó térben 12 ezer kötetnyi könyv, az olvasóteremben 3 ezer kötetnyi könyv és 280 folyóirat elhelyezésére nyílt lehetőség. Az olvasószolgálati teret vásárhelyi népművészeti tárgyakkal sikerült valóban otthonossá tenni.

A könyvtár épülete alatt húzódó pincében 150 m² alapterületű, szellőztethető raktárhelyiség létesült. (Az átalakított könyvtárhelyiségek képét borítónk II. oldalán közöljük.)

Bár a fenti alapterületi adatok elmaradnak a korszerű könyvtári normáktól — hiszen Vásárhelynek 53 ezer lakosa van —, a megyei könyvtár felújítása mégis fontos a megye könyvtárügyében.

Tóthpál József

Könyvtárávatás Hajdúdorogon

A szeptemberi könyvtárávatások közül a Hajdúdorogi Községi Könyvtár felavatása volt a legnagyobb esemény, mégpedig nem is annyira az épület különleges volta miatt, hanem az avatás Hajdú megyei jelentősége és néhány olyan vonása miatt, amely országosan is újdonságnak számít. A megyék rangsorában éveken keresztül hátul levő Hajdú-Bihar megkezdte az erőteljes könyvtári intézmények létrehozását s ezzel megvetette a tartós fejlődés alapjait: e felemelkedés első eredménye a hajdúdorogi új könyvtárépület, a *megye első, korszerű községi könyvtárépülete*, de további sikerek is bizonyítják az országos felzárkózást. Elég csupán a közeljövőben felavatandó (fülöpői és nyírmártonfalvai) új épületekre utalnunk és arra, hogy a könyvtárakban január 1-től általánosan bevezetik a *mindennapos nyitvatartást*.

A hajdúdorogi könyvtár avatása két-

napos program keretébe volt ágyazva, így az egész falu figyelmét sikerült az új intézményre irányítani. A műsorok között volt könyvtárlátogatás, könyvbál, bábelőadás és mesefilmvetítés, zenei-irodalmi előadás, újságíró—olvasó találkozó (Pálffy Józseffel, a Magyarország főszerkesztőjével). Maga az avatási aktus nemcsak a *község nagy ünnepe volt* (a szomszéd házakat fellobogózták, az utcát tisztára separték, a vendégeket virággal üdvözölték, a járási tanács elnökének, *Szathmári Károlynak* szép avatóbeszédét színvonalas irodalmi műsor egészítette ki), hanem a könyvtári szakszerűség tekintetében is példát mutatott: a járási könyvtár segítségével *hírlap- és folyóiratkiállítást* állítottak össze, az előtérben helytörténeti kiállítás fogadta a látogatókat, a megyei könyvtár igazgatója pedig a Hajdú megyei közművelődési könyvtárak időszakos feladatairól tartott

előadást. Ezt a megyéből érkezett *tanácselnökök és könyvtárosok* számára rendezett konzultáció követte, amelyen Hajdú megye első önálló könyvtári épületének építési és térkialakítási tapasztalatait összegezte *Sallai István*, a megjelent tanácselnökök pedig az építési problémákon kívül általános könyvtári kérdéseket (álmánygyarapítás, olvasószolgálat) is érintettek. A könyvtáratavással összekötött szakmai tanácskozás sikere azt bizonyítja, hogy másutt szintén hasznos lehet az ilyesfajta alkalmi összejövetel.

Magáról az épületről annyit, hogy 450 000 Ft-ból épült, ebből 200 000 Ft-ot a község adott — a társadalmi munkán kívül. Olvasószolgálati alapterülete 120 m². Beosztásában és berendezésében leginkább a *Sárospataki Községi Könyvtárhoz* hasonlít — bútorait a sátoraljaújhegyi ktsz szállította —, annál azonban szerencsésebb, mert szükség esetén építkezéssel továbbfejleszthető. A falu forgalmas részén van, és ahogy ízléses, vonzó berendezését, az egész környezet otthonosságát szemléltük, s hallottuk a könyvtár gazdag programját, arra kellett gondolnunk, hogy erre a bővítésre előbb-utóbb sor is fog kerülni. (G. Gy.)

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM 50. évfordulójának megünneplésére a könyvtárak számos kiadvánnyal készítették elő olvasóikat. A kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár *Tiszán meglátni csúcsainkat* címmel műsortervet bocsátott ki szavalók számára. A színvonalas versgyűjtemény rendezői utasítást is tartalmaz.

Az Egri Megyei Könyvtár *Válogatás a mai szovjet lírából; 1917 ábrázolása a szovjet szépirodalomban; Memoárok az újabb szovjet irodalomban és Lenintől* (könyvek, cikkek, filmek) címmel mutatós kivitelű könyvjelzőket adott ki. E kis méretű, tartalmas ajánló bibliográfiák a legfontosabb köteteken kívül folyóiratokban megjelent-alkotásokra, kritikákra, tanulmányokra is felhívják az olvasók figyelmét.

Hasonló jellegűek — bár kevésbé szépek — a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár könyvjelzői, melyek közül az *50 év történelméről* szóló művekből kínál válogatást, a másik a *nagy szovjet művészek életét és munkásságát* bemutató monográfiákat ismerteti.

A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár *Könyvek a Szovjetunióról* címmel jelentetett meg ajánló jegyzéket, mely témakörönként, annotáció nélkül sorolja fel a könyvtárban föllelhető szak- és ismeretterjesztő műveket, valamint a legfontosabb kézikönyveket.

Tíz nap, mely megrengette a világot címmel ajánló könyvjegyzéket állított össze és adott ki a Kaposvári Városi Könyvtár a barcsi, csurgói, fonyódi, marcali, paksi, siófoki, tabi járási és a kaposvári SZMT könyvtárral közösen. Az összesen 5400 példányban megjelentetett kiadvány visszaemlékezéseket, szépirodalmi műveket, dokumentumköteteket sorol fel és néhány szovjet író rövid életrajzát is közli.

Végül ugyancsak jubileumi kiadványként állította össze a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár a zenei gyűjteményében megtalálható *szovjet zeneművek bibliográfiáját*, melynek csoportosítása: színházi zene (operák, balettek); hangszeres zene (zenekari művek, kamarazene, művek egyes hangszerekre); vokális zene (kórusművek, dalok, áriák). A jegyzékbe felvett művek nagy részét a Szovjetunióban adták ki, ezek címlírását latinbetűs átírásban közlik az összeállítók, a zenei könyvtár munkaközösségének tagjai.

KÖNYVTÁRI GÖRBE TÜKÖR

ÁTSZAKOZOM A SZÉPIRODALMAT

Éppen Defoe beszámolójának, A londoni pestisnek céduláit akartam a katalógusba rakni, amikor a baj történt. A nyomtatott cédula szakozója ugyanis lelkiismeretesen megadta ennek az eseményekről híven beszámoló, szakirodalomként mégis aligha kezelhető leírásnak szakjelzetét: a járványok, közelebbről az 1665-ben Londonban dúló pestis precíz orvostudományi számszáma volt ez. Megdörzsöltem a szemem, s valami kattant az agyamban. A felismeréstől reszkető kézzel túrtam a katalóguscédulák közé. Rádöbbedtem arra, hogy a szépirodalom nagy részét hiányosan szakozták eddig! Háhá... Hemingway Oreg halásza csak úgy egyszerűen az angol irodalomban? S már írtam is a pontosabb meghatározást: 639.22/23.081.4, azaz tengeri horgászat családokkal. No és miért nem teljes Kodolányi Vízözönének jelzetalkotása? Odakiváncozik a szám, hogy 551.578.1.,42—40":22, tehát a negyvennapos eső a Biblia szerint (ha lúd, akarom mondani asszociáció, legyen széleskörű), továbbá a 656.61.,365" (024.7) — tengeri hajózás a legnagyobb bajok idején, meghozza gyermekkönyv formájában, mivel „meseregény”, végül a katasztrófát okozó holdról sem feledkeztünk meg, ezért 523.3.

Mondanom sem kell, nem volt többé megállás, hiszen garmadával kerültek elő a hiányosan jelzetelt katalóguscédulák. A büntető eljárásról szóló művek sorát gazdagította Karinthy a Följelen-tem az emberiséget révén, Voznyeszensz-ki-j Fémiszirénjét szakozva szerencsésen összepárosítottam a természettudományt (írva vagyon: 599.55 sirenia = tengeri tehene) a kohászattal (mivelhogy a fentemléltett lényt kénytelen voltam „nem valódi ötvözetként” elfogadni). A közlekedési eszközök között szerepel már katalógusunkban Traven Taligája, Steinbeck viszont a mezőgazdasági szakírók számát szaporította (ld. Érik a gyümölcs, Késik a szüret). Aki pedig zenei könyvet keres, ezentúl Rab Zsuzsa Dobok és fuvolák című kötetét is választhatja...

Illetve csak választhatta volna. Mert éppen itt tartottam, amikor lefogtak. További intézkedésre (a 616.89—008.1 témakörben) szerencsére nem került sor, mivel egy újabb agybeli kattanás visszatért a valóságba. Am azóta is töprengök, hová vezetne, ha a kelletnél „alaposabban” óhajtanánk meghatározni egy-egy könyv tartalmát. Maradok kiváló tisztelettel: 801.313(437) Galánta: 392.91 „33.04.23” azaz bocsánat,

Galántai Béla

Pályázatok

A Szekszárdi Megyei Könyvtár 7021. kulcsszámú módszertani csoportvezetői és 7026. kulcsszámú könyvtáros II. állásra hirdet pályázatot. Az iskolai és szakképzettséget igazoló okmányokat és az önéletrajzot a megyei könyvtár igazgatójához kell küldeni.

A Szentendrei Járási Tanács 7008. kulcsszámú járási könyvtárigazgatói állásra hirdet pályázatot. Feltétel: egyetemi szakképesítés. A pályázatokat a járási művelődésügyi osztályhoz kell benyújtani.

Fót község tanácsa 7082. kulcsszámú községi könyvtárosi állásra hirdet pályázatot. Feltétel: középfokú szakképesítés és 5 éves gyakorlat. A pályázatokat a községi tanácshoz kell benyújtani.

Abádszalók község tanácsa községi könyvtárosi állásra hirdet pályázatot. Feltétel: népművelő-könyvtáros végzettség. A pályázatokat a községi tanácshoz kell benyújtani.

TECHNIKATÖRTÉNETI KÖNYVEK

- ANDAI Pál: *A mérnöki alkotás története. A mélyépítés 5000 éve.* Műszaki, 360. l.
A könyv a víz-, út-, híd- stb. építés történetével, az építési anyagokkal és módszerekkel ismerteti meg. Bemutatja az emberiség nagy kultúrmérnöki alkotásait az egyiptomi piramisoktól a mai hatalmas csatornáig, alagútakig és völgyzárógátakig.
- ANDAI Pál: *A technika fejlődése az őskortól az atomkor küszöbéig.* 1965. Akadémiai, 597 l.
A terjedelmes könyv népszerűen, amellet azonban tudománytörténeti alaposítással számol be a technika fejlődéséről az őskori szerszámok kezdeti kialakulásától kezdve a századunkban kibontakozó tudományos-technikai forradalom korszakáig.
- ASBÓTH Oszkár: *Az első helikopter.* 1956. Népszava, 252 l.
A feltaláló visszaemlékezései az első tervszerűen repülő, biztonságosan kormányozható helikopterre, mely 1929. szept. 9-én emelkedett a levegőbe.
- ASBÓTH Oszkár: *Géprepülés.* 1957. Zrínyi, 278 l.
A kezdeti kísérleteket, a léghajózás fejlődését, a mai repülőgépek kialakulását, a légi közlekedés technikájának fejlődését ismerteti. Foglalkozik az újabb légi járművekkel és az űrhajózással is.
- COLL, Pieter: *Már az ókorban is tudták...* 1966. Gondolat, 164 l.
Az antik írók művei és a régészek feltáró munkája alapján bemutatja az ókor építészeti alkotásait, hírközlési módszereit, közlekedési eszközeit, egészségügyi stb. vívmányait.
- CSATÓ István: *Okos gépek.* 1964. Móra, 161 l. (*Búvár Könyvek* 52.)
Az automaták és az elektronikus számítógépek fejlődésével ismerteti meg az érdeklődőket. Egyszerű szavakkal, sok hasonlattal vezet be az elektronika és a kibernetika „csodáiba”.
- DALA László: *A gépek születése.* 1964. Móra, 96 l. (*Gyermekenciklopédia*).
A színes képeskönyv az emberi kéz sok irányú használhatóságából, munkavégzéséből kiindulva ismerteti meg a gyermekolvasókat a gépek kialakulásával. Bemutatja az ősember életmódját, az ókori építkezéseket, a modern technika kezdeti lépéseit és fejlődését. Rávezeti kis olvasóit a bemutatott jelenségek magyarázatára is.
- ERDŐDY János: *András mester krónikája.* 1959. Móra, 344 l.
Az első magyar könyvnyomtatóról, Hess Andrásról, a Mátyás király korában Budán dolgozó nyomda alapítójáról mesél érdekes, kalandos és sok technikai ismeretanyagot tartalmazó történetet. András mester érdeme, hogy hazánkban sok európai országnál előbb indulhatott hódító útjára a könyvnyomtatás.
- HORVÁTH Árpád: *A reformkor mérnöke.* 1956. Ifjúsági, 183 l.
Vásárhelyi Pál életrajza, aki a Duna és a Tisza sok veszélyes szakaszát, többek közt a Vaskaput is szabályozta, résztvett a Lánchíd létrehozásában, sok építészeti és technikai kérdésben Széchenyi segítőtársa volt. Életének története érdekes és tanulságos olvasmány.
- HORVÁTH Árpád: *Az óra regénye.* 1957. Tánácsics, 275 l.
Az első ingaóra megszületésének 300. évfordulójára megjelent könyv e nélkülözhetetlen technikai eszköz fejlődésének útjáról számol be a nap-, víz- és homokórától a mai atom- és kvarcórák megalkotásáig.
- HORVÁTH Árpád: *Csillagnézők.* 1961. Tánácsics, 331 l.
A kötet a csillagászat történetének regényes leírásán kívül bemutatja a csillagászati eszközök fejlődését, a technikai felfedezéseket is.
- HORVÁTH Árpád: *A tüzesgép.* 1963. Tánácsics, 316 l.
Regényszerűen, amellet azonban tudományos pontossággal írja le a gőzgép feltalálásának és fejlődésének fontosabb állomásait. Lapjain tudósokkal, kutatókkal, feltalálókkal ismerkedünk meg. Rámutat arra is, hogy a gőzgép nem elavult technikai eszköz; a gőzgépek a legmodernebb atomerőművekben is fontos szerepet játszanak.
- HORVÁTH Árpád: *Camera obscura. A fényképezés és a film története.* 1965. Tánácsics, 342 l.
Leírja a filmtechnika jelenlegi eredményeit, bemutatja a legmodernebb

- megoldásokat és bepillantást nyújt a mozi várható jövőjébe is.
- HORVÁTH Árpád: *Az ágyú története*. *Képek a tűzértechnika történetéből*. 1966. Zrínyi, 286 l.
- Az ágyú megjelenése a csatatereken, a városok falainál átalakította a hadviselést. A könyvből megismerjük az első tüzi fegyvereket, az ágyúöntés, ágyúfűrés történetét, a régi magyar tűzértséget, Kruppék szerepét a tűzértechnika XIX—XX. századi fejlesztésében stb.
- HORVÁTH Árpád: *Korok, gépek, feltalálók*. 1966. Gondolat, 473 l.
- A nagyközönség számára írt könyv elvezeti olvasóit a kő-, bronz-, vaskorszaktól kezdve a technikatörténet ókori, középkori, újkori szakaszán át az atomkorszak csodáinak tűnő berendezéseire.
- ILJIN, Mihail: *Hány óra?* 1960. Móra, 173 l. (*Bűvár Könyvek 9.*)
- Az időmérés évezredes fejlődését bemutató könyvben a múlt óráival, a sok leleménységgel létrehozott kerek, rugós és ingaórákkal, majd pedig a karórákkal, kvarc- és atomórákkal ismerkedhetünk meg.
- JOEDICKE, Jürgen: *Modern építészettörténet*. 1961. Műszaki, 248 l.
- A modern építészettörténetének periódusait és összefüggéseit világítja meg. Ismerteti az új építőanyagok miatt kialakult új építésmódot, jellemzi a modern nyugati építészettörténetét.
- KINDZIERSZKY Emil: „*Halló! Ki beszél?*” 1962. Móra, 159 l. (*Bűvár Könyvek 26.*)
- A telefonnak az elmúlt évtizedekben történt nagyarányú fejlődéséről számol be. A szerző szerint a telefonról még sokáig lehet újat mondani, mert a többi híradástechnikai eszközzel együtt továbbhi híradástechnika fejlődésére lehet számítani.
- KINDZIERSZKY Emil: *A kék harang*. 1963. Móra, 172 l. (*Nagy emberek élete.*)
- A telefon feltalálójának, Alexander Graham Bellnek (1847—1922) küzdelmes életét mondja el.
- KOVAL, Vacláv: *Élet és halál fémek, a vas*. 1965. Táncsics, 313 l.
- Magas színvonalú áttekintés technikánk egyik legfontosabb anyagának, a vasnak több évezredes történetéről. Megismertet feldolgozásmódjával és sokoldalú alkalmazásával az ősi idők-től kezdve napjainkig. Érdekes részleteket olvashatunk az acélszerkezetű épületekről, hidakról, tornyokról, a gépgyártás és a haditechnika fejlődéséről.
- KUBINYI Ferenc — TOMBOR Tibor: *Az ezermester történelemkönyve*. 1963. Móra, 204 l.
- Úgyes ötlettel egyszerre dolgozza fel az alapanyagok felfedezésének és felhasználásának történetét, miközben gyakorlati útmutatást ad a fiatalok számára az anyagok megmunkálására, apróbb használati tárgyak otthoni elkészítésére.
- KUCZYNSKI, Jürgen: *A dorongtól az automata gyárig*. 1962. Móra, 201 l.
- Az emberi társadalom fejlődésének útját tekinti át a primitív köeszközök pattintásától a világűr ostromlásáig. Az ősembertől a természetet leigázó szabad emberek társadalmáig vezető hosszú és küzdelmes út krónikája elősegíti a tudományok fejlődéstörténetének teljes megértését.
- LILLEY, Samuel: *A történelem, az ember és a gépek*. 1949. Szikra, 292 l.
- Elemzi a találmányok létrejöttében szerepet játszó társadalmi és technikai okokat. Értékeli a találmányok jelentőségét az emberiség egyetemes kultúrájában betöltött szerepük szerint.
- MADARÁSZ Andor: *A fonál regénye*. *Fejezetek a fonás és a szövés történetéből*. 1956. Móra, 187 l.
- Egy modern textilüzem bemutatásán keresztül megismerhetjük a gyártás minden részletét. A textilipar történetén kívül a legújabb textilkészítési eljárásokról, a műanyagok térhódításáról is tájékoztat.
- MAGAY András: *Hírközlés földrészek között*. 1965. Táncsics, 257 l.
- Száz éve fektették le az első tenger alatti kábelt Európa és Amerika között. Ennek az óriási munkának bemutatásától kezdve a drótnélküli távíró kalandos történetéig és a legmodernebb — mesterséges holdakkal történő — távközlésig kalauzol a szerző.
- MARJAI Imre — KŐ Tamás: *Történelmi hajók modellezése*. 1966. Táncsics, 253 l.
- A hajómodellezőknek adott elméleti és gyakorlati tanácsok mellett megismertet a különböző történelmi korszakokkal, a hajók fejlődése szempontjából fontos mozzanatokkal és az egymást követő történelmi korok hajózástechnikai fejlettségével.
- MILDNER, Heinz: *A legyőzött távolság*. 1961. Táncsics, 306 l.
- A kiváló feltalálók életének mozzanatain keresztül világítja meg az első járművek — kerékpár, gőzmozdony, léghajó, repülőgép — létrehozásának körülményeit.
- MILONOV, J. K.: *A technika története*. 1964. Kossuth, 547 l.
- Rávilágít arra, hogy a technika fejlődése összefügg a társadalmi és gazdasági viszonyokkal. Érzékelteti a technika ágai közötti kapcsolatokat is. Meg-

- tudjuk, hogy milyen kincsekkel gazdagították az egyes népek a világ tudományát és technikáját. Ismerteti a technika történetének módszertani alapjait is és a marxista—leninista technikatörténet jellemző vonásait.
- NAGY Ernő:** *Tűzcsóva a világűrben.* 1960. Móra, 204 l. (*Bűvár Könyvek* 8.) A rakéták technikai fejlődésének görögös útjáról, az űrkutatásban való felhasználásukról, berendezésükről és jövőjükéről kapunk tájékoztatást.
- NAGY Ernő:** *Az űrkutatás eredményei.* 1964. Gondolat, 321 l.
A szerző beszámol a rakéták eddigi fejlődéséről, az űrkutatás sikeres munkájáról, Földünk és az égitestek tulajdonságaival kapcsolatos vizsgálatairól.
- PAP János:** *Puskás Tivadar.* 1960. Akadémiai, 269 l.
A nagy magyar feltaláló életén, találmányainak történetén kívül megismerhetjük a könyvből Puskás Tivadar kortársait és a XIX. század technikáját.
- PAP János:** *A nagy pillanat.* 1962. Gondolat, 285 l.
A szerző a nagy feltalálók életének azt a rövid szakaszát örökíti meg, amikor hosszú munkásságuk eredményeként felfedezésük megszületett. Kimutatja a társadalom fejlődésének a hatását a tudományok és felfedezések történetére. Szépirodalmi ismeretterjesztő könyve hasznos olvasmány.
- PETUR László:** *A nagy kaland. A hajózás története.* 1959. Móra, 241 l.
Az első primitív vízi járművektől kezdve a gőz- és motoroshajók megjelenésén keresztül napjaink nagyméretű tengerhajózásiáig tárgyalja a hajózás történetét.
- PETUR László:** *A száguldó kerék.* 1961. Móra, 246 l.
A szárazföldi közlekedéstechnika történetét bemutató könyv a kocsik, szerek különböző típusairól, a vasút küzdelmes útjáról, a gépkocsiközlekedés diadalútjáról számol be.
- PETUR László:** *Ikárusz szárnyain.* 1962. Móra, 239 l.
Bátor kísérletezőkkel, kutatókkal és feltalálókkal ismerkedhetünk meg a repülés történetét népszerű formában bemutató ifjúsági könyvben, amely a görög mondavilág elképzeléseitől kezdve a legmodernebb repülőgépek megalkotásáig, az űrrepülés megvalósulásáig tekinti át a repülés történetét.
- PLONSKIJ, V.:** *A hajó története.* 1953. Művelt Nép, 218 l.
Áttekinti a hajózás őskorát, a vitorlás hajók századait, a nagy földközi utazásokat, a gőzhajózás fejlődését, a haditengerészet történetét és jelenlegi színvonalát.
- SÓS Endre:** *Aki az égből elragadta a vilálmotot. Benjamin Franklin életregénye.* 1957. Móra, 478 l.
Franklin Benjamin a XVIII. század sokoldalú egyénisége, az elektromosság tanának úttörője. Felfedezte a légköri villamosság, a villám természetét, feltalálta a villámhárítót. Felfedezései az elektromosság fejlődését alapozták meg. Az ő életéről szól Sós Endre könyve.
- SZÁVA István:** *A szirakuzai óriás.* 1959. Móra, 333 l.
Az ókor egyik legkiválóbb tudósáról szóló érdekes életrajz Arkhimédész életét, törvényeinek születését, találmányait mutatja be.
- SZÁVA István:** *A Menlo-parki varázsló.* 1963. Móra, 312 l.
Történeti dokumentumok alapján dolgozza fel Thomas Alva Edison életrajzát, korszakalkotó találmányainak megvalósítását. A könnyed formában, élvezetes előadásban írt könyv elsősorban az ifjúságnak szól.
- SZENICZEI Lajos:** *Csigahajtóművek.* 1957. Műszaki, 240 l.
A csigahajtás eredetét és fejlődését tárgyalja, szerkesztési és gyártási kérdésekkel együtt.
- SZTRÓKAY Kálmán:** *Technikáról mindenkinek.* 1957. Műszaki, 407 l.
Érdekes olvasmány a technika és tudomány elért színvonaláról, a találmányok történetéről és a feltalálók tevékenységéről.
- SZLUKI Emil:** *A szerszámok világa.* 1964. Móra, 132 l. (*Bűvár Könyvek* 44.)
A kéziszerszámok kialakulását, fejlődésük történetét ismertető mű azt is elmondja, milyen szempontok szerint alakítják ki a szerszámokat, és mire kell vigyázni használatuk közben.
- SZVESNYIKOV, M.:** *Az üveg titkai.* 1948. Szikra, 191 l.
Az ember ötezer éve kísérletezik a minél tökéletesebb üveg előállításával. Sok kutatás, kísérlet eredménye az üvegtechnika fejlődése, ezekről tájékoztatja olvasóit a könyv.
- Technika.** 1959. Minerva, 1011 l. (*A Kultúra Világa* 2.)
A kőbaltá korától az atomtechnika küszöbéig tekinti át a technikai és tudományos haladást. Megismertet a legfontosabb technikai fogalmakkal s bemutatja, hogy a döntő jelentőségű felfedezések, találmányok, kutatások eredményeként hogyan alakult ki korunk technikája.
- URBÁN János:** *A hangrögzítés.* 1957. Műszaki, 95 l.
A hangrögzítés technikai berendezéseinek működési elvét, első kísérleteit,

történeti fejlődését és különböző megoldásait tárgyalja.

VAJDA Pál: *Nagy magyar feltalálók. 1958.* Zrinyi, 389 l.

Az érdekes kötet arról számol be, hogy a magyar feltalálók, mérnökök, tudósok mivel gazdagították, mivel vitték előre a tudományos és műszaki fejlődést. Megismerkedhetünk sok világhírű magyar találmány alkotójának küzdelmes életútjával.

WISSMANN, Gerhard: *A repülés története. Ikarosztól napjainkig.* 1964. Tánacsics, 536 l.

Az ókori mondákból kiindulva vezet végig olvasóit a repülőszervezetek történetének, a motoros gépek nagy iramú fejlődésének útján. Rendkívül gazdag ábraanyag szemlélteti a könyvben tárgyaltakat.

Összeállította: *Rubóczky István*

Petőfi és az aszódi iskola könyvtára

Petőfi Sándor 12 és fél éves korában, 1835 szeptemberében került Aszódra, a Koren István rektorsága alatt működő Schola Latinába. Három évet töltött itt, és ez alatt az idő alatt elvégezte a legmagasabb fokot, a syntaxisták II. osztályát.

Petőfi aszódi diákéveiben igen nagy szerepet játszottak iskolán kívüli olvasmányai. A jelenlegi aszódi Petőfi Sándor Gimnázium könyvtárának egyik legértékesebb példánya a Matricula, azaz az aszódi ágostai hitvallású grammatikai iskola anyakönyve. Ennek az 1834. évtől vezetett anyakönyvnek az iskola akkori tantervén, a tanulók személyi adatain és tanulmányi eredményein kívül fontos fejezete a *Catalogus Librorum...*, az iskola könyvtárának katalógusa. A könyvtár alapjait Podmaniczky Lajos vetette meg, aki a Podmaniczky-család országos hírű könyvtárából az iskola megalakulása idején, 1766 után 52 művet — 84 kötetben — az iskolának ajándékozott. Petőfi aszódi diákévei alatt a könyvtár 81 műből állt. Szakok szerint szétbontva a műveket, elég változatos kép tárul elénk. Például a magyar irodalmat 2 mű (Fazekas Lúdas Matyija, Gvadányi Levelei), a magyar történelmet 5 mű képviseli, köztük Budai Ésaías Magyar Ország Historiája, valamint a Közönséges Historia. Petőfi mindkét művet több ízben is kivette. Dienes András hivatkozik e két könyvnek hatására a 12 év múlva írt A király esküje c. költeménnyel kapcsolatban. Világtörténelemmel 5 alkotás foglalkozik. Viszonylag magas (18) a latin, német és francia szótárak, és gyakorló könyvek száma.

A természetrajzi könyvek között ott találjuk a múlt században igen népszerű Buffon könyveket. A Európa-hírű természetbúvárnak az emlősökről, madarakról írt többkötetes művét — német fordításban —, valamint általános természetrajzát olvashatták a tanulók, köztük Petőfi is. Az etikai és általános filozófiai tartalmú könyvek száma 5. Igen figyelemre

méltó, hogy Petőfi mindjárt az 1835-ös tanév elején kiveszi az *Erklärung der Logik, Metaphysik und praktischen Philosophie nach Feders Leitfagen* című, Bécsben 1793-ban megjelent művet. Meg is hosszabbíttatja és a későbbi években újra kiveszi. Sokat mond ez az adat nyelvtudásáról és általános szellemi színvonaláról. Tizenhárom éves, és filozófiai könyvet olvas *németül!*

Gazdag a földrajzi szak is. Az elméleti művek, valamint az útleírások száma az atlaszokkal együtt 17. Ez utóbbiakat feltehetően a történelem oktatásában is igénybe vették, mivel az atlaszok Európát, Magyarországot és Ausztriát ábrázolják.

A keresztény vallás és az ókori mitológia a tárgya 8 műnek.

Petőfi a 81 műből álló könyvtárnak 40 alkotását olvasta el, mégpedig az első évben 21, a másodikban 19, a harmadikban 8 művet. A második évben kölcsönzött művek közül 4 ismételt kivétel volt.

Diákköri érdeklődésének széles körét mutatja a három év alatt elolvasott művek szakok szerinti csoportosítása:

Magyar és világirodalom:	4
Magyar és világtörténelem:	4
Filozófia:	5
Vallástan:	3
Latin nyelv és irodalom:	9
Francia, német nyelvgyakorlat:	5
Természetrajz:	2
Vegetes, időszakos kiadvány:	2 mű.

A könyvtárral kapcsolatban azt is meg kell említenünk, hogy Petőfi 1837. szeptember 11. és 1838. január 2. között *magá vezette a könyvek kiadását, bejegyzését.* A Matriculában Petőfi kalligrafikus betűivel találkozunk a fenti időszak alatt. Ezt a megbízást bizonyára azért kapta, mert tanára látta Petőfi könyvszeretetét, a könyvek iránti rajongását.

A 81 műből álló kis aszódi könyvtár így lett elindítója a világirodalom egyik legnagyobb lírikusi pályájának.

Kardos Győző

A közművelődési könyvtárak nyitvatartása

A *Könyvtáros* ez év augusztusi számában *Sallai István* „Rendben van-e minden a könyvtárak nyitvatartása körül?” c. cikkében igen időszerű kérdést vetett fel. Előzőleg *Pál Ernő* is érintette a nyitvatartás kérdését a tiszteletdíjas könyvtárosok helyzetével foglalkozó írásában. Én is sürgetőnek tartom a községi könyvtárak nyitvatartásának és kölcsönzésének a kiszélesítését. Ezt azonban csakis a tiszteletdíjak rendezésével együtt lehet megoldani, mivel ezek jelenleg nincsenek arányban a megnövekedett feladatokkal és követelményekkel.

Mindenképpen indokolt és sürgető azonban a könyvtárak nyitvatartási idejének egyeztetése az olvasók szabad idejével. Ha már délután 6 órakor bezárják a könyvtárakat, hogyan kereshetné fel őket az, aki munkahelyéről éppen ebben az időben szabadul? És sokan nem is tudják első útjukat a könyvtárba irányítani, elsősorban az asszonyok nem. A „második műszak” őket először másfelé vezeti. Ezért kell a könyvtárosoknak a kölcsönzési időt az esti órákra tervezni. Ez így van a nagyobb külföldi városokban, illetve könyvtárakban is (Fiume, Pozsony, Kassa stb.), amiről e helyeken személyesen meggyőződtem. A hírlapolvasók szintén nyitva vannak este 8 óráig. A közelünkben levő debreceni városi könyvtár olvasótermében a hírlapok este 7 óráig állnak az érdeklődők rendelkezésére.

Már szinte közhellyé vált a helyben-olvasatás követelménye. De hogyan valósítsuk meg, ha az olvasótermekben elhelyezett sajtótermékek el vannak zárva az érdeklődők elől a kölcsönzési idő befejezésével?

A könyvtárak látogatását természetesen nemcsak a helybenolvasók, de mindenki számára lehetővé kell tenni oly időben, amikor az számára a legkedvezőbb. Jelenleg a munkaidő és a kölcsönzési idő egybeesése nem ad alkalmat a dolgozóknak arra, hogy kényelmesen hozzájussanak az általuk kerestett művekhez, szaklapokhoz stb. Sokan ezeket a megjelenés napján kívánják olvasgatni, átnézni, de gátolva vannak, ha szabad idejükben zárva találják a könyvtárakat. Kár volna az anyagi áldozatért, ha például a szaklapokat, folyóiratokat csak szűk kör olvashatná naponta a kölcsönzési idő kedvezőtlen volta miatt.

Természetesen a hosszabb nyitvatartási idő követelménye a gyermekkönyvtárakra és részlegekre is vonatkozik, a tanulóifjúságnak is lehetőséget kell teremteni arra, hogy este 6—7 óráig láto-

gathassa a könyvtárakat. A nyári időszakban célszerű, ha a községi, tanyai könyvtárakban a kölcsönzés este 8—9 óráig tart, a mezőgazdasági munkások napközbeni elfoglaltsága miatt. Ilyen esti kölcsönzés már van egyes helyeken, sőt pl. Ibrányban vasárnap délelőtt is nyitva tart a könyvtár, amit igen megfontolandónak tartok a városi könyvtárakban is. Különösen a téli hónapokban feltétlenül sokan keresnek fel vasárnap a könyvtárat. Ez az időpont különösen kedvező a háziasszonyoknak és azoknak a dolgozóknak a számára, akik nem a lakóhelyükön dolgoznak és hét közben egyáltalán nincs módjuk megjelenni a könyvtárban. Többségük ugyanis a késő esti órákban tér haza munkahelyéről és korán reggel már eltávozik otthonából.

Esti kölcsönzésre igen alkalmas a hétfő és péntek este, amidőn nincs tv-közvetítés és így a dolgozóknak mindkét estéjük szabad.

A nyitvatartási, illetve kölcsönzési idő meghosszabbítása időszerű és megoldható a jelenlegi létszámok mellett, és igen sok helyen, a könyvtárosok váltakozó kezdő munkaidejének a bevezetésével. Ez pedig csak szervezési kérdés. Ha a más népművelési területen dolgozók tevékenysége télen—nyáron általában az esti órában zajlik le, a könyvtáraknak is akkor kell a dolgozók rendelkezésére állniuk, amikor azok szabad ideje azt szükségessé teszi.

dr. Remes Elemér

Amit a tervből sikerült megvalósítani, és amit nem ...

Az elmúlt ősze elején munkám hatékonyabbá tétele érdekében téli tervet készítettem. Elgondolásom az volt, hogy aki a hosszú téli estéken megbarátkozik a könyvvel, az majd a tavaszi, nyári munkák idején sem lesz hűtlen hozzá, s ha kevesebbszer is, de nyáron is találkozunk.

Első teendőként — személyes meghívás után — 23 felnőtt olvasónak könyv- és könyvtártörténeti előadást tartottam. Az est színösszeállítására két olvasóm — középiskolai tanulók — a könyvről, a könyvtárról szóló verseket adott elő. Az első hibát már itt, a meghívásnál elkövettem, mert több olvasó is kifogásolta „mellőzését”. Így azután ugyanebből a témakörből még egy előadást rendeztünk, 37 résztvevővel. Ezt követően ült össze újra a könyvbarát-bizottság, amelynek tagjai a könyvtár rendszeres, tevékeny segítői.

Az általános iskolákkal három esetben szerveztem könyvtárlátogatást, beiratkozással egybekötve. November 7-én az általános iskolával közösen jól sikerült irodalmi vetélkedőt szerveztünk. Jutalomkönyvekkel a földművelésügyi minisztérium sietett segítségünkre.

Az olvasást nem lehet elég korán elkezdeni. Így született meg az elgondolás, hogy az óvodáskorú gyermekeknek filmvetítést tartunk. A vetítés után elbeszélgetünk a gyerekekkel, s igyekeztünk figyelmüket arra is felhívni, hogy a filmen látott meséket iskoláskorukban már el is olvashatják. Az előző év tapasztalata szerint a vetítések állandó látogatói — kettő kivételével — már az I. osztályban rendszeres könyvtárlátogatókká váltak.

Mindezen felül a könyvtári foglalkozások azért is fontosak, mert könyvtárunk sajátos helyzetet foglal el a község életében. A művelődési házban csupán filmvetítésre van mód, itt a klubfoglalkozás teljesen lehetetlen. Amennyire lehetőségeink engedik, segítünk e probléma megoldásában.

A kölcsönzési idő sajnos kevés arra, hogy az olvasókkal olvasmányaikról, a velük kapcsolatos élményeikről beszélgessek. Mit tehet a könyvtáros, ha érdekli, milyen hatást váltott ki egy-egy mű? Vagy ha szeretné tudni, hogy egyáltalán elolvasták-e azt a könyvet, amit ajánlott? Mi minden második hét meghatározott napján külön az ifjúsággal, külön a felnőttekkel „olvasók vitaestjét” tartottunk. Először akadoztak a vallomások. Erre egy kis cselhez folyamodtam. A könyvbarát-bizottság valamelyik tagja mondta el röviden egy-egy mű tartalmát, elemezte mondanivalóját. Igyekeztünk olyan könyvekről beszélni, amelyeket megfilmesítettek. Megtárgyaltuk, mennyire téves az a felfogás, hogy „láttam a moziban, miért olvasnám el”. — Egy film soha nem képes érzelmeket, indulatokat olyan árnyaltan kifejezni, mint a könyv.

A próbálkozás sikerült. Legutóbbi estünk három órája úgy elszaladt, hogy csak az vetett véget a vitának, amikor az egyik feleség hitetlenkedve beállított megnézni: csakugyan itt van-e a férje, és nem az italboltban.

Ezek az esték adták azt az ötletet, hogy feljegyzéseket készítek olvasóim megnyilatkozásairól, a következő kérdésekkel: Ki mit olvas legszívesebben? Kinek mennyi az olvasási szükséglete? Milyen hatásra választják ki olvasmányaikat? Miről olvasnának még szívesen? Miért olvas az egyébként egészséges életszemléletű felnőtt gyermekmesét?

Az alábbi kép alakult ki az asszonyok érdeklődéséről: valami jó szerelmeset — amin sírni lehet —, romantikusait, művészek életrajzeit, és mind többet a házasságról, gyermeknevelésről, a mai kor asszonyáról! A férfiakról: mindenekfelett a harcosait, krimit, útleírásokat, szakkönyveket kedvelik. A legkedvesebb író: Jókai. Örvendetes azonban, hogy a mai írók, sőt költők művei is egyre keresettebbek. Leggyakoribb kérések: Németh László, Szabó Magda, Hegedűs Géza, Berkesi András, Passuth László, Szilvási Lajos. Sokan keresik Fejes Endrét és Mesterházi Lajost is.

Amint kiderült, legtöbbször egy másik olvasó véleménye alapján választja ki olvasmányait. Ezután mindjárt a könyvtáros ajánlása következik, majd sorrendben: a tv, sajtó, film és a rádió.

Többségük este olvas. Sok helyen hangosan, a családnak. Az a tapasztalatom, hogy a televízió, amennyi olvasót elvon a könyvtől, annyit szerez is.

Könyvtárunk olvasóinak nagy része bejáró középiskolai tanuló. Elkértem tőlük a kötelező és az ajánlott irodalom jegyzékét. Ezeket a könyveket külön polcon tartom, s ez a polc szinte állandóan üres. Egy-egy dolgozatukhoz az irodalmat együtt beszéljük meg, itt helyben kéznél vannak a különböző lexikonok, kézikönyvek.

A vállalatok, intézmények dolgozóinak párt- és szakmai oktatását is igyekeztem irodalommal segíteni.

Február 28-án, a mezőgazdasági könyvhónap rendezvényeként szakelőadó tartott könyvtárunkban előadást. Ekkor szerveztük meg a mezőgazdasági könyvbarátok körét is 35 taggal.

Sajnos nem számolhatok be ilyen eredményekről, ha községünk KISZ korosztályú fiataljairól beszélek. Kísérletezem bevonásukkal, siker nélkül. En hibáztam vajon, a módszerekben, vagy valóban ilyen nagyfokú az érdektelenség nálunk? Nem tudom, de ezen változtatni szeretnék.

Nem értem el eredményeket az „Ahány ház annyi olvasó” mozgalomban sem. Bár ezzel úgy vagyok, hogy ha nem is vagyok ellensége, de feltétel nélkül híve sem. Az a meggyőződésem: inkább legyen 677 olyan olvasóm, aki a szépért való lelkesedésből, tudásszomjából olvas, mint még száz olyan, aki csak a statisztikám kedvéért viszi el és a visszahozatalig gondosan a szekrénybe teszi a könyveket (mert ilyen is van). Persze ez nem jelenti azt, hogy a mi könyvtárunkon múlik, hogy a kapuvári járás olvasó járás legyen.

Kovács Gyuláné
községi könyvtáros Beled
(Győr—Sopron m.)

„Érettségizők klubja” egy fővárosi könyvtárban

Tavaly ősszel megbízást kaptam, hogy foglalkozzam a felnőttoktatással, de ne a könyvtár olvasóival próbálkozzam újra, akikkel néhány éve sikertelenül kísérleteztünk. Helyettük inkább a szomszédságunkban működő dolgozók esti gimnáziumának hallgatóit kerestem fel, hogy megtudjam, milyen segítséget nyújthat könyvtárunk tanulásukhoz.

Fiatal olvasók klubja a 22. sz. Szabó Ervin Könyvtárban

Útravalóul elolvastam a Nép művelési Intézet kiadványát a témáról, aztán a Könyvtárosban Iszlai Zoltán cikkét a hozzá kapcsolódó vita anyagával együtt. Tervet készítettem, ebből nem valósult meg a kötelező olvasmányok félretétele, sem a könyvtárlátogatás, viszont megvalósult az „érettségizők klubja”, amire legkevésbé számítottunk. A klub programjának kialakítása érdekében hét osztályban jártam, csaknem háromszáz tanulóval beszéltem, de mikor véleményüket kértem, egyöntetűen a tanárjukra bízták a döntést. Így aztán háromféle álláspont alakult ki: 1. frissítjük fel a kötelező olvasmányokkal kapcsolatos ismereteket, 2. foglalkozunk a mai magyar irodalommal és végül 3. foglalkozunk a stílusirányzatokkal.

Hogyan lehet ennyiféle kívánságot összeegyeztetni? Minthogy a célunk az volt, hogy a klub tagjai minél önállóbbak legyenek, azaz mondandójukat kiselőadás formájában tudják megfogalmazni; és amennyire lehet, önálló véleményt alkossanak a tanultakról, úgy gondoltam, az lesz a leghelyesebb, ha átismételjük a kötelező olvasmányokat: egy-egy alkalommal négy-öt könyvet ismertetnek a hallgatók, mégpedig azokat, amelyek egy gondolat köré csoportosíthatók. Az előadásokat követő beszélgetés e gondolat jegyében zajlik majd le. Például: mit jelentett a „haza”-fogalom Katona korában, és mit jelentett II. András idejében, amikor a Bánk bán cselekménye játszódik; mit jelentett a Kőszívű ember fiai esetében, s mit Németh László Áruelőjárójának szemszögéből stb. és végül mit jelent ma nekünk? Nagyjából ez volt az első foglalkozás kerete. Ezen belül a műveket igyekeztünk meghatározni stílusjegyeik alapján. De hiba volt, hogy túl sok múról beszélgettünk, kifutottunk az időből, összefoglalásra sem kerülhetett sor. Dolgozó emberekről lévén szó, ez megengedhetetlen. Ezért elhatároztuk, hogy a továbbiakban nem ragaszkodunk a téma szerinti megbeszélésekhez, inkább egymástól függetlenül elemezzük a műveket — ezt kérték a hallgatók — s legfeljebb, ha marad még idő, akkor beszélgettünk róluk az elemzés alapján egy tágabb gondolat jegyében.

Így is történt. Legközelebb felére csökkent a résztvevők száma. Harmincötből tizenheten maradtak, de a továbbiak során ez a létszám nagyjából állandósult. Egyébként ez a második foglalkozás sikerült véleményem szerint a legjobban. Thomas Mann Mario és a varázslójáról, Móricz Rokonok című művéről beszélünk, s a külön elemzések után összekapcsoltuk a kettőt e gondolat jegyében: mit látott a világból 1929-ben ez a két író egymástól távol, azonos korban? Az elemzésben majdnem mindenki részt vett, igazi közös munkával alakult ki az eredmény, mégis azt kérték a hallgatók, hogy legközelebb ne csupán egy-egy művel foglalkozzunk, mert ezek egy-egy érettségi tételnek legfeljebb csak a negyedét alkotják: haladjunk inkább tételek szerint tovább, és két-két egymáshoz közelálló tételről beszéljünk egy alkalommal. Ennek az óhajnak a teljesítése megint zsúfoltságot eredményezett, főleg mert költőkről szóló tételeket vettünk, s költőről véleményt formálni sokkal nehezebb, mint prózáiról. Ezért kialakítottuk azt a szokást, hogy a programszerű kötött foglalkozás után, aki akart, ottmaradhatott szabad beszélgetésre, s ekkor a tételben szereplő költőtől verseket olvastunk fel és vitatkoztunk róluk. Az időből ugyan nem futottunk ki többé, viszont nem maradt elég idő a közös elemzésre, és senki sem szólt hozzá, csak jegyzetelt. Emiatt rábeszéltem a résztvevőket, hogy foglalkozzunk csak egy tétellel alaposan, azzal többre megyünk, mintha kettőn átrohannánk, hiszen teljességre úgyszem tőrekedhetünk. Így is történt, és úgy érzem, nem volt helytelen ez a döntésünk.

Ezt az egy esetet leszámítva, mindig mi alkalmazkodunk az igazgatónak, a magyar szakos tanároknak és végül a klubtársak igényeihez. A foglalkozások vázlatát rendszeresen megbeszéltem kollégáimmal, hiszen a kívülálló sokszor tárgyilagosabban látja a kérdéseket. Szeretem ezt a munkát és nagyon szeretném jól végezni.

Tóth Imréné

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
28. sz. kerületi könyvtárának munkatársa

Egy könyvtár harminc éve

A közelmúltban a kezünkbe került a BESZKÁRT Közművelődési Egyesületének 1936. évi beszámolója, amely részletesen ismerteti az egyesület könyvtárának 1936. évi eredményeit. Úgy érezzük, nem éreztelen szembe állítani egymással az 1936-os könyvtár jelentését és az annak nyomdokába lépett Közlekedési és Szállítási Szakszervezet II. sz. körzeti könyvtárának 1966-os adatait.

Harminc esztendő nem kis idő egy könyvtár életében, különösen akkor nem az, ha figyelembe vesszük azokat a változásokat, amelyeket az elmúlt 22 évben végbe mentek. Mi sem mutatja ezt jobban, minthogy az 1936-os könyvtár 1210 pengőt fordított könyvbeszerzésre, mi pedig az elmúlt évben 128 191 forintért vásárolhattunk 5240 kötet könyvet, ami több mint az akkori könyvtár teljes állománya volt. Ezek után nem meglepő tehát az sem, hogy a könyvtár 30 évvel ezelőtti forgalmi adatai is messze elmaradnak a maiaktól.

Mielőtt a BESZKÁRT Közművelődési Egyesület jelentésének néhány részletét közölnénk, el kell mondanunk, hogy 1936-ban csak egy könyvtár működött, ma pedig könyvtárunknak csak a Fővárosi Villamosvasút telephelyein 23 letéti könyvtára, illetve könyvkölcsönző helye van.

Nézzük az 1936. évi jelentés adatait.

„Könyvtárunk állománya és forgalma az 1936. évben a következő volt: olvasóink száma: 1542; könyvtárunk állománya: 4102 kötet; könyvtárunk összforgalma az 1936. évben 26 783 kötetet tett ki.”

Következzenek itt összehasonlítással a körzeti könyvtár 1966. évi eredményei: olvasóink száma: 3539; könyvtárunk állománya: 66 914 kötet; a kölcsönzött könyvek száma: 117 195 kötet.

Ezek a számok önmagukért beszélnek, nem szükséges kommentárt fűzni hozzájuk. Nagyon érdekes volna az akkori állományt tartalmi szempontok szerint is megvizsgálni, de sajnos ez lehetetlen, mert a leltárkönyv már nincs meg.

Nem minden változott azonban kedvezően az idő múlásával. Mi az, ami nem? Ennek megvilágítására álljon itt az 1936-os jelentés egy részlete:

„A könyvtár hetenként háromszor: kedd, csütörtök és szombat du. 5—7 óráig áll tagjaink rendelkezésére.

Főkönyvtáros: Kornél József, könyvtárosok: Czinner Ferenc, Kornél Sándor, Szikra Béla.”

Hát igen. Négy könyvtáros látta el az 1936-os kis könyvtár adta feladatokat és ma, a megnövekedett igények mellett, a kiterjedt letéti hálózat irányítását, a vállalati műszaki könyvtár feladatait és a helyi kölcsönzést is csak három könyvtáros látja el.

Nánási Tibor—Winkelbauer Pál
a Közlekedési és Szállítási Dolgozók
Szakszervezete II. sz. körzeti könyvtárának
könyvtárosai

Vándorkönyvtár a honismereti kiránduláson

Honismereti szakkörünk a Vásárosnaményi Járási Művelődési Házban működik. Sokirányú munkájából most csak a helyi és környékbeli történelmi és irodalmi múlt feltárását szolgáló kirándulásokról és az azokhoz kapcsolódó könyvtári munkáról kívánok tájékoztatást adni.

A honismereti szakkör évente három helytörténeti kirándulást szervez. 1965-ben a Rákóczi emlékek nyomait kerestük Vaján, majd az avarkori cserépegető kemence várossal ismerkedtünk meg Beregsurányban. 1966-ban az eltelt 600 év nyomait kutattuk községünkben, ez évben pedig a hazafiasságra való nevelés jegyében környékünk történelmi és irodalmi múltjával ismerkedtünk szervezett kirándulás keretében. A kiránduláson a járási könyvtár is segítette ismeretszerző munkánkat az alábbi módon:

Kirándulás közben nemcsak beszélünk egy-egy meglátogatott helység történelmi, irodalomtörténeti nevezetességéről vagy a megtekintett műemlékekről, hanem a járási könyvtár jelenlevő munkatársa a vonatkozó irodalomról is tájékoztatást nyújtott. Így Tarpa főterén Esze Tamás szobránál ismertette Esze Tamás történetész Tarpa és Esze Tamás c. művét, majd a temetőben Bajcsy-Zsilinszky Endre sírja mellett Dernői Kocsis László: Bajcsy-Zsilinszky című könyvét. Mindkettőt a legméltóbb helyen és alkalommal ajánlotta olvasásra. Az autóbuszban pedig, ahol a látottakról és hallottakról — útközben — vetélkedőt is rendeztünk, a járási könyvtár alkalmi letéti könyvtára várt bennünket. A néprajz addig hallott témáit, a Rákóczi-kor levegőjét és a fasizmus elleni ellenállási mozgalom irodalmi és dokumentum anyagát tükröző könyvek, forrásmunkák sorakoztak az ülésen szinte hívogatóan kínálva magukat olvasásra. Néhány ismertető szó, s máris újabb olvasókkal gazdagodott a könyvtár. Mondanom sem kell, hogy legnagyobb sikere a két ismertett műnek volt. Ugyanígy Szatmárcsekén Kölcsey, Tiszacsécsén Móricz Zsigmond könyveire irányult a figyelem, Tiszabecs, a Rákóczi szabadságharc első győztes csatájának színhelye Jókai Szeretve mind a vérpadig c. könyvére emlékeztette a résztvevőket. És így ment ez végig az úton. A könyvtáros nemcsak elrakhatta olvasójegyeit, a kartonokat, mert könyv bizony nem maradt nála, pedig állománya az induláskor 100 darab volt.

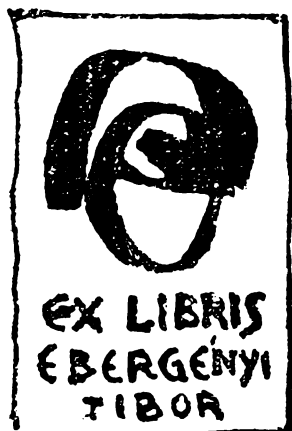
Azóta már utólagos statisztikát is készítettem a könyvtárban. Az úton beiratkozott olvasók mind vittek már a könyvtárból kétszer vagy háromszor is újabb könyveket. A kölcsönzők 80%-a a kiránduláson megismert témával foglalkozik tovább. A kísérlet sikerült. Ezért újabban a kulturális jellegű kirándulásokra a honismereti szakkör programot dolgoz ki, a járási könyvtár pedig könyveket ad.

Mi, a honismereti szakkör tagjai szívesen dolgozunk együtt a járási könyvtárral, mert segít jobban megismerni szülőföldünket.

Dr. Gyarmathy Zsigmond
a honismereti szakkör vezetője,
Vásárosnamény

A Pest megyei Könyvtáros ez évi 3. számában elemzés foglalkozik a főhivatású könyvtárossal dolgozó könyvtárak kölcsönzési (nyitvatartási) idejével. Ez az összefoglalás néhány megdöbbentő adatot is közöl. Így például azt, hogy vannak könyvtárak, amelyek csupán heti 20—21—22 órában kölcsönöznek, sőt, 4 járási és 16 önálló községi könyvtár csak heti négy napon, további 1 járási és 4 önálló községi könyvtár pedig csupán heti 3 napon van nyitva. Azaz még fele munkaidejükben sem állanak a közönség szolgálatára. Több községben péntektől keddig zárva van a könyvtár!

Nem értjük, miért véli indokoltnak a megyei könyvtár azt, hogy az egyégesen bevezetett hétfői kölcsönzési szüneten kívül még a hét másik napján is szünnapot tartsanak a könyvtárak? A tarthatatlan állapot megszüntetése érdekében a megyei könyvtári irányításnak jóval erélyesebb és határozottabb álláspontot kell elfoglalnia, mint ebben a közleményben teszi!

Az Országos Mezőgazdasági Kiállítás klubkönyvtár pavilonja a könyvtárosok körében is jó fogadtatásra talált. Ezt bizonyítja, hogy a pavilonba látogató, több mint százezer érdeklődő körében szép számmal voltak megyei, járási, községi könyvtárosok. Alig találok olyan megyei könyvtárat, ahonnan valaki ne fordult volna meg a pavilonban. Több járási, városi könyvtár — például a kiskunhalasi, komáromi — munkatársai csoportosan látogattak el a klubkönyvtárba. Örvendetes, hogy a szakszervezeti könyvtárosok érdeklődését is felkeltette a pavilon, amelyet Pest és Hajdú megye szakszervezeti könyvtárosai csoportosan látogattak meg.

Mi volt a könyvtárosok véleménye a kiállításról? A kiállítás általános fogadtatását jól tükrözi a Borsod megyéből érkezett több mint 20 könyvtáros és népművelő megjegyzése a vendégkönyvben.

„A klubkönyvtár pavilon sok jó ötletet ad a népművelési munka tárgyi feltételeinek biztosításához”.

A könyvtárosok is érdeklődéssel figyelték a klub és a könyvtár szoros összetartozásának bemutatását, amely nemcsak az intézmény építészeti kialakítására, hanem a működtetésre is kiterjedt. A kiskunhalasiak elismeréssel szóltak arról, hogy a tervezők a klubkönyvtárban is gondoltak gyermekkönyvtári rész kialakítására. A kiállított bútorok célszerűségét illetően a vélemények megoszlottak. Jónak tartottak például a táska- és folyóirattartó állványt, a diafilm tároló szekrényt, egyöntetű volt a vélemény: ügyes megoldású a kis kamara kiállítás megrendezésének lehetőségét biztosító könyvszekrény ajtó is. A Közlekedési Szakszervezet könyvtárosai a könyvespolcok magas lábára, a kölcsönző asztal kiképzésére vonatkozóan tettek megjegyzéseket, észrevételeiket a bútorok tervezői feltétlenül jól tudják majd hasznosítani. A kiállítás jelentőségét bizonyítja a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatójának a vendégkönyvben olvasható bejegyzése:

„...Itt tudtam meg, mennyi kitűnő felszerelés kapható a könyvtárak részére. Jó gondolat volt ez a kiállítás.”

Több községi tanácselnök — köztük Nánai László Harta községből — érdeklődéssel olvasta, hogy az országban évente több mint 7 millió forintot fordítanak helyi erőforrásból könyvbeszerzésre.

Hét országból keresték fel a kiállítást, valamennyi külföldi elismerését fejezte ki. Tetszetek a bútorok a pavilonba látogató szovjet könyvtári bútortervezőnek is.

A kiállítás 24 napos nyitvatartás után bezárta kapuit. A klubkönyvtári pavilon a 330 000 m²-en megrendezett Országos Mezőgazdasági Kiállításnak és Vásárnak üde színtöltője volt. Ezt értékelte a bíráló bizottság is, amikor a pavilont *aranyéremmel* jutalmazta.

Az igazi hasznot azonban az jelenti, ha egyre több helyen hozzák létre a klub és a könyvtár tevékenységét összekapcsoló intézményt: a klubkönyvtárat.

Kormos Sándor

Magyar könyvtárosok Bulgáriában

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének és a Bolgár Könyvtári Dolgozók Szervezetének rendezésében szeptember 14. és 24. között 17 tagú könyvtáros csoport látogatott el Bulgáriába. A küldöttség a májusban hazánkban járt bolgár könyvtárosok látogatását viszonzta.

A tanulmányút résztvevői három napot Szófiában, két napot Veliko-Tarnovóban és három napot Várnában töltöttek. Szófiában megtekintették a Nemzeti Könyvtárat és az Egyetemi Könyvtárat, Veliko-Tarnovóban a városi, Várnában a megyei és Várna közelében egy falusi könyvtárat, „csitalistét”. A Nemzeti Könyvtárban rendezett fogadáson találkoztak a bolgár könyvtári élet vezetőivel, s egy tájékoztató előadás keretében összefoglaló áttekintést kaptak a bolgár könyvtárügyről. A szakmai programot gazdag kulturális program egészítette ki. A csoport tagjai megtekintették mindhárom város műemlékeit, múzeumait, Várnában operaelőadást hallgattak s egy-egy napos autóbussz kirándulás keretében ellátogattak a rilai kolostorba, a tengerparton pedig Neszebar múzeum-városba.

A bolgár könyvtárosok szíves vendégszeretettel fogadták magyar kartársaikat. A kitűnő szervezésen, a gondos és körültekintő vezetésen és kényelmes ellátáson kívül a küldöttség tagjaira a legmélyebb benyomást az a meleg, baráti szeretet gyakorolta, amellyel a bolgár kartársak magyar vendégeiket körülvették.

S o m k u t i G a b r i e l l a

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ezévi 3. száma közli Szilágyi János írását a munkásság két világháború közötti irodalmi olvasmányairól. Ez ideig kevés tanulmány foglalkozott a két világháború közötti magyar társadalom olvasási kultúrájának alakulásával, éppen ezért nagyon fontosak Szilágyi János adatai. A szerző néhány korabeli felmérés alapján vizsgálja a munkássztály olvasási tevékenységének alakulását.

Demjén Attila rajza

Magyar

Egyik, kulturális hagyományairól nevezetes városunkban a megyei művelődésügyi osztály irányításával együttes elhelyezésű, egyidőben rendezett tanfolyamokon vettek részt a népművelők és a könyvtárosok. A célszerűség kedvéért egy konyhán és étteremben történt meg a hallgatók étkeztetése is.

Igen ám, de a tanfolyamok költségei a különböző intézmények költségvetésében különböző normák alapján voltak előirányozva. A megyei könyvtárnál 11 Ft volt egy fő napi étkezési költsége, a Népművelési Intézet költségvetésében 18 Ft, a megyei művelődési házában pedig, amely szakszervezeti intézmény, 31 Ft. Így az a veszély fenyegetett, hogy a könyvtárosok föleszik a népművelők többletadagját. Végül is a következőképpen oldották meg a nem kis problémát: a konyha főzze ugyanazt az ebédet mindkét társaságnak, de a jobb kosztra jogosultaknak több húst, továbbá süteményt és gyümölcsöt is adjon. S hogy ne szúrjon ez szemet, elkülönítették az étkezési időt. Kiírták az étterem ajtajára az alábbi szöveget:

Étkezési idő könyvtárosoknak 12—12³⁰ óráig, népművelőknek (mindenki, aki nem könyvtáros) 12³⁰—13 óráig. (Így!)

A tanfolyam lefolyt, a résztvevők nem ettek át egymás normájába.

Mi viszont most már értjük, miért mondják azon a művelődésügyi osztályon, hogy a könyvtárügy kilóg a népművelésből!

Augusztus 27-én, rövid szenvedés után elhunyt Hódmezővásárhely legidősebb munkáskönyvtárosa, aki 1945-ig mint építőmunkás kétkezi munkája mellett végzett könyvtárosi teendőket a vásárhelyi Munkásotthonban. A felszabadulás után a vásárhelyi városi könyvtár vezetője, 1952-ben — a megyei könyvtár megalakulásakor — a könyvtár olvasószolgálati csoportvezetője lett:

BODROGI JÁNOS
(1891—1967)

1958. évi nyugdíjazását követően szinte haláláig az egyik városi fiókkönyvtár vezetője volt. Életeleme a dal és a könyv volt. Szerette az embereket, és őt is szerették Vásárhely könyvtári olvasói. A „néprajz-”

domány szögény embőrének”, Kiss Lajosnak szavai jutnak eszünkbe, amikor kegyelettel elbúcsú-zunk tőle: „Minden vásárhelyi ember kisgyermek korában ember szívja magába annak a földnek soha el nem múlt szagát, melyhez anynyira ragaszkodik, melybe minden erejét, verejtékét beledolgozza, mely eltartja, s utoljára is ad csendes nyugóhelyet elfáradt, kihült testének.” (T. J.)

Hírek

KIVÁLÓ IFJÚSÁGI KLUB pályázatot hirdet ez idén is a Művelődésügyi Minisztérium és a KISZ. Az első ízben 1966—67-ben meghirdetett pályázat iránt széles körű érdeklődés nyilvánult meg országszerte a fiatalok részéről. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a pályázaton részt vevő klubokban szervezettebbé, színesebbé, tartalmasabbá vált az élet. Ezzel a pályázat lehetőséget teremtett a rohamosan fejlődő ifjúsági klubmozgalom további kibontakoztatásához. A „Kiváló ifjúsági klub” cím elnyeréséért indított pályázaton részt vehet minden ifjúsági klub, amely valamilyen művelődési intézmény — köztük könyvtár, klubkönyvtár — keretében működik.

A **KAPOSVÁRI** Megyei Könyvtárban 200 résztvevővel megindult a Latinka Sándor szabadegyetem világirodalmi tagozatának második évfolyama. A könyvtár tájékoztató részlege ajánlójegyzéket szerkesztett a szabadegyetem öt tagozatának előadásaihoz. (K. B.)

A **BETEGEK RÉSZÉRE** 1500 kötetes könyvtárat létesített április közepén a Kaposvári Városi Könyvtár a megyei kórházban. A hetenként két alkalommal, 6—6 órában kölcsönző könyvtárat október 1-ig 3221 beteg vette igénybe és 6312 kötetet kölcsönzött. (B. Gy.)

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI ajánlójegyzéket állított össze a Kaposvári Megyei Könyvtár tájékoztató részlege az MSZMP Somogy megyei Bizottságának a pártpropagandisták folyamatos tájékoztatását szolgáló időszakos tájékoztatójához. (K. B.)

KAPOSVÁROTT, a Ságvári Endre utcában új klubkönyvtárat avatott fel a városi tanács elnöke, Rostás Károly. Az avatási ünnepségen a városnegyed lakossága nagy számban vett részt, s hallgatta meg Sipos Gyula költőt és Szentiványi Kálmán író-t. A könyvtárba, melynek be- rendezése a könyvanyagon kívül körülbelül 80 ezer forintba került, alig egy hónap alatt csaknem 400 olvasó iratkozott be. Naponta 35—40 ember látogatja a klubot, ahol televízió, több társasjáték és 40 féle újság és folyóirat áll az olvasók rendelkezésére. (B. Gy.)

KÉT HOLLAND KÖNYVTÁROS, L. Popma és J. Meyer látogatást tett a Kaposvári Megyei Könyvtárban, valamint a Marcali és a Fonyódi Járási Könyvtárban. (K. B.)

A **DER BIBLIOTHEKARNAK**, az NDK könyvtárügyi folyóiratának szeptemberi száma közli Kellner Bernát „A magyar közművelődési könyvtárak néhány olvasószervezési módszere” című tanulmányát.

TÁJÉKOZTATÓ

AZ „ÚJ KÖNYVEK” HASZNÁRÓL

Mai közművelődési könyvtári hálózatunk kialakulásának első éveiben, a körzeti könyvtárak korszakában a könyvtárak nem foglalkoztak állománygyarapítással. A könyvek beszerzését, feldolgozását és a könyvtárakba való szétküldését központi-
lag, a Népkönyvtári Központban végezték. A könyvtárosok sem a vásárlásnál, sem a könyvek elosztásánál nem érvényesíthették a helyi szempontokat és igényeket, és ma már csak humoros emlékeit mesélgetik annak a korszaknak, amikor az „eszi, nem eszi, nem kap mást” elvére emlékeztetően több száz példányban érkeztek a hegyes-dombos bányavidékek könyvtáraiba a gyapot- és a rizstermesztés szakkönyvei.

Fordulópontot jelentett az 1952-es év második fele, amikor a megyei és járási könyvtárak megalakulása után az állománygyarapítás is a könyvtárak feladatává vált, és ennek segítésére életre hívták az Állami Könyvterjesztő Vállalat Könyvtár-
ellátó Osztályát. Ez a rendelőljegyzékekkel együtt tájékoztatót is küldött a megjelent könyvekről.

1959-ben kezdődött az állománygyarapítás határozottabb, a könyvtárak jellegéhez és érdekéhez jobban igazodó, differenciáltabb irányítása és befolyásolása. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ ekkor jelentette meg a falusi könyvtárak 1. sz. törzsanyagjegyzékét, amelyet később pótfüzetekkel is kiegészített, majd 1962-ben az önálló szakszervezeti könyvtárak részére készített hasonló *Címjegyzék*-et, 1963-ban pedig kiadta a falusi könyvtárak állománygyarapítását segítő, 1200 címet tartalmazó *Összesített jegyzék*-et is. Hogy a kevés pénzzel rendelkező könyvtárak a megjelenő új könyvekből először a törzsanyaghoz tartozó műveket vásárolják, a címjegyzékek kiadásától kezdve a Könyvtártudományi és Módszertani Központ közreműködésével az AKV tájékoztató- és rendelőljegyzékein is megfelelő jellel látták el a könyveket.

De ez a módszer is csak áthidaló megoldás volt. A betűjelekkel nem lehetett megoldani a sokféle és különböző típusú közművelődési könyvtárak igényének a kielégítését, a mű tartalmára, értékére, könyvtári használhatóságára stb. is kiterjedő tájékoztatást. Ennek a feladatnak a megoldására vállalkozott a Könyvtártudományi és Módszertani Központ irodalompropaganda csoportja az *Új Könyvek* szerkesztésével.

Az 1964 októberében indult kiadvány jellegében kéthetenként megjelenő folyóirat, lényegét tekintve pedig a közművelődési és a középiskolai könyvtárak állománygyarapítási tanácsadója. Szerkesztője a Könyvtártudományi és Módszertani Központ irodalompropaganda csoportja, kiadója pedig az Állami Könyvterjesztő Vállalat Könyvtár-ellátó Osztálya. Megjelenésének időpontja megegyezik a rendelőljegyzékével, és az azokon szereplő könyveket velük azonos sorrendben ismerteti. A szöveges értékelés mellett betűjelekkel is minősíti a könyveket. Az irodalmárokból és könyvtárosokból álló kb. 120 tagú recenzíós gárda az öttagú szerkesztő bizottság irányításával a könyvek megjelenése előtt, már a nyomdai levonatok alapján megírja az ismeretések nagyrészét, így a folyóirat kézírata a könyvek megjelenésével egy időben elkészül, és egy héttel később már postázható az előfizetőknek. Az előfizetők listáján jelenleg 3565 könyvtár szerepel.

Az Új Könyvek nem kritikai fórum, hanem állománygyarapítási tanácsadó. A könyvtárosok tájékoztatása szempontjából azonban mégis sokkal nagyobb a kritikai jelentősége, mint a folyóiratokban megjelent ismertetéseknek, és nem túlzunk akkor sem, ha azt állítjuk, hogy a könyvek vásárlására sokkal nagyobb hatással van, mint az egyéb sajtótermékekben megjelenő bírálatok együttevén. Ez részben azzal magyarázható, hogy míg folyóirataink és napilapjaink a megjelent könyveknek csak egy töredékéről közölnek ismertetést, és legtöbbször azt is hosszú hónapokkal a könyv megjelenése után, addig az Új Könyvek — csaknem a megjelenéssel egy időben — minden megjelent könyvet bemutat. Néhány számszerű adat ennek érzékel-
tetésére:

Az Új Könyvekben

1964 utolsó 3 hónapjában	458
1965-ben	2074
1966-ban	2172
1967-ben (augusztusig)	1216
összesen	5920

műről jelent meg ismertetés.

Ehhez viszonyítva elenyészően csekély azoknak a bírálatoknak a száma, amelyek irodalmi folyóiratainkban megjelentek, hiszen pl. 1965-ben a Kortársban csak 58, az Új Írásban pedig 52 műről jelent meg bírálat. E tény nagymértékben emeli az Új Könyvek jelentőségét azért is, mert élő írónk kritika nélkül maradt alkotásainak később is kizárólag az Új Könyvek lapjain található némi visszhangját a könyvtáros.

A folyóirat három fejezetre oszlik. Az elsőben a törzsanyagba sorolt, a másodikban a beszerzésre javasolt, a harmadikban pedig az egyéb megjelent kiadványok szerepelnek. Az ismertetések is három részre tagolódnak. a) Rövid tájékoztatást adnak az írókról, b) meghatározzák a mű témáját, rövid tartalmi és formai elemzést adnak és c) könyvtári szempontból értékelik a műveket.

Amint ez az első számtól kezdve nyomon követhető, a folyóirat szerkesztőit a tárgyilagosságra való törekvés vezeti. Az ismertetések általában határozott állásfoglalást tükröznek, de ugyanakkor az értékelésekben nem érvényesülnek az egyéb folyóiratok bírálaiban gyakorta tapasztalható elfogultságok, a sokszor irodalmon kívüli forrásokból eredő indulatok. A recenziók — ritka kivételtől eltekintve — az irodalomtörténetileg még nem értékelt, kritikai visszhanggal még nem rendelkező mai művek ismertetéseiben is következetesen alkalmazzák az esztétikai értékrend mércéjét. Azt, hogy néha vitatható az értékelés, természetesen kell tartanunk különösen, ha arra gondolunk, hogy egyes művekről mennyire ellentézes vélemények jelennek meg másutt.

Az írásbeli értékelés mellett állásfoglalást jelent önmagában az is, hogy a három csoport (törzsanyag, beszerzésre javasolt és egyéb kiadványok) közül melyikbe sorolja be a könyvet a szerkesztőség és az is, hogy milyen könyvtártípusokba javasolja a beszerzését. Ezen a téren jól érzékelhető az a törekvés, hogy a törzsanyagba való besorolásnál a különböző nagyságú és típusú könyvtárak szükségletei és sajátos szempontjai megfelelően érvényesüljenek, és minden könyvtártípusban csak az elsőrendűen fontos, értékes vagy politikailag időszerű művek kerüljenek a törzsanyagba, a művészi értékkel nem rendelkező, szórakoztatóipari terméknek tekinthető olvasmányok viszont még a javasolt könyvek csoportjában se szerepeljenek.

A könyvtárosok szempontjából — az egyéb folyóiratokban megjelenő bírálatokkal és recenziókkal szemben — nagy előnyük az Új Könyvek ismertetéseinek a művek könyvtári értékelése, a tájékoztatás arról, hogy milyen funkciója van a könyvnek egy bizonyos könyvtártípusban (kézikönyv, olvasótermi, kölcsönzési stb. anyag), eszmei és művészi értékéből következően milyen társadalmi haszna, nevelői hatása lehet, és formailag alkalmas-e könyvtári használatra. Ezek vizsgálata alapján adja meg a könyvtáraknak a beszerzési tanácsot, és azt a tájékoztatást, hogy milyen sikerre számíthat egy-egy könyv, milyen olvasóknak vagy olvasórétegeknek kell, vagy érdemes ajánlani.

Amint az eddigiekből is kiviláglik, az Új Könyvek kiadása valóban korszakos változást jelentett a közművelődési könyvtárak állománygyarapítási munkájának segítésében és irányításában. És emellett a könyvtári munka egyéb területeinek: a feldolgozó, a bibliográfiai, a tájékoztató munkának is hasznos segédeszközévé vált. Ilyen fajta felhasználását nagymértékben megkönnyíti az évfolyamokról készülő szak- és betűrendes mutató.

Mindez azt igazolja, hogy a szerkesztés helyes elvek és célok alapján indult, és ezeket az alapvetés éveiben általában gyakorlatilag is sikerült megvalósítani. A helyes alapvetés után azonban keresni kell a továbbfejlődés lehetőségeit, a helyel-közzel tapasztalható kisebb-nagyobb hibák megszüntetését, s ezt a feladatot a szerkesztőségnek és a könyvtárosoknak közösen kell megoldaniok. Ennek érdekében kértünk véleményt az eddigi tapasztalatokról, a jövő terveiről és lehetőségeiről a szerkesztőség képviselőjétől és néhány olyan könyvtárostól, aki gyakorlati munkájában évek óta használja a folyóiratot.

A szerkesztőség képviseletében Ónódy Miklós felelős szerkesztőtől kérdeztük:

— Milyen tapasztalatai vannak a szerkesztőségnek a folyóirat használatáról?

— *Kiadványunkat, mint állománygyarapítási tanácsadót kis és nagy könyvtárakban egyaránt rendszeresen felhasználják, és jelöléseinket a rendelé-*

seknél figyelembe veszik. Erre talán a legjobb példa az, hogy az új magyar líra köteteinek vásárlása az Új Könyvek megjelenése óta megkétszereződött, egyes esetekben a háromszorosára is emelkedett. A törzsanyagnak jelölt művek vásárlása két-háromszorososa a javasoltakénak. Számokat egyelőre nem tudok mondani, de az utolsó három év adatairól most készül az AKV-nál részletes statisztikai feldolgozás. Ha majd ezt összehasonlítjuk az előző három év adataival, akkor világosan fogjuk látni az Új Könyvek eredményeit az állománygyarapításban.

— A szerkesztőség bizonyára rendelkezik értesülésekkel arról is, hogy mire nem használják a könyvtárosok a kiadványt?

— Először: alig-alig hasznosítják a propaganda-munkában. Az utóbbi időben megnéztem jónéhány annotált ajánló bibliográfiát. Nem az Új Könyvek annotációit vették elő készítésüknél, hanem újra „izzadták” azokat, és színvonalonban el sem érték az Új Könyvekben közöltékét. Pedig nem tekintjük kizárólagos szellemi tulajdonunknak az ismertetéseket, ellenkezőleg, szeretnénk, ha minél többször felhasználnák őket az irodalompropaganda minden területén. Másodszor: alig használják az Új Könyveket a tájékoztatás eszközeként, pedig már mostanáig több mint ötezer magyar nyelvű kiadványt dolgoztunk fel, s megjelentek a betű- és szakrendi mutatók is. Azt hiszem, szerénytelenség nélkül mondhatom: a kereskedelmi forgalomba került könyvekről átfogóbb és részletesebb feltárás az Új Könyvekénél egyelőre nincs.

Nézzük meg a „másik oldal” véleményét is. Mit mondanak a könyvtárosok a kiadvány használatáról és használhatóságáról, valamint a használat közben szerzett tapasztalatokról.

Balogh Ferencné, a Balatonalmádi Járási Könyvtár igazgatója:

— Az Új Könyvek hasznos és nélkülözhetetlen segédeszközünk. Nemcsak a könyvek beszerzésénél segít, hanem az íróra, az író más műveire vonatkozó adataival, megállapításaival a tájékoztató munkának és a könyvtárosok és olvasók ismeretszerzésének is hasznos eszköze. A községekben ezenkívül felhívja a figyelmet valamennyi megjelenő könyvre. Ezzel segítséget nyújt a magán könyvvásárlónak is, és a könyvtárközi kölcsönzést is fellendítheti. Sokat segít — különösen községi könyvtárakban — az idegen írók nevének helyes kiejtésében.

— Kritikai szemlélete, törzsanyagba való sorolása lehetne még határozottabb. Időnként nem látom indokoltnak bizonyos mű vagy az adott kiadás beszerzését. Jó lenne, ha az éves mutató és a kötéstábla nem késne annyit, és a szállítás során a szakmutató sem veszne el kézen-közön.

— A községi könyvtárosok, sajnos, még nem használják olyan sokoldalúan, ahogy lehetne, bár igyekszünk rá felhívni a figyelmüket és bemutatni, hogy mi-mindenre jó. Saját vásárlásaikat bejelöltetjük, ezzel — elnézést a nagyképű kifejezésért — újdonságkatalógus funkcióját töltheti be. Szeretnénk, ha csak egyoldalasan nyomnák, mert szétszedhetően, albumba ragasztva hasznos katalógustípus lehetne a felnőtt- és a gyermekkönyvtárakban egyaránt.

Gévai Ágnes, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár olvasószolgálati csoportjának vezetője:

— Az az igazság, hogy gyakran bíráljuk az Új Könyvek egy-egy ismertetését, néha vitatjuk ítéleteit pl. azzal kapcsolatosan, hogy mit ítél gyermekkönyvnek vagy gyermekkönyvtárba is beszerezhetőnek, de bírálataink is csak megerősítik, hogy használjuk, sőt sok mindenre használjuk. Szívesen járattánk annyi példányban, hogy mind a gyermekkönyvtáros, mind a kölcsönzők és a tájékoztatók kezeiügyében legyen.

— Használatának minden módját nehéz lenne felsorolni. Ezért csak néhány példát: kielégítő annotációi hozzájárulnak, hogy az olvasószolgálat munkatársai is javaslatokat tegyenek a beszerzéshez. A gyermek-, a kölcsönző és a tájékoztató könyvtárosok tevékeny részvétele a könyvrendelésben az Új Könyvek léte óta valósult meg. Nagyobb közművelődési könyvtárakban nehéz az olvasószolgálat munkatársainak „naprakész” könyvismerettel rendelkezniök. A megyei vagy a nagyobb városi könyvtár szakkönyvtári és tudományos könyvtári feladatokat is kénytelen vállalni. Lassan már nem lesz olyan szakterület, amit mellőzhetnénk. Arra viszont nincs mód, hogy a könyvtár teljes mértékig

szakosíthassa dolgozóit. Tájékoztatóunkat nagymértékben segíti, s azt is mondhatnám, hogy gyakorlatilag legjobban segíti az Új Könyvek. Az olvasótermi könyvtáros is sok gyorstájékoztatót végez a kiadvány segítségével. Közelebb van, mint a katalógus, könnyebb elérnie, és szívesebben használja, mint a Magyar Nemzeti Bibliográfiát. A szak- és a betűrendes mutató fontos tájékoztatósi segédeszközzé avatja. Sokszor fordulunk az idegen szavak kiejtési mutatójához is, amely különösen az új, eddig nem ismert írónál és a nagy világnyelveken kívüli nyelven író szerzőknél lényeges és pótolhatatlan. A kortárs írókról szóló kis bevezető szintén nagyon hasznos, a tájékoztatósi munkában gyakran az egyetlen segítség. Örömmel fogadtuk a 15. számtól bevezetett előzetes tájékoztatót a kiadói tervekről. A 17. szám új folyóiratokra hívta fel a figyelmet. Mi nem szerkesztünk tárgyszókat, mégis gyakran eligazít bennünket bizonyos kérdések megoldásánál a gyors tájékoztatóban a tárgyszavazás, mert könnyebb, mint ETO-számot olvasni és gyorsabb, mint az egész annotációt végigböngészni.

Onika Olga, a Veszprémi Megyei Könyvtár feldolgozó csoportjának vezetője:

— Az Új Könyveket én elsősorban az állománygyarapító munkához és a könyvek feldolgozásához használom. Hasznos és jó állománygyarapító segédeszköznek tartom. Külön kiemelném a teljességre törekvést, azt, hogy a könyvtári forgalomban megjelenő könyveken kívül felvesz olyanokat is, mint pl. a Népművelési Propaganda Iroda, a múzeumok stb. kiadványai. Ki lehetne terjeszteni még a tájékoztatót a saját terjesztő apparátussal rendelkező kiadókra is, pl. a Statisztikai Kiadóra.

— A recenziók kevés kivételtől eltekintve jók, egyes esetekben azonban zavar a túl szubjektív vélemény vagy a fogalmazás pongyolasága, amely néha félreértésekre is alkalmat ad. Hármastagolása indokolt, az egyes művek jelölése is megfelelő. Csak a gyermekkönyvtárakba jelölt művek okoznak időnként problémát. Lényegesen bővül az Új Könyvek tanácsadó szerepe a „Kiadóink tervezik” c. fejezettel, ha ezt a jövőben következetesen közlik és valóban a legfontosabb művekről, kézikönyvekről tájékoztatnak.

— A feldolgozó munkához nyújtott segítségét is értékeljük, hiszen címléírásai, szákszámjai általában pontosak, s ezzel támogatást ad a nyomtatott katalóguslapok korrigálásához. Különösen fontos ez ott, ahol nincs gyakorlott feldolgozó, ugyanis sajnálatos tény, hogy a központi feldolgozás hibás, következtelen, a lapokon nagyon sok a sajtóhiba, amelyet a könyvtárosoknak kell javítaniuk. A katalógus szerkesztésével kapcsolatos javaslatai is átgondoltak és a gyakorlatban jól hasznosíthatók. A tárgyszavak következetlenségeiből úgy látom, hogy megoldatlanok a tárgyszavazás elvi kérdései: specifikum, rendszerezés, utalás, hivatkozás stb. A könyvtárosok zöme sincs ezzel tisztában, ezért jó lenne, ha az Új Könyvek tárgyszavazási rendszeréről részletesebb tájékoztatót adnának. A folyóiratnak nagy lehetőségei vannak az olvasószolgálati munkában és a közvetlen tájékoztatásban is.

Tóth Dezső, a Pápai Járási Könyvtár módszertani csoportvezetője:

— Az Új Könyvek a könyvtárosok fontos segítője az irodalomban történő tájékozódásban és az olvasók tájékoztatásában. Éppen ezért érthetetlen számomra, hogy egyes községi könyvtárosok milyen felelőtlenül kezelik. Járási könyvtárunk nagy anyagi áldozatot hoz azért, hogy a legkisebb községi könyvtárban is megtalálható legyen. De hiábavalóan, ha néhány könyvtáros hanyagsága miatt az érdeklődő olvasók, de maguk a könyvtárosok sem juthatnak hozzá. Példa erre, hogy az 1966-os évfolyamot 42 könyvtárból csak 16 tudta kötetésre hiánytalanul beküldeni.

Szakács Rudolfné, a Várpalotai Városi Könyvtár munkatársa:

— Már el sem tudnám képzelni munkámat az Új Könyvek nélkül. Néha azonban bosszúságot is okoz. Gyakran előfordul, hogy sem a címléírásból, sem az ismertetésből nem derül ki, hogy a mű újabb kiadásáról illetve hányadik kiadásáról van szó. Az utóbbi időben ugyanazt a művet több kiadó is megjelenteti, az is gyakori, hogy az önállóan megjelent könyveket egy-egy sorozat keretében is kiadják, és mivel erre az Új Könyvek ismertetései a legtöbb esetben nem hivatkoznak, sok felesleges munkát okoznak a rendeléseknél, sőt

azokban a kisebb könyvtárakban, ahol még nem teljes a katalógus, felesleges rendelkezéseket is. Az is többször előfordul, hogy ugyanannak a műnek a címleírását és ismertetését két alkalommal is közlik, de az utóbbiban nem jelzik, hogy a művet előzőleg már ismertették. Pl. Dreiser: Carrie, drágám a 670714 és a 671537 szám alatt is szerepelt.

Tóth György, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár feldolgozó csoportjának vezetője:

— Elég régóta „olvasok” könyvismertetést, recenziót, és a több ezer tétel elolvasása után megtanultam azt, hogy milyen nehéz jó recenziót írni. De a recenziókat bírálni is. A recenzorok és a recenziók „felhasználóinak” a vitája nagyon taulságos lehetne. Valószínű, hogy a „felhasználók” egymással is vitába szállnának néhány kérdésben, de egységesen vallanák azt, hogy az Új Könyvek nagy segítséget adott és ad az egyik legnehezebb könyvtári munkában, az állománygyarapításban. A recenziók általában megadják az állománygyarapításhoz szükséges ismereteket.

— Problémát okoznak az átdolgozott, bővített, 2. stb. kiadások. Mivel a kiadások sorszámanak jelölése nem következetes, mindenkor utalni kellene az előző megjelenési évre, az átdolgozás, bővítés mértékére, mibenlétére stb. Tudom, hogy ez nemegyszer szükségessé teszi a két kiadás összehasonlítását, de valójában csak akkor segít a recenzió — főleg a szakkönyvek esetében —, ha ismerteti a két kiadás közötti különbséget is. Az idei 17. számban két mű is szerepel (671449 és 671468), amelyeknek az ismertetésében nincs utalás arra, hogy a könyv egy évvel korábban már megjelent a 660701 és 661741 sz. alatt. Az utóbbinál még az is súlyosbítja a helyzetet, hogy a korábbi megjelenés a címleírásból sem derül ki.

— A recenziókba szőtt utalások nagyban emelik az ismertetések értékét. De csak a konkrét utalás! Az olyan azonban nem, mint amilyen a 661818 szám alatt található. (A Veszprémi megyei Múzeumok Közleményei 1—3. címleírásának megtalálása a közölt megjelenési évek alapján a Magyar Nemzeti Bibliográfiában nem éppen egyszerű feladat!)

— Sajnálatos, hogy egy jó és hasznos kezdeményezés, az 1966. évi 21/a számban indult Tájékoztató katalógizálási, katalógusszerkesztési és raktározási kérdésekben című rész eltűnt. A központi feldolgozás előnye és problémái közismertek. Továbbra is szükség van erre a rovatra, amely éppen úgy segítséget nyújtott a címében megjelölt munkához, mint a recenziók az állománygyarapításhoz.

— Két technikai változtatásnak örülnék. Megkönnyítené az egyes évfolyamok használatát az előfej bevezetése, előfejben a tételszámok közlése. Helyesnek tartanám a hármas tagolás megszüntetését is, mert így egy-egy szakcsoport anyaga egy helyre kerülhetne és a szakszerinti áttekintés könnyebb lenne. Ha a minősítési jelek mellett a törzslélmény stb. jelölésére külön is szükség van, az is megoldható különböző nyomdai kiemelésekkel, pl. a margóra helyezett függőleges lépiákkal.

— Szeretném hangsúlyozni, hogy amit elmondtam, az saját véleményem és nem könyvtárunk hivatalos álláspontja.

Kerekes Imre, a Szakszervezetek Veszprém megyei Tanácsa Központi Könyvtárának vezetője:

— Az Új Könyvek a szerzeményezés alapvető, nélkülözhetetlen eszköze. Megalapozott értékeléseire az esetek nagy részében nyugodtan lehet támaszkodni. Véleményét inkább elfogadom, mint a más folyóiratok vagy napilapok kritikáit, mert tudom, hogy értő könyvtárosok csinálják, akik sokkal jobban el tudják dönteni, hogy könyvtárba való-e a mű vagy sem. Ez azonban nem mentesítheti a könyvtárost más kritikák olvasásától.

— Az Új Könyvek alapján készítem a szak-, cím- és a tárgyszó-katalógust. A közölt szakszámok alapján rendelem a katalóguskartonokat. Ugyanez a helyzet a nagyobb szakszervezeti könyvtárakban is: Fűzfőn, Várpalotán, Inotán, Pápán, Ajkán stb. Azóta kezdtem el tárgyszó-katalógust szerkeszteni, amióta a folyóirat közli a tárgyszavakat. De jó lenne, ha a tárgyszavak egyértelműbbek lennének. Az Új Könyvek segítségét készítjük a csoportos leltárt is.

— Az ajánló bibliográfiák szerkesztésénél az ismertetést rendszerint ebből „kölcsönzöm”, természetesen rövidített formában. Gyakran előfordul, hogy

pótolni kell címleírást, szakjelzeteket, ilyenkor is hasznos a kiadvány, mert a mutató segítségével minden mű, szerző könnyen megtalálható, és bárki legépelheti, mert csak másolni kell.

— A betűjelek tökéletesen kielégítenek, ezért feleslegesnek tartom a hármas tagolást. Sokszor gondot okozott már, hogy nem minden esetben tüntetik fel a kiadás számát. Erre még akkor is utalni kellene, ha másik művel együtt jelenik meg a könyv, vagy ha nem Magyarországon adják ki, hanem a szomszédos országokban. A háború előtti kiadásokat sem mindig közlik. Hiányosak az írók születési és halálozási adatai. A halottak az Új Könyvek szerint gyakran továbbélnek. Ezek a hibák azonban lényegtelenek a kiadvány használhoz képest. Lehet, hogy túlzásnak hat, de szerintem új korszakot jelent a könyvtári munkában az Új Könyvek.

Amint a nyilatkozatok mutatják, a könyvtárosok egyértelműen hasznosnak tartják a folyóiratot. A hasznosság elismerése mellett azonban említenek hibákat is és — néhány kérdésben egymásnak is ellentmondva — megszívlelendő javaslatokat tesznek. Ezeknek egy része olyan, amely már eddig is foglalkoztatta a szerkesztőséget, és megvalósításuk is folyamatban van. Ezt igazolja Ónódy Miklós válasza, amelyet a könyvtárosok véleményének és javaslatainak ismerete nélkül adott arra a kérdésünkre, hogy

— Milyen problémái és tervei vannak a szerkesztőségnek?

— Először problémáinkról: a) szeretnénk a címleírásban és szakozásban mutatkozó hibákat, főként a következetlenségeket jan. 1-ig megszüntetni, annál is inkább, mert az Új Könyvek címleírása, szakozása és jelzetelése egyben a katalóguscéduláké is. Az okok túlnyomó többségben rajtunk kívülállóak (nincs megfelelő revízió és nyomdai korrigálás). b) Szeretnénk még közelebb hozni egymáshoz az ismertetések és a könyvek megjelenését. Törekvésünk a Kiadói Főigazgatóság helyesléssel találkozott, és augusztus 1-e óta már nem a megjelenő könyvekből, hanem műszaki példányokból dolgozunk. Persze, zökkenők még akadnak, remélem azonban, hogy néhány hónap múlva már a könyveknek legalább 60—70%-át a megjelenéssel egy időben tudjuk ismertetni; c) Több mint 120 külső munkatárssal dolgozunk. Már kialakulóban van a törzsgárda, de még mindig sok a problémánk, mert gyakran gyors munka kell, és ez bizony egyenletlenségeket okoz az ismertetések minőségében. Gondolom, a műszaki példányokból végzett munka ezen is könnyíteni fog; d) Végül az is nehezíti munkánkat, hogy viszonylag kevés a visszhang a könyvtárosok részéről. Rendeltünk néhány konferenciát, de ezek keveset hoztak. A sztereotíp „nagyon jó” véleménnyel nem sokat tudunk kezdeni. Néhány gyakorlati javaslatot kaptunk csupán, amelyeket azóta igyekszünk megvalósítani. Atgondolt, megalapozott vélemény, kritika azonban nagyon kevés hangzott el, pedig erre volna igazán szükségünk.

— Terveinkről is valamit. Szeretnénk az Új Könyveket a tájékoztató munka hatékony eszközévé tenni. Ezért egy öt éves, kumulált mutatórendszer kidolgozását vettük tervbe. Ez öt évenként ismétlődne és helyet kapna benne a) a betűrendes, b) a szakrendi, c) a tárgyszó-, d) a kézikönyvtári és e) a gyermekkönyvtári mutató. Érdekében már több dolgot kezdtünk el. Az idén kiadásra kerülő annotált törzsanagyjegyzéket (1959 és 1964 közötti), amelynek a hálózatba való szétküldése hamarosan sorrakerül, már hasonló mutatórendszerrel láttuk el, egyelőre kísérletképpen. Megkezdtük az 1965—66-os évfolyamok anyagának utólagos tárgyszavazását és 1968 januárjától a katalóguscédulák is valószínűleg a tárgyszavak feltüntetésével jelennek majd meg. További tervünk a kiadvány bővítése az AKV által forgalomba hozott idegen nyelvű anyag ismertetésével, valamint a könyvtáruai forgalomba nem kerülő, de a közművelődési könyvtáraknak fontos kiadványok (pl. statisztikai kiadványok stb.) felvételével az Új Könyvekbe. Ez utóbbi persze egyelőre csak távolabbi elképzelés.

A különböző vélemények összegezése feleslegesnek tűnik. A most megkérdezettek — érzésem szerint — az egész könyvtáros közvélemény egyvetértésével találkozza nyilatkoztak elismerően az Új Könyvek hasznáról. És ez nagyobb elismerés és dicséret a névtelenül dolgozó szerkesztőknek, mintha most, a kiadvány negyedik „születésnapja” alkalmával szép szavakkal köszöntenék őket eddigi jó munkájukért.

K ö n c z ö l I m r e

AZ OLVASÁS EGYETEME

Devecseri Gábor Lágymányosi istenek c. könyvéről

Ahogy „Az olvasás iskolája” elemzéseit írom, gyakorta elfog a kétely: nem fölösleges, hiábavaló dolgot művelek-e? Van-e értelme, haszna kalauzul tukmánom magam az olvasóra? Az írók, költők, amit mondani akartak, elmondták, legjobb tudásuk szerint — a többi, hogy megértse őket, az olvasó dolga. Helyes-e író és olvasó közé furakodnom, megzavarva bensőséges együttlétüket? Általánosítva: nem haszontalan-e ez a képmutató műfaj? Szájba rágva nem vész-e el a vers, novella, regény friss zamata, jóíze?

Most, Devecseri könyvét olvasgatva (a gyakorító képző azt jelenti, hogy egy-egy esszéjét, némely oldalát, bekezdését többször is), magamon tapasztalom, hogy — ha így művelik mint ő — nem fölösleges. Élvezetes. Kétszeresen is. Devecserit magát is élvezzük és az irodalmi tágakat, melyeken végig vezet, szintűgy. S ha bejártuk már őket, régebben, nélküle? Örömrünk ettől ismételtlen megkétszereződik: az emlékezés édességét az a sok minden, amit az ő segítségével fedezünk fel a művekben, új ízekkel teszi újjólag ingerlővé.

Kosztolányi *Pacsirtáját* nemegyszer olvastam: sok szempontból, főképp tökéletes kompozíciós zártsága miatt, legjobb regényünknek tartom; írtam is róla. Mégis van olyan momentuma, talán éppen a leglényegesebb, amire Devecseri ébresztett rá. „Valahol a regény legelején azt olvassuk egy mellékesen odavetett mondatban — írja róla —, hogy az ilyen vénlányok, mikor sorsuk már végleg eldöntetett, mindig szert tesznek egy macskára vagy egy madárra, mert kell, hogy gazdátlan szeretetüknek valami tárgya legyen. Az utolsó fejezetben Pacsirta megérkezik rokonoknál töltött vidéki tartózkodásáról, melynek titkon és forrón áhitott célja az a lehetőség volt, hogy valaki talán mégis megkéri, nevetve integet a vonatablaktól, a szülők azt hiszik, és az olvasó is nyugodtan hihetné, hogy Pacsirta vidám, útja sikerrel járt, de a lány nincs egyedül: »Tubi, tubi« — mondja, és kitakar egy kalitkát. Ez a mondat hirtelen visszavilágít a száz oldalal előbbi, akkor jelentéktelennek hitt megjegyzésre. A madár Pacsirta ítéletét hozza: a kőr bezárul, ekkor csukódik rá az ajtó a lány sorsának kalitkájára.» — Azám! — gondoltam felujjongva. S aztán, hogy lám, magamtól észre sem vettem, milyen ügyesen rejtve emelt általános érvényűvé Kosztolányi egy apró eseményecskét, s nyújtotta át az olvasónak, hogy magyarázgatással meg ne bántsa észrevétlenül és jóelőre a szimbólum kulcsát. Szégyenkeztem persze vakságom miatt, de százszorososan örültem, hogy ráirányították erre a szemem, s látok. S annál jobban, mivel Devecseri szintoly tapintatosan járt el, mint Kosztolányi.

Tovább idézem e passzusát, mivel úgy érzem, itt rejlik — pontosabban itt is — a titka. Hadd nyissam erre most én mások szemét. „Kosztolányi rögtön meg is mondja: »Nem volt szép galamb. Kopott, borzas kis galamb volt« — és természetesen nem a madárra, hanem Pacsirtára gondol! — folytatja Devecseri, és — mintegy mellékesen — újraidéz két Kosztolányi vers-mondatot: „És fél az éj. És reszket a setét!” — mindössze ennyit fűzve hozzájuk magyarázatul: „Említettem költeményeinek elbeszélő jellegét. Ime, regényeinek lírai természete.”

Egy mű feltárására kétféle megközelítés kínálkozik: rávilágíthatunk egy részletére, s megmutathatjuk e cseppben a tengert, vagy bizonyos távlatból, honnan előtűnnek fő vonulatai és egészének gerince, irányíthatjuk reá a tekintetet. Devecseri titka az, hogy egyszerre teszi e kettőt. Egy időben vetíti elének a közelt és távot. Az egészet és részleteit. A gondolati tartalmat, érzelmi töltést és formai megoldást. Sőt — főként — Kosztolányi, Babits, Füst Milán, Somlyó Zoltán esetében — nem egyetlen regényt vagy verset világít így át, hanem egész életművüket, s — bizonyos tekintetben — koruk teljes irodalmát, az egyes írók életével és általában az étellel, melyből műveik fakadtak, egyetemben. Esszéit olvasva ez a varázslat fel sem tűnik, oly természetesnek hat — mi több! — könnyed csevegésnek, ami valójában nehéz s rendkívüli tudást igénylő mutatvány.

Van, persze, trükkje. Személyes emlékekkel, megtörtént kis epizódokkal, íróinak elejtett szavaival, viselkedésük felidézésével — vagyis a valósággal világítja át műveiket, de ugyanakkor műveikkel élő valóságukat és a kort, a forma — ritmus, rímek, kedvenc szavak — fényében mutatja meg verseik tartalmát, s tartalmuk fény-sugarát vetíti vissza formájukra, gondolataik fényében láttatja meg érzelmeiket, az érzéseikben bölcséletüket — „mert minden összefügg és ez világít”.

Térjünk azonban vissza idézetünkhöz. „*És fél az éj. És reszket a setét.*” Ezzel Kosztolányinak egy korábban elemzett műfogására utal. Ehelyett arról beszél, hogy Kosztolányi „*a legegkopottabb szavakat is régi fényükben ragyogtatta fel... hogy minden szava kedves és előrevárt meglepetés. Jelzőket cserél föl. Félünk az éjtől, és reszketünk a sötétől. Ő így írja: »És fél az éj. És reszket a setét.«*” Az effajta inverzióval, tehetjük hozzá, Devecseri világra segítette, felismerésünket; nemcsak a kissé már megkopott szókapcsolatok nyerik vissza régi fényüket, hanem a gondolat is újjá, messzebb ragyogóvá válik. Ez esetben például, egyéni, majd azt mondta „*ma-szek*” félelmünk az éjszaka sötétjétől, mindenkit magába ölelővé, kozmikussá tágul. Kosztolányinál ugyanis — erre is Devecseri hívja fel figyelmünk — ami felületesen tekintve szavakkal való virtuóz játéknak, rím csillogtatásnak tűnik, sosem henye, hanem mindig értelmet hordozó, mely értelmet a ragyogó rím vagy fényesre dörzsölt, meglepően alkalmazott szó mindjárt emlékezetessé is tesz. Egyetlen egyet a Devecseri felsorakoztatta példákából: „*Kellessz te még, vijjogni, mint a vércse, / nem kérdeni szabad-e, nem szabad, / sosem kímélni a könnyet se, vért se, / a semmibe rikoltani szavad.*”

A *vércse — vért se* rímpárt, bizonyos, senki sem mondta ki Kosztolányi előtt. Újdonsága is, szépsége is, merészsége is meglep. Devecseri feltételezi — s minden bizonnyal igaza van —, hogy a sort, sőt a szakaszt ez a rím indította el. Vagyis, hogy a rím volt előbb, s belőle fakadt gondolat. „*De — teszi fel a kérdést — vajon a rím igényessége feltartja-e itt az emelkedettség iramát? Inkább tovább lendíti?*” — felel rá. S ezzel az irodalomnak egy misztikusnak tűnő sajátására hívja fel figyelmünk: a szavak teste nemcsak hordozója az eszmének, de szülője is lehet. Vagyis, hogy nem egyedül az eszme ölthet testet szavakban, a folyamat fordítva is lehetséges. (Csupán zárójelben: nem misztikusabb ez, mint a „*mi volt előbb, a tyúk vagy a tojás*” álprobléma. Gondolatnak szavak nélkül, csupán álom-léte lehet, miként szavaink is pusztá zörejek gondolat nélkül. Valóságos létre — keletkezésükben is! — egymást hívták és hívják. Mint a mágneses tér az elektromosat és az elektromos a mágneseset.)

E kevéssé irodalmi hasonlat, úgy érzem, Devecseri módszerére is rávilágít. Hogyan kezdi — hogy példánknál maradjunk — Kosztolányi portréját? „*Hajlékony, szép szelleme, ragyogó mondatai nem emlékét őrzik: őt magát hozzák közel. Azt a Kosztolányit, aki élővé tette lelke kísérteteit, és most rajtuk keresztül él.*” S valóban: egy-egy mondatának — legjellemzőbb mondatainak — felvillantásával, néhány novella-alakja felidézésével, pár verssorával egyszerűben elénk állítja a maga testi-mivoltában, szinte láthatóan és tapinthatóan magát az író, aki feltűnik „*a Mikó utca sarkán, felhajtott gallérjával, jóindulatúan felvont szemöldökével, jobbra-balra figyelő, kedvesen csodálkozó, örökké meglepetést áhító tekintetével.*” S aki hazatérve már az előszoba ajtó előtt vetkőzni kezd, „*hogy bent rögtön felvehesse pongyoláját és papírra vethesse a magyar irodalom legkevésbé pongyola szavait.*”

Játék a pongyola szóval? Az, kétségtelenül. De ha egyszer a játék fejezi ki — vagy leplezi le? — legkirívóbban a kuszasággal álcázott valóság lényegét! Devecseri idézi Kosztolányi *Őcsém* című könyvéből: „*Ha játszottunk, olyan dolgokat eszeltünk ki, amelyeket senki sem értett meg. Többnyire »nagyembereket« játszottunk. Üres gyufaskatulyákba vékony orgonagallyakat vagdaltunk. Ezek voltak a szivarok és cigaretták. Kínálgattuk egymást. »Kérlek szépen...« — mondta. — »Kérlek alászan...« — feleltem én. Ezzel akartuk jellemezni a felnőtteket, hogy szivarral-cigarettával kínálgák egymást, és hogy azt mondják, »kérlek szépen...« és »kérlek alászan...«, s ekkor nem is sejtettük, hogy milyen kitűnően jellemeztük őket.*”

Észre sem vesszük, s már körüljártuk Devecserivel az író, aki barátaival — Karithy Friggyessel és Somlyó Zoltánnal (a könyv más fejezeteiben az ő testi-lelki valójukat is elénk varázsolja Devecseri) — felnőtt korában is, bármikor hajlandó volt „*egy-egy fonák helyzet szereplője lenni, »adni« a veszekedőt, a korlátolt polgárembert vagy a polgárember szintén korlátolt megbotránkoztatóját.*” Vagyis játszani az utcán, nevetségessé tenni a... mit is?... az élethez elengedhetetlen komolyságot?

Nem. Az életnek komolysággal álcázott gépiességét.

A választ azonban ismét csak Devecseri súgta meg — jóelőre! — mikor, mindjárt írásának elején, Kosztolányi legbensőbb sajátására irányította figyelmünk, nem elégedve meg azzal, hogy körüljárható plaszticitásában állítsa elénk őt és többi mesterét, hanem, miként a modern képzőművészek, mint Chagall vagy Henry Moore, méhét is feltárta: „*Meglátni a tragédiában a mechanizmust, nevetni rajta, és ugyanakkor mélyen együttérezni a szenvedőkkel (még olyankor is, amikor ők maguk nem tudják, hogy szenvedők), ez a kettősség adja Kosztolányi művének legsajátosabb báját, különleges vonzóerejét. Novelláiban, regényeiben ez adja a feszültséget.*”

E gondolatot azután — amint újra és újra körül- és bejárja velünk az író, művét és világát (a mi világunkat!) — jó pedagógushoz illőn más és más formában — meg-

ismétli: „Leginkább a világ értelmetlensége ragadta meg” — mondja róla. Más alkalommal pedig: „*És azt is írta, hogy születése dátuma után be szeretné fejezni önéletrajzát, mert történhet-e lényegesebb és csodálatosabb esemény valakivel, mint az, hogy megszületik egy olyan világra, amelyet nem ért, és rövid idő alatt rájön, hogy nem is fog megérteni.*” Közben ragyogóan kiválasztott idézetekkel sugalmazza és bizonyítja a tényt, hogy Kosztolányi a maga szerény, feltűnést kerülő módján, látszólag szokványos eszközökkel elmondta mindazt a világról, amit az úgynevezett „új regény” és a valóságnál semmivel sem „abszurdabb” dráma most fedezget fel. Devecseri után idézem: „*Az emberek beszélnek: / hogy nyáron a hegyekben epret ettek / és este a sötét szobákba félnek / és egy színészen mekkorát nevettek / tíz éve s anyjuk, ki a sírba régen / egyszer milyen sápadt volt és milyen éhes / s hogy röpült a sárkányuk az égen / és a kertjükben volt egy régi méhes. / Mint örültek tébolydák udvarába / látják az illót, ami semmivé lett / s nincs már, fejükbe csöngetyűz a kába / emlékezet és a tűnékeny élet.*”

Másutt az Aranyrákány zárófejezetéből idéz. Nyíltan azért, hogy példázza: Kosztolányinál a kellékek is szereplők: „*Diákok, akik már nem diákok és mégis azok — emlékeznek, likőröket töltögetnek, édeset, keserűt: »Tibor átölelte barátját: — Beszélj, beszélj — szolt oly hangon, melyben fölszabadulás volt, valami csapongás és szeszély. — Hiszen én itt semmit sem tudok. Kilenc éve már. Istenem, kilenc éve. — Bizony, kilenc éve már — mondta Huszár Bandi és egészen más tónusban: — Édeset, keserűt? — Mondd, mond — biztatta Tibor, és a sok közt nem találta meg, hogy mit kérdezzen. — Mi történt azóta? Mi van veletek, mi van veletek? — Jövödre a tízéves találkozó — szolt Huszár Bandi, s felhörpintette a likőrt —, bizony.*”

Ezt megelőzőn Devecseri visszatér ahhoz, amit a „vércse — vért se” rímpár kapcsán már felvetett, hogy nemegyszer maga a rím a mag, amiből egész vers hajt ki és a következő gyöngyszemeket idézi: „*Utókor? / Megyünk az úton s elfődi nyomunk a / futó por. / Emlékezet, / most azt hiszed, volt, most meg azt hiszed, hogy / nem létezett.*”

De minden idézetét idéznem kellene, egyetlen sincs köztük, mely — mindig más és más nézetből — ne ugyanarra utalna, az élet dermesztően csodálatos hétköznapiságára és tűnékenységére. Mi sem magától értetődőbb, minthogy a Samuel Beckett-i problémát felvető *Ének a fiatalokról* című versből is idézi a döntő sorokat: „*Nézd, hogy figyelnek, hogy rajongnak, / mikor eszed már úna fontol, / csodát remélnék egy levéltől, / egy hírtől és egy telefontól. / Mondd ezt velem: tudatlan árvák, / mond: lelkük új és tiszta hős még, / mond ezt velem: szegény bolondok, / glória nékik és dicsőség.*”

Ha semmi másra, csupán erre — Kosztolányi világlátására és érzelmi-gondolati világanak formába öntési módjára, s e kettő — szemlélet és forma — egymást meghatározó voltára hívná fel figyelmünk Devecseri (a maga sajátos, könnyed csevegésnek tűnő, valójában rendkívül mélyre ásó és hallatlan tudásanyagot kívánó módján), akkor sem lehetnének elégedetlenek. De, mint a címben jeleztem, ő az olvasás egyetemét nyújtja. Példaként emleztet esszéjében sem elégszik meg azzal, hogy Kosztolányit és életműve értelmét önmagában szemlélje. Korába helyezi, s felmutatja a Kosztolányinál uralkodó — szerelem-halál — motívumnak megjelenéseit az idősebb-fiatalabb kortárs írók műveiben, majd még magasabb nézőpontra emelkedve a világ-irodalomban. Mi több, a zenében.

Hasonló módon jár el többi mestere életművének (Tóth Árpád, Somlyó Zoltán, Karinthy Frigyes, Babits, Füst Milán stb.) elemzésekor. Életmű elemzés? Devecserivel kapcsolatban — bár pontos — mégis nagyképp ez a kifejezés. Hiszen épp az a nagyszerű benne, hogy sohasem ölt „tudományos” orcát. (Bár kétségtelenül tudományos munkát végez: forrásanyagot és irodalomtörténeti eredményeket nyújt át.) Mintha csupán emlékezne és elbeszélne. A maga egyéni zarándokleit meséli el, a szó testi és szellemi értelmében vett felfedező zarándokútjait mestereihez — melyeknek kamaszfővel és gyalogszerrel vágott neki annak idején, könyvekkel a hóna alatt, hogy élményre éhesen és fogékony szívvel bejárja — ismét szó szerint és képletesen — az irodalom tájait. A maga öröme és okulására. S most a miénk. Ahogy valamikor igen sokan először Karinthy Így írtok ti-jéből ismerkedtek meg kortárs irodalmukkal, úgy bizonyára sokan lesznek fiatalok, akik az első Nyugat-nemzedéket (hiszen, bár még élhetnének, mégis oly rég voltak; de nem avultak!) a *Lágymányosi istenekből* fogják megismerni és megszeretni, s Devecseri révén *értőn* olvashatni.

A kötet másik része, az *Arcképvázlatok* (jobbára a második Nyugat-nemzedék tagjairól), szinte ráadásnak tűnik az elsőre, remek ráadásnak, mivel csupán külön-külön tekinthető vázlatoknak, együttesükből átfogó kép kerekedik az első rész mestereinek nyomába lépő, nem egy tagjában hozzájuk magasodó, művük folytatóinak irodalmi világaról.

Zolnay Vilmos

Egy diákközösség irodalmi érdeklődése

Társadalmunk szellemi (művészeti és tudományos) életének feltérképezésében, művelődéspolitikánk és kulturális életünk tervezésében manapság már eljutottunk oda, hogy nem elégszünk meg könyvkiadásunk imponáló számaival, az olvasótábor növekedésének grafikonjával, nem állapodunk meg a „nagy számok” regisztrálásánál; hanem egyre jobban érvényesül az a szociológiai és pszichológiai elemekkel gazdagított szemlélet, amely eredményeinket *lebontva*, társadalmi osztályok és rétegek, szociális és műveltségi szintek viszonylatrendszerében, életkoros beosztásban vizsgálja. Megnőtt a jelentőségük és szerepük azoknak a kutatásoknak, amelyek kis, körülhatárolható társadalmi csoportok igényét, izlését vizsgálják, s e — viszonylag homogénnak mondható — közegben teszik mérlegre eredményeinket, mérik a kulturális igények szintjét, s azok kielégítésének módját. Nem elegendő tehát az „országosan mennyit olvasunk?” kérdés megválaszolása, hanem sokkal pontosabb kérdésfeltevésre és válaszokra van szükségünk: *Kik* olvasnak, *mit* olvasnak, *mennyit* olvasnak, *hogyan* olvasnak, *miért* olvasnak? S feltételezhetően ugyanilyen tanulságos eredményre vezet a probléma fordított előjelű megközelítése is: kik *nem* olvasnak, mit *nem* olvasnak stb.

E kérdések mielőbbi megválaszolása — alapos, társadalmunk minden rétegére kiterjedő vizsgálat alapján — a pszichológusok, szociológusok feladata, hogy válassza ki a népművelés és oktatás gyakorlati szakemberei, könyvtárosok, tanárok, az ismeretterjesztő munkában dolgozók csakúgy levonhassák a szükséges következtetéseket, mint művelődéspolitikánk irányítói, a könyvkiadók s az összes érdekelt.

Tudvalevő, hogy az izlés befolyásolása sohasem történhet eredményesen rendeletek segítségével, ám világos az is, hogy a művelődés áramába bekerült ember fejlődése társadalmilag irányítható s irányított is (iskolák, könyvtárak, társadalmi tömegpropaganda stb.). Ugyanakkor azonban e „kivülről” befolyásolt intellektuális és érzelmi fejlődési folyamat mellett dolgozik az emberben egy „önirányító rendszer” is, az önművelés esetlegesebben, rejtettebben alakuló belső mély-áramában. A művelődés folyamatában az olvasó egyszerre alany és tárgy is: önmagát szuverénül alakító cselekvő személy, de az őt befolyásoló hatások befogadója is.

Jó esetben harmonizál e kétféle adottság, egymást felerősítik a külső és belső igények: művelődő és művelődési anyag ritka s nagyon értékes találkozásainak pillanatai ezek.

E problémák némelyikének, az irodalom helyének és szerepének, az irányítás és önirányítás kérdésének a felderítése vezetett bennünket akkor, amikor egy zárt közösség jól ismert tagjainak életében egy esztendőn át vizsgáltuk az irodalmi élményeknek, ezek forrásainak jellegét, hatásait.

Egy fővárosi gimnázium III. osztályának tanulói egy tanéven keresztül lajstromozták irodalmi, színházi, film, képzőművészeti élményeiket, s feljegyzésüket hónapról hónapra nekem, a tanáruknak rendelkezésemre bocsátották.

E gazdag anyag feldolgozása során tudatában voltunk annak, hogy módszerünk nem felel meg a szociológiai metodológiában „reprezentatív adatgyűjtésnek” nevezett eljárás ismérveinek, s nem tekinthető nagy közösségre jellemző mintavételnek sem. Éppen ezért nem is lép fel ez az írás a széles körű általánosítás és általánosíthatóság igényével. Ennek ellenére azért végeztük el mégis az adatgyűjtést, s az adatsorozat feldolgozását, mert a longitudinális (hosszabb ideig tartó, egy időegység teljes élményanyagát összegyűjtő), s jól ismert, homogén közegben folyó vizsgálatok viszonylag ritkák, bár sokszor több tanulással szolgálnak, mint az egy adott időpont élményeit vertikálisan feldolgozó kutatások.

Mielőtt a vizsgált problémák ismertetésére térnénk, fontosnak látszik előre bocsátani azt, amit az osztály tanulóinak szociológiai-kulturális háttéréről tudni kell.

Kiemelkedő képességű és érdeklődésű fiatalok csoportja volt ez az osztály, érettségi átlaguk 4,4 lett. Vonzódnak inkább a humán tudományok felé irányult. A létszám 28 fő volt, közülük 16-ot vettek fel egyetemre, főiskolára. A továbbtanulóknak több, mint 50%-a humán műveltséget adó szakra iratkozott.

Származásuk szerint: 10 értelmiségi (diplomata, tanár, jogász, mérnök, lelkész stb.), 8 munkás (kőműves, kertész, autószerelő, gépkocsivezető stb.), 10 egyéb foglalkozású szülőt (tisztviselő egyetemi végzettség nélkül, fotóriporter, üzletvezető, belügyi beosztott stb.) tartottunk számon.

A szülők birtokában levő könyvállomány hozzávetőlegesen 12 000 kötet, azaz családunként mintegy 400 könyv. A szélsőséges értékek: a maximumot egy jogtanácsos' apa könyvtára jelenti 2500 kötettel, a minimumot egy segédmunkásé 3 darab könyvvel.

A tanulók közül 13 kezdett gyűjteni *saját könyvtárat*, s ebben fejenkénti átlagban 110 kötet szerepel (az összes könyveik száma 1400 kötet körül volt). A szélső értékek: kb. 200 kötet van egyik értelmiségi származású tanuló birtokában (szüleinek kb. 400 db könyvük van), míg az önálló gyűjtemény alsó határa 30 kötet. (Érdekes, hogy a 3 könyvből álló szülői „könyvtár” mellett a gyermek már 40 kötetet mondhat magának!) A tanulók felénél több a családi könyvtárban helyezi el könyvszerzeményeit, nem kezeli külön, nincs „saját könyve”.

Az osztálynak egyetlen tagja volt, aki nem iratkozott be *könyvtárba*. Az iskolai könyvtárat azonban csak nyolcan használták, annak viszonylag szerény ellátottsága miatt, mivel a keresett művek ott nem álltak kellő számban rendelkezésükre. A tanulók közül *11-en egy* könyvtárnak (ez minden esetben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fiókját jelentette), *16-an több könyvtárnak* is tagjai voltak. (7 tanuló 2 könyvtárat, 5 tanuló 3, 3 tanuló 4, 1 pedig 5 (!) könyvtárat látogatott!) Elsősorban mindenki a különböző kerületek Szabó Ervin Könyvtáraiba iratkozott be, a másodikkul általában a Gorkij Könyvtárat keresték fel, tekintve, hogy az osztály orosz tagozatos volt. Meglepő azonban, hogy milyen nagy számban kapcsolódtak a tanulók a *szülők munkahelyének* szakszervezeti és üzemi könyvtáraihoz, s elvértve még egy-egy tudományos jellegűhöz is (OSZK).

Ez a statisztika kitűnő állapotot rögzít, hiszen a könyvtárba járók száma a közösségben csaknem 100%, sőt, ha tekintetbe vesszük a több helyre is eljárók számát, az érdeklődést a jónál is jobbnak kell mondanunk. (Olyan tanuló is volt az osztályban, aki két Szabó Ervin könyvtári fiókot is látogatott jó értelemben vett mohóságában.)

A vizsgált tanév 10 hónapjában a huszonnyolc III-os gimnazista lány összesen 1097 *irodalmi művet* olvasott el, azaz egy hónapban átlag 110-et, az adatgyűjtés teljes időszakában fejenként mintegy 40 kötetet. (Ez hetenként és egyenként 1 könyvet jelentett, nincs szó tehát maximalista „túlhajtásról.”) Emellett a vizsgálati időszakban az osztály tagjai összesen 1003 *alkalommal néztek filmet, 134 ízben színházi előadást, 39 kiállításon, 27 nyilvános hangversenyen voltak, s 52 ismeretterjesztő előadást hallgattak meg.* (Az adatok természetesen nem közös látogatásokat, hanem egyénieket jelentenek, azaz az osztály „összteljesítményét”.)

A fentieket áttekintve szembeszökő, hogy művészeti alapélményeik az irodalom és a film területéről válogatódtak, a színházi esték száma az előbbieknél csak mintegy 15%-a, az év képzőművészeti és zenei élete pedig elég csekély, sivár.

A legtöbb tanuló által elolvasott könyvek mezőnyéből ki kell emelnünk a kötelező olvasmányokat, mint adott, a tanulók választására nem jellemző anyagot. A *nem előírt* művekből a legnagyobb sikerűek a következők voltak (a cím utáni zárójelben az olvasók száma):

Fejes Endre: Hazudós (26)
Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés (16)
Moravia: A megalkuvó (13)
Böll: Biliárd féltízkor (12)
Hemingway: Akiért a harang szól (11)
Camus: A pestis. A bukás (11)
Remarque: Szerelem és halál órája (10)
Wilder: Szent Lajos király hídja (9)
Borchert: Az ajtón kívül (8)
Golding: Legyek ura (7)
Andrzejewski: Hamu és gyémánt (7).

A legnépszerűbb írók, akik nem egy-egy könyvükkel, hanem több művükkel váltak ismertté: Szerb Antal (41), Kosztolányi (22), Moravia (20), Dosztojevszkij (18), Hemingway (16), Karinthy (14), Déry (14), Th. Mann (13), Camus (13), Moldova (13), Miller (12), Steinbeck (12), Flaubert (11), Lengyel József (11), Dürrenmatt (11), Zola (10), Maupassant (10), Faulkner (9), Martin du Gard (9), Maugham (9), Németh László (9), S. Zweig (8).

Az elolvasott könyvek műfaji megoszlása a következő: regény és novella 886, verseskötet 78, tanulmánykötet 72, dráma 61.

A lírikusok között az élmezőny: Ady, Quasimodo, Baranyi, Ladányi, Garai, Apollinaire, Heine, Kosztolányi, Éluard, Vas István.

A legtöbbet olvasott drámaírók: Brecht, Sartre, Hochhut.

A tanulmányok közül Szerb Antal irodalomtörténetei és A varázsló eltöri pálcáját c. gyűjteménye, Ilyés Petőfije és Révay Ady tanulmánya vezet.

Az osztály tanulói az év folyamán 140 ízben olvastak valamilyen irodalmi folyóiratot. Ezek rangsorolása a következő:

Nagyvilág	49 olvasási alkalom
Új Írás	28 olvasási alkalom
Kortárs	22 olvasási alkalom
Élet és Irodalom	20 olvasási alkalom

Az adatok havi bontása szerint a folyóiratok olvasásának tempója nagyjából egyenletes volt, az érdeklődés megoszlása szintén: azaz törzsközönsége volt a lapoknak, s ugyanakkor új, megragadó impressziók nem csábították át őket más folyóiratok táborába.

Nem mondható ennyire egyenletesnek a könyvolvasási statisztika: legtöbbet a tanév eleji s a félévi osztályozás utáni csendesebb hónapokban, legkevesebbet az ellenőrzések (félév, év vége) idején olvastak.

Vegyünk szemügyre közelebbről egy vizsgálati hónapot, nézzük meg ennek mérlegét! Az osztály tanulói október hó folyamán összesen 227 könyvet olvastak el (mintegy 8 darabot fejenként, ez tehát az évi átlagnál „jobb” hónap volt). E 227 mű 147 féle alkotás volt (azaz az elolvasott könyveknek mintegy 15%-a több kézben is megfordult, belekerült a közösség olvasmányfluktuációjának sodrába).

A gimnáziumi III. osztályok a XIX. sz. irodalmát tanulják. A 147 féle mű többségét azonban mégsem a XIX. sz. irodalmából válogatták, hanem napjainkéból!

A XIX. sz. előtti irodalmat mindössze 2 mű képviselte az osztály e havi olvasmányélményeiben. A XIX. sz. magyar irodalmát Arany, Petőfi és Madách művei, világirodalmát viszont igen széles skála: Dickens, Sterne, Gogol, Lermontov, Dosztojevskij, Csehov, Tolsztoj, Heine, Flaubert, Hugo, Maupassant, Baudelaire, — összesen 17 művel, s azok 33 olvasójával. (Egy-egy tanuló többfelét is olvasott!)

A felszabadulás előtti magyar irodalmat Tóth Árpád, Kosztolányi, Radnóti, Gárdonyi, Móra és Szerb Antal képviselték e hónap olvasmányélményeiben 8 könyvvel, a kor világirodalmát Lorca, Pirandello, Majakovszkij, Remarque, Zweig, Th. Mann és Čapek 9 művel.

A felszabadulás utáni magyar irodalmat Fejes, Illyés, Moldova, Tabák, Illés, Andre, Gerelyes, Somogyi Tóth, Sarkadi, Thurzó, Szabó Magda, Balázs Béla, Vas István, Baranyi, Csoóri, Váci, Simor András és mások összesen 36 művel reprezentálták. Világirodalomból Dürrenmatt, Kazakov, Hemingway, Mauriac, Maurois, Anuilh, Quasimodo, Moravia, J. Green, Aragon, Beauvoir, Brecht, Camus, Lampedusa, Golding, Miller, Albee, Buzzati, Ivo Andrić, Druon, Aymée, Venturi stb. műveit olvasták, szám szerint 59 alkotást.

E hónap olvasmányélményeiből a tanár által *kimondottan ajánlott* művek illetve *kötelező olvasmányok* közül került ki 49 mű, 27 olyan alkotás volt, amelyet a tanár az ajánlott olvasmányok havi listájára nem vett fel, de órán, magyarázat közben vagy magánbeszélgetésben *említett*, s 71 volt a teljesen *spontán* módon kiválasztott, elolvasott könyvek száma. Ilyenformán tehát befolyásolás révén került az olvasmányok közé valamivel több mint 50%, spontán módon pedig ennél valamivel kevesebb. Ez utóbbiak közül egyiket-másikat a divat, némelyeket az életkor, másokat a tanuló személyes diszponáltsága emelte az olvasmányok mezőnyébe.

Az elolvasott könyvek zöme szépirodalmi, ezen belül is 24 a líra, 21 a dráma, 93 az epika műfajába tartozó, 9 pedig a tudományos irodalom csoportjába. A versolvasó és a tudományos irodalommal foglalkozó tanulók száma viszonylag csekély (ezek viszont szorgalmasan több művet is elolvastak).

Október hónap a Nagyvilágnak 7, az Új Írásnak 4, a Kortársnak 3, az Élet és Irodalomnak 3 olvasója volt, a Látóhatárnak 1.

Milyen tanulságok vonhatók le tágabban a tanév, szűkebben egy hónap részletezett élményei nyomán e tanulócsoporthoz irodalmi igényeiről?

A szülők gazdasági-társadalmi helyzete a művelődés *igényét* jóval kevésbé befolyásolja, mint az anyagi feltételektől függő *bázist*, — azaz: nem volt megállapítható, hogy az értelmiségi szülők gyermekei erősebb élménykeresési vágygal fordultak volna az irodalom felé, mint a fizikai dolgozókéi, ugyanakkor az igen, hogy a saját könyvtár vonatkozásában, az otthoni könyvek számában az értelmiségi származásúak sokkal jobb helyzetben voltak.

A tanulók irodalmi érdeklődése igen erőteljesen befolyásolható, ehhez azonban nemcsak az iskolai-tanári elvi irányítás volt szükséges, hanem a művek beszerzésének lehetősége is, a könyvtárak gyakorlati segítsége. Olyan, kétpólusú művelődési folyamatba kell tehát beállítanunk tanulóifjúságunkat, amely az iskola és a könyvtár kapcsolatára épül. E két intézmény összefogásából remélhető csak a fiatalságnak valóban „intézményes” irányíthatósága. Ugyanakkor az erős irányítás hatására a tanulók spontán jellegű könyvkiválasztása is igényesebb lesz: a tanár és a könyvtáros hatása munkál akkor is, ha nem szorosan címekre szorítkozik, csak a keresés-

kutatás irányát mutatja meg. Ehhez természetesen az kell, hogy az iskolát is, a könyvtárat is otthonának érezze a fiatal.

Figyelemre méltó, hogy ezeknek a fiataloknak az érdeklődése milyen erősen fordult *napjaink* irodalma felé, s egyáltalán nem volt észlelhető az a XIX. sz. centrikus szemlélet, amelyről a közelmúlt izlésállapotát vizsgáló írások is annyit szót ejtettek. (Az olvasóközönség irodalomszemlélete, Társadalmi Szemle 1964/6.; Pernecky: A képzőművészeti kultúra helyzete társadalmunkban, Társadalmi Szemle 1964/5.; Vitányi: Magyarország zenei térképe, Valóság 1963/10.).

Ez a jelen irodalma felé fordulás nagyon egészséges jelenség annál is inkább, mert az osztálynak igen élénk szellemi életébe, társadalmi-politikai érdeklődésébe ágyazódott. Hozzá kell tennünk: ha egyenletlenül oszlott is meg érdeklődésük irodalmi irányzatok, műfajok és alkotók között, ha akad is bőven kiegészíteni való e listán, alapjában véve tanulságos, művészi értékű, jó irodalmat olvastak a tanulók; ez az olvasmánylista akármelyik felnőtt közösségnek is becsületére válhatnék.

Bölc s István

Nyomdatörténeti kiállítás

A könyv történetét már elég sok kiállítás szemléltette, de a Kiscelli Múzeumé nálunk mégis újdonság e téren, mert *Budapesti nyomdák a XIX. században* címmel a könyv előállításának történetéből mutat be egy érdekes korszakot.

Gutenberg korától a XVIII. század végéig lényegében ugyanazzal a technikával készültek a nyomtatványok. Forradalmi változást csak a múlt század hozott, s a kiállítás ezt mutatja be. Működés közben láthatjuk azt a Gutenberg típusú présgépet, amellyel 1848-ban a szabad sajtó első példányai készültek. Mellette egy kézi betűöntő műszer fekszik. A fejlődést a kézzel és géppel hajtott tégelysajtók, betűöntő gép, síknyomó litográf sajtó, mélynyomású bé-

lyegnyomó, sorszedő és soröntő gép szemlélteti és az a rotációs sajtó, amellyel a századforduló idején a *Népszava* példányait készítették.

A tárlókban nyomdatörténeti és munkásmozgalmi emlékek sorakoznak, a Landerer nyomda kiváltságlevele, az első kollektív nyomdász-szerződés, forradalmat szító nyomdászvezetőről szóló rendőri jelentések, továbbá képek és egyébbb dokumentumok az Athenaeum és Franklin nyomda történetéből.

Az érdekes gyűjteményt a Budapesti Történeti Múzeum hosszú időre állította ki. Kedden, csütörtökön és vasárnap tartják nyitva, de mivel a helyiség fűtetlen, a téli hónapok alatt nem lehet megtekinteni.

V. M.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI című sorozatnak két újabb füzete jelent meg. Az 53. számúban Csapodi Csaba ismerteti a könyvtár ősnymtatvány-gyűjteményét, amelynek nagy része ismert gyűjtők (Teleki László és József, Ráth György, Vigyázó Ferenc) hagyatékából került ide. Állományáról Hellebrant Árpád már 1886-ban magas színvonalú katalógust jelentetett meg. A gyűjtemény történetének elmondása után Csapodi a mai helyzetet ismerteti, és felsorolja az unikumokat, valamint az egyéb ritka inkunábulumokat. A munkát tíz hasonmás díszíti.

Az 54. füzet, *Széchenyi István hátrahagyott iratainak története*, H. Boros Vilma munkája. A hagyaték nemcsak „a legnagyobb magyar” életére, hanem az egész reformkorszakra vonatkozóan igen fontos dokumentumokat tartalmaz. Mennyiségére jellemző, hogy egyedül a Lánchídra vonatkozó akták, levelek és tervrajzok hat fólió nagyságú dobozt töltenek meg. Ma az iratok egy hányada a Széchenyi Könyvtárban és az Országos Levéltárban, nagyobb része pedig az Akadémia Könyvtárában található. A szerző ez utóbbiak tárgykörét és a könyvtárban való csoportosítását tanulmánya ötödik fejezetében ismerteti.

Ezen a nyáron adta ki az Akadémiai Könyvtár az általa őrzött *kandidátusi és doktori értekezések katalógusának* 3. kötetét. Ez azokat a disszertációkat sorolja fel, amelyek alapján a szerzők 1964–65-ben nyerték el a tudományos fokozatokat. (v.)

K Ö N Y V E K R Ő L

KÉZIKÖNYVTÁR

A SZOVJETUNIÓN 50 ÉVE SZÁMOKBAN

A statisztikai adatokat közlő, tájékoztató jellegű összeállítást az *Új Könyvek* kézikönyvtári törzsanyagának jelölte, s bizonyára minden könyvtár beszerezte. Mielőtt a tájékoztató munkában felhasználónak, lapozzák át a könyvtárosok is! Érdekes, mert a grafikonok, az összehasonlító táblázatok adatai rendkívül tanulmányosak és elgondolkoztatóak. A számok minden magyarázatnál világosabban bizonyítják, hogy az utolsó fél évszázadban a Szovjetunió volt a világ leggyorsabban fejlődő országa. Szocialista társadalmi rendszere és gazdasági fejlődésének állandóan növekedő gyors üteme tette lehetővé, hogy rövid történelmi időszak alatt kialakuljon a korszerű ipar és a fejlett mezőgazdaság. Ennek eredményeképpen ma már a világ termelésének körülbelül egyötödét a Szovjetunió produkálja.

Akik rendszeresen tanulmányozzák a külföldi sajtót, jól tudják, hogy a közgazdászok világszerte milyen behatóan foglalkoznak ezekkel az eredményekkel. A nyugati közgazdasági lapok természetesen minden energiájukat az ellenérvek felsorakoztatására fordítják. Tudják, hogy semmi sem bizonyítja meggyőzőbben a szocialista világrendszer rendkívül gyors fejlődését, mint ennek az 50 évnél a gazdasági eredménye. Azt mondják — többek között —, hogy a Szovjetunió fejlődése valóban kimagasló, „de minek ehhez szocializmus, a kapitalista országokban is fejlődik a gazdaság, bár lassúbb ütemben. Forradalom és szocializmus nélkül is elérhették volna ezeket az eredményeket...”

Ezeket az eredményeket semmiképpen

sem! Élő bizonyítékul szolgálnak azok a kapitalista országok, amelyek hasonló, sőt jobb körülmények között kezdték el a kapitalista gazdaság kialakítását és mégis rendkívül elmaradtak (Spanyolország, Portugália, Dél-Amerika stb.). 50 év statisztikai adatai bizonyítják meggyőzően, hogy a szovjet fejlődés üteme nemcsak a gyengén fejlett kapitalista országokkal, hanem a legfejlettebb kapitalista államokkal összehasonlítva is kimagasló.

Írják azt is, hogy „könnyű a régi Oroszország elmaradott színvonalához mérni a mai szovjet termelés ütemét”. A statisztikai zsebkönyv adatai nemcsak azt tükrözik, hogy a Szovjetunióban 50 év alatt 170-szeresére növekedett az egy főre jutó villamosenergia-termelés (Európában az első helyen áll) vagy 26-szorosára a kőolajbányászat, hanem azt is, hogy a kapitalista fejlődéshez mérten *milyen rövid idő alatt és milyen körülmények között* érték el ezeket az eredményeket. Hacsak a 14 ország 1918—1922 közötti intervencióját, vagy a II. világháború pusztításait: a 20 millió szovjet ember halálát és a Volgától nyugatra eső több ezernyi falu, gyár és lakóépület pusztulását vesszük figyelembe, már ez is megcáfolja a fenti állítást.

A fejlődésnek erre a magas szintjére ilyen rövid idő alatt *csak szocialista társadalmi rendszerben lehetséges eljutni*. — S ez a legfontosabb, amit elsősorban megállapíthatunk Vajda Péter és Holka Gyula zsebkönyvének olvasása közben. (Kossuth, 185 l. 7 Ft)

Pelejtei Tibor

MOLNÁR JÁNOS: ELLENFORRADALOM MAGYARORSZÁGON 1956-BAN

A szerző az alcímben a polgári magyarázatok bírálatának nevezi könyvét, melyet az ellenforradalomról írt, ezzel jelezve, hogy munkáját inkább forráskritikának szánta. Valóban a könyv igen nagy anyagon nyugszik, levéltári forrásokon; napi- és hetilapok, folyóiratok, hazai és külföldi könyvek és tanulmányok első pillantásra szinte áttekinthe-

tetlen tömegén. A vizsgált irodalom nagy részétől eltérően Molnár János csak az ellenforradalom szűkebb értelemben vett történetét tárgyalja, az október 23 és november 4. közötti időszakot. De ezt aztán igen alaposan. Molnár könyvét röviden így lehetne meghatározni: a Magyar Szocialista Munkáspárt határozatainak szellemében írt objektív beszámoló

és kritika az egész idevágó irodalomról. A könyv mottója az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1956. decemberi határozatából vett következő megállapítás: „... a Magyarországon október 23-án kezdődött fegyveres felkelés... ellenforradalom volt. Ezt az igazságot annak tudatában is meg kell mondani, hogy az események során az országban megmozdult tömegek túlnyomó többsége célkitűzéseiben, szándékaiban és érzéseiben a Magyar Népköztársaság hű fia, becsületes dolgozó és jó hazafi volt, nem pedig ellenforradalmár. — Az októberi eseményekben becsületes szándékkal részt vett tömegeknek látniuk kell azt a keserű igazságot, hogy a népköztársaság államrendje és intézményei ellen a fegyveres felkelés azok részéről is az ellenforradalom céljait mozdítja elő, akiknek az nem volt szándékában.”

A szerző bemutatja a különböző szemléletek összes árnyalatait, hangsúlyozván, hogy ki-ki saját álláspontját kívánja témájának megírásával igazolni, ami ti. az ellenforradalom ábrázolásaiban hol szocialista, hol nacionalista, hol keresztény, hol trockista. Többen megpróbálják bizonyítani, hogy a magyarországi ellenforradalom programjának uralkodó eleme a demokratikus szocializmus volt és hogy az ellenforradalom tanúsága szerint a demokratikus szocializmus a XX. század második felében megoldást jelent a munkásosztály és általában a dolgozó tömegek számára.

Molnár helyesen állapítja meg, hogy az ellenforradalom történetében október 23. kétségtelenül fontos, bár korántsem a legfontosabb állomás. Október 23. már következmény volt. Távlatban, mélyebb okokat — például, mint Molnár írja, Rákosiak és szűkebb csoportjának a hatalomhoz való görcsös, a hazugságot is felhasználó ragaszkodását — és közelebbi, alkalmi okokat (lengyelországi események, jugoszláv hatás, Gerő Ernő rádióbeszéde) kell megkülönböztetni. Molnár megmutatja, hogy a Rákosi korszak visszahatása hogyan hozta lassan egy táborba a szocializmus alapján álló, de a Rákosi ellen föllépő erőket a szocializmus ellenségeivel. A bizalmatlanságban, hogy már senkinek sem hittek, nagy politikai kiábrándultság tükröződött. Ez az 1950-es évek elején kialakult politikai gyakorlatból táplálkozott, amelynek demagóg és hisztérikus vonásait a munkások széles rétegei fokozódó fásultsággal nézték. Az MDP általános politikai vonalvezetésének hibái gyakran csak következményeik megérése után derültek ki. Hiszen például a második öt éves terv

irreálisan megemelt célkitűzéseinek hátrányos következményei is csak később jelentkeztek az életszínvonal csökkenésében.

Foglalkozik Molnár János az ún. revizionisták szerepével is, akiket aztán Mindszenty már az októberi napokban „a bukott rendszer örököseinek” nevez. A revizionisták hozták létre a Petőfi-köröket, amelyek csakhamar a vidéki nagyvárosok revizionista és ellenforradalmi politikai centrumaivá változtak, fórumává lettek valamennyi, a rendszerrel valamilyen okból és bármiféle célkitűzéssel szembenálló erőnek. A Petőfi-kör vitái széles publikum előtt legalizálták a több ideológia és több párt egyelőre békes egymás mellett élésének elvét.

A revizionisták híveinek tábortát növelték a Lengyelországból érkező hírek. A magyar revizionizmus példaképe 1956 nyarán hosszú ideig Jugoszlávia, pontosabban pedig a Jugoszláviáról benne élő kép volt. Nagy Imre írásain főként a jugoszláv hatás érzik. Ez a befolyás azonban egyre csökkent, különösen pedig azután, hogy Lengyelországban a pozsonyi események kirobbantak. Október 23-án közölték a magyar lapok a lengyel párt központi bizottsága VIII. plenumának anyagát, Gomulka beszédét.

A munkástanácsok megalakításának követelése viszont jugoszláv eredetű volt. Az irodalom a revizionisták eszméileg számottevő alakjainak Kolakowskit, Gyilaszt, Harrichot tartja elsősorban. Molnár aláhúzza azt is, hogy a revizionisták rájöttek arra: a marxizmus-leninizmuson belül nem lehet az általuk elképzelt liberális megvalósítani, s ezért revizionizmusuk szükségképpen csak átmeneti jellegű lehet.

Molnár János könyvének további elemzése számos oldalt igényelne, nem is szólva az egyes külföldi forrásoknak, például Madariaga könyvének általa való bemutatásáról és kritikájáról. Erről ehelyütt le kell mondanunk, és megelégednünk annak megállapításával, hogy Molnár könyve a jelennek akar segíteni, nem pusztán a megismerés szándékával kutatja a múltat, hanem pártos művet írt. Arra az alapmeggyőződésre fűzte föl az egész idevágó irodalom ismertetését és kritikáját, hogy „az 1956-os magyarországi ellenforradalom a szeptás hibák és bűnök által megalapozott, az imperializmus által buzdított és támogatott, a belső reakciók által szervezett, a revizionizmus által segített lázadás volt.” (Akadémiai 268 l. 45 Ft)

Katona Jenő

Az 1960-ban megjelent és 1962-ben pótkötettel kiegészített adattár az évek során egyik leghasználhatóbb tájékoztató kiadványunknak bizonyult. Sőt, az országhatáron kívül is felfigyeltek rá, amiről külföldi kiadása tanúskodik. A könyvtárosok gyakorlati tapasztalataik alapján évek óta sürgették az új kiadást, ami érthető is, hisz ha a legkisebb könyvtárnak csupán 10—15 kézikönyv van, e munkának köztük a helye. Az új kiadás 1966 őszével zárja adatait, így tehát — a hatalmas anyag és a könyv nagy terjedelme ellenére is — tartalma viszonylag frissnek tekinthető. Adatanyaga óriási: a betűrendben felsorolt országok földrajzának, történelmének, demográfiájának, kulturális, gazdasági, állami és társadalmi életének legfontosabb adatait jól áttekinthető csoportosításban közli; majd a nemzetközi szervezeteket (pl. ENSZ), szövetségeket sorolja fel igen nagy bőségben, végül különböző világgazdasági táblázatok zárják a kiadványt, bizonyos mértékig pótolván az évek óta hiányzó nemzetközi statisztikai zsebkönyvet is.

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy az országok történelmének legfontosabb eseményeit rögzítő időrendi mutató csak 1960-tól sorolja fel részletesebben a változásokat, a korábbi időszakról csak a történelmi mérőföldköveket tünteti fel, mert a szerkesztők feltételezik, hogy az előző két kötet ilyen vonatkozású, részletesebb adatait az említett kiadványokból fogják kikeresni az érdeklődők. Ez arra inti a könyvtárost, hogy az 1960 és 1962-es kiadásra is figyeljen, másrészt, hogy törekedjék a két kötet utólagos beszerzésére is — amennyiben eddig nem rendelkezett volna velük. Mivel ilyen kiadványt nem lehet évenként újra megjelentetni, kiegészítésére be kell szerezni és használni az Újságolvasók zsebkönyvének évről évre megjelenő köteteit, legközelebb az 1968. évit. Ennek évi eseménynaptára és adatanyaga ugyanis nagyon jól áthidalja az almanach különböző kiadásai közötti évközi hézagokat. (Szerk. Radó Sándor. Kossuth, 1188 l. 110 Ft)

Gerő Gyula

A KULTURÁLIS MUNKÁRA VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK ÉS IRÁNYADÓ ÚTMUTATÁSOK

A Szakszervezetek Országos Tanácsának kulturális, agitációs és propaganda osztálya összeállította a művelődési munkára vonatkozó jogszabályok és irányadó útmutatások gyűjteményét, hogy a művelődés valamennyi munkását, de elsősorban a szakszervezeti aktivistákat tájékoztassa e kiadvány segítségével. A kötetben az 1966. június 1-ig megjelent szabályokat és irányelveket találhatjuk.

A gyűjtemény időt és fáradságot takarít meg, hiszen a kérdéses jogszabályok és utasítások egyébként nagyon nehezen lelhetők fel, néhány pedig hozzáférhetetlen. (Pl. a Határozatok Tárában megjelent szövegek.)

Az összeállítás — tudomásunk szerint — az első, ilyen jellegű kezdeményezés és ezért feltétlen hasznosságának elismerése mellett kritikus méltatást igényel.

A szerkesztés szempontjait mindenekelőtt a használhatóság szabja meg. Az anyag összeállítása ezt a célt jól szolgálja s ezért nem kifogásolható, hogy — címével ellentétben — a terjedelmes összeállítás nem öleli föl a művelődés egész területét, hanem csupán az alsóbb funkcionáriusok tevékenységére terjed ki. Bővebb anyag közlése a kötet használatát nehezítette volna.

Lehetővé kellett volna azonban tenni, hogy bizonyos jogszabályok, illetőleg iránymutatások mellé magyarázó szövegek kerülhessenek, hogy megvilágíthassák a különböző szabályok kölcsönhatásait. Ezt a célt nem szolgálja a néhány rövidre szabott megjegyzés vagy lapalji jegyzet. A szerkesztő személynének megjelölése módot adott volna a felelősség kidomborítására. Ezáltal elkerülhető lett volna néhány szerkesztési lazaság: egyes iránymutatásoknak, utasításoknak hiányzik a keltezése, s így nehéz időszerűségükre következtetni; némely végrehajtási rendelkezéseknél nincs utalás az alapszabály lelőhelyére, illetőleg az nem kerül közlésre; a szerkesztésben nem érvényesül eléggé az időrendiség; néhol átfedések találhatók az anyagban; s akadnak eltévedt határozatok, amelyeket címük, vagy tárgyük szerint máshol keresnénk. A gyűjtemény újabb kiadása esetén mutatókat is kellene adni (jogszabálymutató és tárgymutató), mivel a gyakorlatban rendszerint így indul el a keresés. Ugyancsak megfontolandó lenne a jobb csoportosítás, a fejezetek arányosítása (60—80 oldalas fejezetek mellett 8—10 oldalasak) és szerencsésebb szétválasztása, ami részben az átfedéseket is kiküszöbölhetővé tenné. (Pl. az ismeretter-

jesztésnél együtt található a műsoros előadás és a műkedvelő művészeti tevékenység; a továbbképzésnél pedig a képesítés mellett a tanulmányi ösztöndíj és

továbbtanuló dolgozók kérdéseire vonatkozó összes probléma.) (Táncsics, 467 l. 31 Ft)

dr. Takács József

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

A TELEVÍZIÓ HASZNOSÍTÁSA A KÖNYVTÁRI MUNKÁBAN

A televízió „berobbanása” nyomán támadt kezdeti könyvtárosi szorongást a jelentkező új igények láttán felváltotta a „kapcsolódás” lehetőségeinek keresése, az a felismerés, hogy a könyvtár tudatosan élhet a tv adásainak az ismeretek bármely területét és azok irodalmát egy csapásra a közérdeklődés homlokterébe állító képességével. Miért hagyná hát kihasználatlanul azokat a lehetőségeket, amelyeket a tv a különféle témák és az azokkal foglalkozó könyvek iránti érdeklődés felébresztésével nyújt számára? Csakhogy ez az érdeklődés, igény gyakran csupán lappangva van jelen a néző tudatának legmélyén. Felszínére hozni, és természetesen azonnal kielégíteni: ez ma a könyvtár gondja—feladata, a tv nyújtotta új lehetőségek terén. Így valószínűleg meg a könyvtári gyakorlatban manapság oly sokszor hangoztatott komplex népművelés.

Ez a füzet összefoglalja mindazt, amit ma egy nagyobb közművelődési könyvtár tehet a fentebb vázolt célok és feladatok megvalósulásáért. A kiadvány szerzői (Gerő Gyula, Iszlai Zoltán, Pelejte Tibor) nem titkolják, hogy a tv és a könyvtár együttműködésében ma még több a kísérleti elem, mint a végleges, letisztult ismeret. A kiadvány tartalmi arányai is erről győznek meg. A tv-műsorokhoz kapcsolódó könyvtári tennivalók-

nak (műsorajánlás, könyvajánlás a műsorokhoz, ajánló bibliográfiák stb.) számbavételére néhány oldal elegendő volt. Egyébként a szerzők figyelme minden apróbbnak tűnő, de hatásaiban annál jelentősebb mozzanatra kiterjed. Például óva intik a többségükben humán műveltségű könyvtárosokat a szubjektív vonzódásaikból eredő részrehajlástól a műsorok, kiállítások stb. kiválasztása, összeállításának alkalmával.

A kiadvány tartalmi gerincét a tv-vel kapcsolatos könyvtári hatásvizsgálatok lehetséges fajtáinak és módszertanának bemutatása, ismertetése alkotja. Az esetlegességeket lehetőleg szűk területre szorítva, alaposan átgondolt célú és rendeltetésű felméréseket, vizsgálódásokat ajánlva, a tárgyra vonatkozó új ismeretek, de legalábbis eredeti összefüggések feltárásához hívják meg munkatársnak a téma iránt fogékony könyvtárosokat.

Egyébként a szerzőknek a témára vonatkozó további vizsgálódási szándékát jelzi a kiadványhoz csatolt *Felmérő lap*, melynek kérdései a könyvtáraknak a tv-hez kapcsolódó jelen tevékenységét, valamint a könyvtárosoknak a munkaterület iránti érdeklődését kívánják feltérképezni. (Módszertani útmutató nagyobb közművelődési könyvtáraknak. KMK, 26 l.)

Simay Norbert

VÁSÁRHELYI PÁL: GÉPI LYUKKÁRTYÁK KÖNYVTÁRI ALKALMAZÁSA

Folyóiratunk szakirodalmi rovata mind gyakrabban ismertet olyan kiadványokat, amelyek a könyvtári munka korszerűsítésével és gépesítésével foglalkoznak. (Jegyezzük meg, hogy a kettő nem jár szükségszerűen együtt, bár kétségtelenül szoros az összefüggés közöttük.) Most ismét a gépesítés tárgykörében jelent meg egy füzetecske. Vásárhelyi Pál foglalta össze dióhéjban, a lyukkártyagépek területén járatlanok számára is hozzáférhető módon az e gépek könyvtári alkalmazásával kapcsolatos alaptudnivalókat, s szinte illusztrációként bemutatta, hogyan

is történhetik egy-egy könyvtári munkafolyamat gépesítése.

Dicsérhetnénk sok mindent a kis füzetben, de legyen elég csak a bevezető fejezetben a gépesítés előkészítéséhez adott okos tanácsokra, a géptípusok tömör, mégis minden lényegest tartalmazó ismertetésére, a sok praktikus adatra (a gépek beszerzési, bérleti díja, a bér munkák költségei stb.) és a szerző tárgya iránti lelkesedésére — amely a tárgyilagos előadasmódon is átsüt — felhívunk a figyelmet. Bírálatként talán csak azt említenénk, hogy a különféle könyvtártípu-

sok speciális adottságaira kevésbé volt tekintettel, ámbar ebben bizonyára közrejátszott a terjedelem korlátozott volta is. Szóvátesszük még, hogy az ajánlott irodalom nem tartalmazza az — elismerjük, egyelőre még nem túlságosan bőséges — hazai publikációkat; úgy véljük, egy-kettő közülük helyet kaphatott volna a jegyzékben.

A könyvtári munkák gépesítésével kapcsolatosan nálunk is, akárcsak több más országban, szélsőséges vélemények formálódtak, többnyire megfelelő tárgyi alapok hiányában és anélkül, hogy a gépekkel és az általuk nyújtott lehetőségekkel megismerkedhettünk volna, vagy az eddigi tapasztalatokat gondosan elemeztük

volna. Ezért kell nyomatékosan hangsúlyoznunk, hogy a könyvtári gépesítés nem kizárólag és elsődlegesen a gépek beszerzésének kérdése. Legalább ilyen fontos, időben pedig a konkrét gépesítési munkálatok elé helyezendő a könyvtárosi szemlélet átalakítása, a könyvtárosi szakmai ismeretek öröknek a gépesítés alap-tudnivalóival való kibővítése. Mindez oktató-nevelő feladatot is jelent. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ „Könyvtárgépesítési füzetek” című új sorozata a módszertani, gyakorlati segítségnyújtás mellett ennek a feladatnak is eleget tesz. (OSZK, KMK, 34 l. 4,30 Ft, Könyvtárgépesítési füzetek 2. sz.)

P a p p I s t v á n

A NÉMET KÖNYVTÁROSOK ZSEBKÖNYVE*

Nem az első kiadvány e nemben, mégis annak számít. Az 1959-ben megjelent elődje (*Taschenbuch für Bibliothekare und Bibliothekshelfer in allgemeinbildenden Bibliotheken*) a közművelődési könyvtárosok számára készült, ez pedig egyaránt szól mind a tudományos, mind a közművelődési könyvtárosokhoz. Fokozza a jelentőséget, hogy ez az NDK könyvtárosainak *első közös műve*, amellyel a kiadó a Német Könyvtári Szövetség, az NDK könyvtárpolitikájának legfőbb törekvését, az egységes könyvtárügy megteremtését kívánja kifejezni. Szerkesztői (Erwin Marks, Hans Riedel, Gerhard Schwarz), ill. az egyes fejezetek szerzői ennek megfelelően mind a tudományos, mind a közművelődési könyvtári területet képviselik. A zsebkönyv, amint előszava hangsúlyozza, „a két könyvtári ágazat különböző feladatköréit, munkamódszereit és követelményeit szeretné elsősorban olyan közös szemszögből ábrázolni, amely a szocialista társadalmi viszonyok lényegéből fakad és az NDK könyvtárügyében, az egyesült szakmai szervezetben, a Német Könyvtárügyi Szövetségben jutott kifejezésre”.

A zsebkönyv egyrészt tájékoztató eszköz a könyvtárosoknak, amellet a gyakorlati munkát segítő útmutatónak is szánták, nem pótolhatja azonban a *Jahrbuch der Bibliotheken, Archive und Informationsstellen der DDR*, 4. évf. Leipzig, 1967. 375 l.) c. kiadványt, melyet legközelebb szintén ismertetünk. De sem tankönyv szerepet nem kíván vállalni, sem az előkészületben levő könyvtári referenzs műveket (jogszabálygyűjtemény, könyvtári szaklexikon) feleslegessé tenni.

Cikkeket közöl az NDK könyvtárügyének szerkezetéről, szervezetről, ismertetőt ad a Német Könyvtári Szövetségről és külön-külön szól az egyes nagy könyvtárakról (Die Deutsche Staatsbibliothek, die Deutsche Bücherei) és a központi tudományos módszertani intézményekről. Ismerteti a könyvtárosképzés és továbbképzés mai rendszerét, összefoglalót ad a német könyvtárak egyesített statisztikai adatairól. Áttekintést ad Nyugat-Németország és Nyugat-Berlin könyvtárügyéről és ismerteti a könyvtárügy nemzetközi szervezeteit.

Sorra veszi a gyakorlati munka lényegesebb részterületeit (a katalógusok, bibliográfiák, tájékoztatás, könyvtári propaganda, könyvtári adminisztráció és racionalizálás, könyvtáráépítés, normák, szabványok) és a könyvtárosok számára lényeges könyvtárszaki, kéziratelőkészítési, kiadási, valamint a könyvtárközfizetéssel kapcsolatos gyakorlati tudnivalókat.

Részben kivonatolatos, részben teljes szöveggel közreadja azokat a könyvtárügyet szabályozó lényegesebb törvényes rendelkezéseket és előírásokat, amelyek a könyvtárak napi gyakorlatában szükségesek, végül a tudománysszakok betűrendjében áttekintést ad a tudományos könyvtárak gyűjtőköréről, és közli a könyvtárosok számára legszükségesebb hivatalok és hatóságok, valamint a könyvtári és tájékoztatási intézmények címjegyzékét.

Az egyes fejezetek bibliográfiája lehetővé teszi az érdeklődőknek a közölt témákban való elmélyedést. A könyv használatát részletes index könnyíti meg.

A zsebkönyvet önkéntelenül is összehasonlítjuk az 1964-ben megjelent hasonló kiadványunkkal. (*Könyvtárosok Zsebkönyve*, 1964. 167 l.) A mi szerényebb kiadványunk a gyakorlati munkára vo-

* Taschenbuch für Bibliothekare. Leipzig, 1967. 298 l. (A német könyvtárosok zsebkönyve)

natkozó útmutatásokat nem tartalmazott, nyilván abból a megfontolásból, hogy erre a megfelelő kézikönyveink hivatottak. Egyébként a mi zsebkönyvünk az összehasonlítást kibírja, a gyakorlati könyvtári propagandamunkának is segítséget ad, nem cikkel vagy útmutatóval, hanem pl. tudományos, szépirodalmi és művészeti díjak kitüntetettjeinek felsorolásával. Egy területen nem bírjuk el

az összehasonlítást, és ezt anyagi erőink fogyatékosságára kell írunk. A miénkkel szemben a német kiadvány zsebkönyv a szó igazi értelmében, zsebre vágható, méretével, ízlésével, hajlékony műanyagfedőlapjával. Reméljük a mi legközelebbi hasonló kiadványunk külső kivitelében utóleri német megfelelőjét.

Sallai István

BIBLIOGRÁFIÁK

FÉL ÉVSZÁZAD

A Vasas Szakszervezet Központi Könyvtárának módszertani kiadványa segítséget kíván nyújtani a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójának méltó megünnepléséhez. Fő célját el is éri, mert az üzemek és az aktivisták használható segédeszközt kaptak kézhez, amelyet eredményesen alkalmazhatnak a könyvtári munkában, az ismeretterjesztő rendezvényeknél és az öntevékeny művészeti tevékenységben.

A kiadvány első része kb. 50 kérdést és választ tartalmaz a Szovjetunióról a fejtörők és a szellemi vetélkedők szervezői számára. A második részben tárgyszavas mutatót találunk „*Ismerje meg a Szovjetuniót!*” címmel. A következő fejezet cím szerinti felsorolást ad a szovjet irodalom köréből. Ez a lista a szovjet szépirodalom kiemelt ajánlásához, kiállítások készítéséhez és az állomány kiegészítéséhez is használható. A befejező rész zeneszámokat és diafilm-javaslatokat tartalmaz ünnepi műsorok összeállításához. A kiadványt fő mondanivalója szerint tíz csoportba osztott versjegyzék zárja, mely pontosan feltünteti a lelőhelyeket is. Ez a fejezet a kiadvány legtöbb önálló munkát mutató és egyben legértelmesebb része. Igaza van az előszónak abban, hogy ez a jegyzék az évforduló után is használható lesz a későbbi szolidaritási, internacionalista ünnepek irodalmi műsorainak összeállításához.

Van tehát dicsérni való a kiadványban és bizonyos, hogy lesz szerepe a jubileumi eseménysorozat propagandamunkájában. Ennek ellenére néhány kifogásolni valót is támaszt, és a kiadványon túlmutató meditációra készlet. Sajnálatos például, hogy az egyébként ízléses fedőlapon sajtóhiba hívja fel magára a figyelmet. Tartalmilag helyes lett volna, ha a szovjet irodalmi válogatásban a próza és a líra mellett a drámairodalom is helyet kap. A 300 címet tartalmazó

próza-irodalmi jegyzék teljességre való törekvése helyett pedig szerencsésebb lett volna egy szűk s valóban csak az irodalmi értékeket felölelő válogatás. (Szívesen nélkülöznénk például a „Tarka könyvek” sorozat legtöbb kötetét.) A felsorolt diafilmek legnagyobb része nem kapcsolódik a jubileumi évfordulóhoz.

Ezeknél a megjegyzéseknél is lényegesebb, hogy a kiadvány felveti a propagandakiadványok átfedéseinek, párhuzamosságának kérdéseit. Az észrevételt jó néhány tény támasztja alá. A Szovjetunióról szóló fejtörő kérdései és válaszai kevés kivételtől eltekintve a „Szovjetunió. 550 kérdés, 550 felelet” című ismert könyvből kerültek át a tárgyalt kiadványba. Nem lett volna helyesebb magát az igen fontos forráskötetet pótlólag, több példányban beszerezni a vasas és az egyéb üzemi könyvtárak számára? Volt erre mód, s volt könyvtári hálózat, amely meg is tette ezt. A Szovjetunióról szóló, Csomor Tibor által összeállított tárgyszómutatót a kiadvány a Könyvtáros 1967. 4. számából vette át, de ez a munka bővebb formában, önállóan is megjelent a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gondozásában. (Az előszó jelzi, hogy ezt később meg is küldik a könyvtáraknak.) Nem lett volna helyesebb ezt a segédeszközt előbb megküldeni? Úgy feleslegessé vált volna újra közlése. Az énekaroknak, kisebb kórusoknak és zenekaroknak javasolt zeneszámok is szinte kivétel nélkül megtalálhatók a Népművelési Propaganda Iroda által kiadott „Ötvenéves a Nagy Októberi Szocialista Forradalom” című módszertani kötetben. Nem lett volna célszerűbb és gazdaságosabb az utóbbi kiadvány idejében való beszerzése minden könyvtár számára, amelynek erre szüksége van?

Az itt vázolt kérdések egy része a tárgyalt kiadvány kapcsán vetődik fel, de kifogásaink címzettje nem elsősorban a

kiadványt létrehozó könyvtár. A kiadvány inkább csak alkalmat adott arra, hogy erőteljesebben felhívjuk a figyelmet a népművelési propagandaanyagok és segédeszközök összehangolásának, ter-

vezésének és terjesztésének kérdéseire. (A Vas- és Fémipari Dolgozók Szakszervezetének Központi Könyvtára, 128 l.)

Gönczi Imre

A SZABADIDŐ

Új bibliográfiai sorozatot indított a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, melynek célja, hogy feltárja a szociológia egy-egy időszakos kérdésének a könyvtárban megtalálható könyv- és folyóiratcikkekanyagát. Ez a vállalkozás a könyvtár hagyományaihoz híven a társadalomtudományok bizonyos speciális ágainak nemcsak gyűjtését, hanem feltárását és propagálását is feladatának érzi. A Szabó Ervin könyvtárról kevesen tudják, hogy közművelődési funkcióján belül a szociológia és urbanisztika hazai és külföldi irodalmának gyűjtőkörileg kijelölt könyvtára, s gazdag könyv- és folyóiratanyaga ezen a téren a szakemberek számára is hasznos és értékes. Az új sorozattal a könyvtár szakkönyvtári szolgáltatást nyújt a kultúra munkásai, elsősorban tanárok, népművelők, könyvtárosok, újságírók, a rádió és a televízió munkatársai, egyetemi hallgatók és valamennyi érdeklődő számára.

Az első jegyzék tárgya a szabadidő. Mióta P. Lafargue, Marx veje 1883-ban Párizsban megjelent röpiratában „Le droit à la paresse” (A lustaság joga) címmel meghirdette a munkások jogát is a kötelezettségektől mentes szabadidőre, azóta foglalkoztatja a közgazdászokat, szociológusokat egyrészt a minél több szabadidő megteremtése, másrészt a szabadidő kulturált eltöltése. A folyamat azonban csak a második ipari forradalom következtében és a második világháború után vált világszerte társadalmi problémává. Az egyenlőtlen gazdasági fejlődés és az ideológiai rendszerek különbözőségéből következően a problémák nem mindenütt és nem egyformán jelentkeznek: míg a nyugati szerzők gyakran a „fenyegető szabadidőről” írnak, s minden jó szándék ellenére tehetetlenek az üzletszerű „szórakoztató ipar” lélekmérgező hatásával szemben, addig a szocialista országokban az állam foglalkozik azzal, hogy lehetőséget teremtsen a szabadidő kulturált formában való eltöltésére, s megakadályozza a „tömegkultúra” és a „magas-kultúra” teljes elszakadását. Mivel a szabadidő az olvasással, művelődéssel szorosan összefügg, a tárgykör a könyvtárosok számára különösen érdekes.

A szabadidő-kutatások külföldön nagyobb múltra tekinthetnek vissza, mint idehaza — nálunk csak néhány éve indultak meg az ilyen kutatások —, a 456 bibliográfiai tételnek nagyobb része tehát külföldi. (A Szovjetunióban 1965-ben már 300 tételes bibliográfia jelent meg csak a belföldi irodalomról!) A szakrendbe csoportosított anyag fejezetcímeinek pusztá felsorolása is izelítőt nyújt a téma összetett, bonyolult voltáról: a szabadidő általános kérdései, gazdasági feltételei, egyes rétegek szabadideje (munkások, parasztok, öregek, fiatalok, nők szabadideje, szabadidő a családban), a szabadidő és a művelődés, hagyományos szabadidő elfoglaltságok (olvasás, színház, zene, sport, játék), audiovizuális szabadidő elfoglaltságok (film, rádió, televízió). A témakörök természetesen nem arányosak: az előszó hangsúlyozza is, hogy céljuk nem átfogó bibliográfia készítése, csupán a könyvtárban meglévő anyag feltárása volt. Ezért viseli a sorozat a szerény „ajánló jegyzék” megjelölést, noha ennél többet nyújt.

Az önállóan megjelent művekről 10-20 soros annotációk készültek, melyek igen hasznos felvilágosítást nyújtanak a mű tartalmáról, beosztásáról, világnézeti beállítottságáról, a tárgyalás módjáról, a szerző személyéről. Feltüntetik a műben közölt bibliográfiát is. A tárgy szerete az annotáció készítőjét időnként a referátum vizeire csábítja: azaz sokszor nemcsak azt közli, hogy miről szól a mű, hanem azt is, hogy a szerző milyen következtetésekre jutott. Ez persze korántsem hiba, ettől a bibliográfia csak jobb és érdekesebb lett, s így maguknak az annotációknak átböngészése is nyújt már bizonyos eligazítást. A monográfiák után a folyóiratcikkek következnek, ezek már annotáció nélkül. A jegyzék összeállítója 34 magyar és 36 külföldi folyóirat 1960-tól 1966 júniusig megjelent számait dolgozta fel. (A könyveknél — néhány fontos mű kivételével — a kezdő időhatár 1950.)

A külföldi tételek számának érthetően határt szabott a könyvtár állománya, a magyar anyag esetében teljességre való törekvés látható, s ezt nagyjából sikerült is elérni. A fontosabb címek közül csak

Ughy Jenő: „Ezer falusi lakos és a könyv” című, 1965-ben megjelent műve hiányzik.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a bibliográfia összeállítója, Vágh Mária

jó és hasznos munkát végzett, s rangos művel indította útjára az új sorozatot. (FSZEK, 160 l.)

Somkuti Gabriella

ÁLTALÁNOS KÖNYVJEGYZÉK 1966.

Szokatlan gyorsasággal, már 1967 júliusában megjelent a könyvterjesztői bibliográfia legújabb kötete, és ezzel az 1966. év folyamán forgalomba került könyvekről, a tankönyvek és zeneművek kivételével, könnyen kezelhető, jól áttekinthető, a kiadványok árát is feltüntető könyvészet áll rendelkezésünkre. A tavalyival ellentétben a jegyzék ismét visszatért a régi, jól bevált tipográfiai elrendezéshez. Úgy látszik, az előző kötetnél jelentkező hibák (ld. *Könyvtáros* 1967/3. 180—182. l.) csak átmenetiek voltak, és a jövőben sem kell lemondanunk erről a könyvtárosok számára is igen hasznos segédesszokról. A címléírások ezúttal sokkal gondosabb munkával készültek, és a sajtóhibák száma nem lépi túl a megengedhető mértéket. Az ETO alapján kialakított szakcsoportok jól tagolják az anyagot, és mintaszerűek a bibliográfia mutatói: a névmutató felsorolja valamennyi szerző, szerkesztő, összeállító, sajtó alá rendező, fordító, bevezetés-író, illusztrátor nevét; még hasznosabb a címmutató, mely nemcsak a szépirodalmi művek címeit öleli fel, hanem a kiadványban szereplő valamennyi mű címét is tartalmazza.

A sorozatokról külön jegyzéket találunk a kötet végén, a sorozati címek betűrendjében. Ennek segítségével gyorsan megállapítható, milyen művek jelentek meg egy-egy sorozatban, nem került-e el a könyvtáros figyelmét valamelyik szám,

nem mulasztotta-e el beszerezni valamennyit? Viszont túlbuzgóságnak tűnik a sorozatok között szerepeltetni Ady Endre, Arany János, Bölöni György, Jókai Mór, Lenin, Mikszáth és mások műveit, nem csak azért, mert ezek mind a betűrendes, mind a szakosított részben együtt találhatóak, hanem mert egyszerűen *nem* sorozatok!

Az 1965. évi bibliográfiáról hírt adva már kifogásoltuk, s most kénytelenek vagyunk megismételni: helytelen, hogy a kiadvány betűrendben és szakrendben is felsorolja a címeket, s ezzel a kötet terjedelmét több mint harminc százalékkal felduzzasztja. A bibliográfiai szakirodalomban nincs példa hasonló hely- és papírpazarlásra. A betűrendes rész teljességgel felesleges, hiszen a névmutató minden szempontból pótolja azt.

Másik észrevételünk az újfajta kötéssel kapcsolatos. A korábbi gyakorlattól eltérően ezúttal puha műanyag váltotta fel a kemény, vászonborítású könyvtáblát. A könyvkiadásnál is helyes az új anyagok adta lehetőségek, az új technológiai eljárások alkalmazása, de nem a tartósság rovására. Ha az ilyen gyakran használt kötet nem eléggé masszív, néhány hónap múlva széthullanak a lapjai. Nem a kötésten, hanem a szükségtelen betűrendes részen lehetett volna takarékoskodni. (Könyvkiadók és Terjesztők Tájékoztató Központja, 493 l. 42 Ft)

Pálvölgyi Endre

Könyvtári kiadványok

A PÁPAI KÖNYVTÁROS idei 1. számában az 1967/68-as népművelési év könyvtári feladatai között a folyóiratok tervszerűbb, átgondoltabb rendelkezése, valamint az Új Könyvek összegyűjtött füzetjeinek a tájékoztató munkában való felhasználására hívja fel a járás könyvtárosainak a figyelmét. A kiadványt olvasómozgalmi értékelés, valamint hírek egészítik ki.

NÉPMŰVELŐK és agropropagandisták folyamatos tájékoztatását szolgálja módszertani segítségnyújtással, valamint a legfrissebb információk közreadásával a Népművelési Propaganda Iroda „Mezőgazdaság és népművelés” című, legújabb kiadványsorozata, melynek 1. száma Huszti Pál: A mezőgazdasági szakpropaganda című tanulmánya.

AZ AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM Központi Könyvtárának tájékoztatója a Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban tudományos kutatásokra fordított kiadásokat hasonlítja össze; beszámol az ukrán mezőgazdaság fejlődéséről, továbbá a nyugatnémet baromfigazdálkodásról, végül közli a könyvtár legújabb gyarapodási jegyzékét.

A SZEGEDI SOMOGYI KÖNYVTÁR a **Hazafias Népfront** és a **KISZ** támogatásával, **Péter László** szerkesztésében, **Odesszáról — Szegednek** címmel bibliográfiát jelentetett meg, hogy megismertesse a város lakóival **Odessza** testvérváros irodalmát, múltját, jelenét. A füzet, mely meglevő igény gyors kielégítését hivatott szolgálni, csupán előzménye egy később megjelenő terjedelmes munkának. Tartalmaz egy **Odessza történetéről** szóló cikket, **N. A. Brigin** „Dél gyöngyszeme” c. írását, majd az orosz és magyar nyelvű művek jegyzékét, végül pedig közli a **Dél-Magyarország** vonatkozó publikációinak repertóriumát. A tartalmas kiadvány névmutatóval zárul.

AZ ÜVEGSZÁLERŐSÍTÉSŰ műanyagok gyártásának ajánló bibliográfiáját készítette el az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. Az üvegszállal erősített poliészter műanyagot a második világháborúban rohamcsónakok készítésére kezdték alkalmazni. E műanyagok nagy szilárdsága, kis önsúlya és korrózió állósága lehetővé teszi alkalmazásukat az építőiparban, az autó- és repülőgépgyártásban és a rakétatechnikában is. A „Tudomány és technika magyar nyelven” című sorozatban megjelent füzet a bevezető tanulmány után témakörönként csoportosítva 130 mű címadatait és ismertetését közli.

AZ ÁLLAMI GORKIJ KÖNYVTÁR legújabb gyarapodási jegyzéke a könyvtár ez év augusztusában beszerzett könyveit sorolja fel nyelvek szerint csoportosítva, majd ezeken belül az ETO szakrendjében.

TÖBB IRODALOM-JEGYZÉKET adott ki szeptember folyamán a szombathelyi **Berzsenyi Dániel** Megyei Könyvtár. Legterjedelmesebb köztük a Vas megyei könyvtárak szakirodalmának gyarapodási jegyzéke, mely **Bánó Zsuzsa** összeállításában tartalmazza az 1966-os év II. felében beszerzett szakcímleírásait az ETO szakrendje szerint.

A könyvtár bibliográfiai füzetének sorában a 10. szám jelent meg, mely Vas megye irodalmának bibliográfiáját, folyóirat-repertóriumát közli a **Vasi Szemle** 1967. 2. számából vett különnyomatként, **Bánó Zsuzsa** és **Takács Miklós** összeállításában. A kiadvány 1966. IV. 1-től 1966. VI. 30-ig tárja fel anyagát.

Ugyancsak a megyei könyvtár készítette el a szombathelyi városi könyvtár tájékoztatóját, mely a fiókkönyvtárak helyéről, könyvállományáról, folyóiratairól, kölcsönzési idejéről, szolgáltatásairól tájékoztatja az olvasókat; valamint az ifjúsági könyvtár hasonló tartalmú, szellemesen és vonzó formában kiállított tájékoztatóját, mely a közös foglalkozások, klubdelutánok, fejtörők programjáról és időpontjáról is értesíti az olvasójelölteket.

TÁJÉKOZTATÓT adott ki a **szekszárdi megyei könyvtár**, melyben ismerteti gyűjtőkörét, állományának megoszlását a gyűjtőkörön belül, szolgáltatásait, nyitvatartását, a betűrendes és a szakkatalógus felépítésének módszerét, a **gyermekkönyvtárral kapcsolatos tudnivalókat és a fiókkönyvtárak címét**. A kiadvány nem csupán az olvasótoborzás eszköze, hanem a könyvtár régi látogatóinak eligazítója is.

AZ EGÉSZSÉGÜGYI KÖNYVTÁROS ez évi 1. száma ismerteti a könyvtáraknak az 50. évforduló megünneplésével kapcsolatos tevékenységét; könyvtárosok véleményét közli a katalógusok és az Új Könyvek felhasználásának problémáiról; a statisztika tükrében értékeli az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetéhez tartozó könyvtáraknak az elmúlt két évben végzett munkáját. „A betegek könyvtárai külföldön és hazánkban” című írás bemutatja néhány külföldi ország fejlett betegkönyvtári szervezetét és azok működését, jó alapot szolgáltatva ezzel betegkönyvtári ellátásunk immár országos fontosságúvá vált ügyének előbbreviteléhez.

A vonzó kiállítású, stílusában igényes, változatos tartalmú kiadványt — többek között — a könyvtári hálózat hírei, filmekhez készített ajánló bibliográfia, valamint kulturális hírcsokor teszi teljessé.

AZ ALUMÍNÍUM építőipari felhasználásával foglalkozik az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” című ajánló bibliográfia sorozatának 25. füzeté. Összeállítói arra törekedtek, hogy a tervező és kivitelező építészeknek bemutassák az alumínium adta lehetőségeket, és figyelmüket felhívják az új formákra. A bibliográfia 102 mű címadatait és ismertetését közli a bádigos és tetőfedési munkák, az ablak-szerkezetek és portálok, a függönyfalak, a panelek felvonulási épületek, irodák és családi házak, az alumínium-acél vegyes építésű színek és épületek, közúti hidak stb. témakörből.

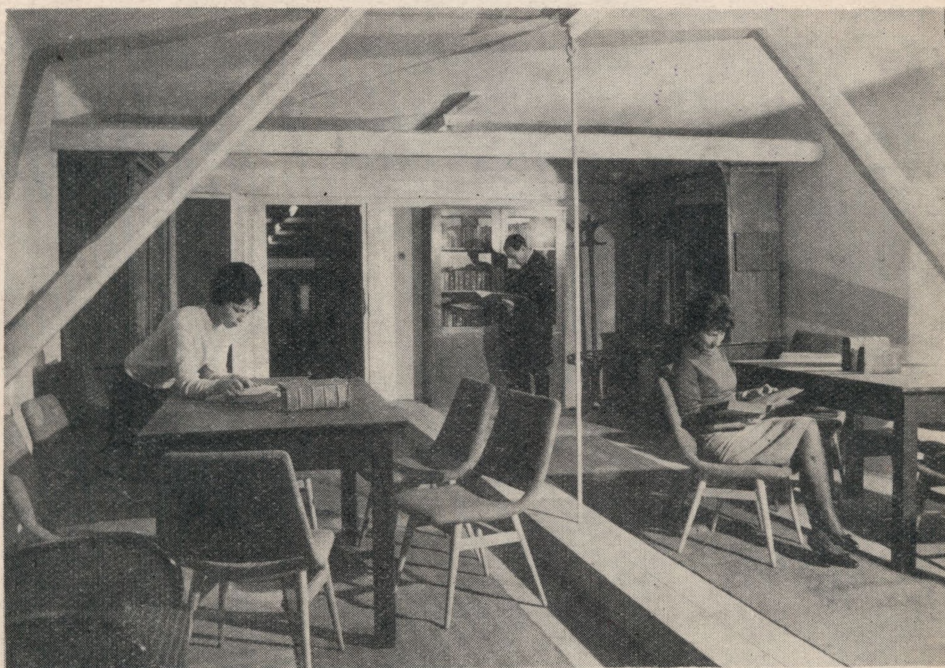
A közelmúltban felavatott pákozdi művelődési otthon könyvtára (Kabáczy Szilárd felv.)

Ára: 4,— Ft

A Pápai Járási Könyvtár gyermekrésze (Bojár Sándor felv.)

A Békéscsabai Megyei Könyvtár egyik melléképületének könyvtári célra beépített padlásterét (MTI Fotó — Bajkor József felv.)

„INDEX” 25449